

PAULLINA SIMONS
KALORĒSI I BRONZTĒ
ROMAN

BOTIMET TOENA

Paullina Simons

KALORËSI I BRONZTË

Roman

Përktheu
Platon Pulla

BOTIMET TOENA
Tiranë, 2013

Titulli në origjinal: Paullina Simons, *The Bronze Horseman*

Ky libër u botua në marrëveshje me HarperCollins Publishers, Inc.

Botuese: Irena Toçi

Korrektore letrare: Arlinda Rrushi

Përkujdesja grafike: Elida Stafa

Kopertina: Platon Pulla

ISBN 978 - 99943 - 1 - 940 - 4

© Paullina Simons 2000

© *në shqip* Botimet Toena

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me çdo mjet apo formë, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të autorit.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollësia", K. Postare 1420, Tiranë

Tel.: + 355 4 22 40 116; 22 58 893

Fax: +355 4 22 40 117

E-mail: redaksia@toena.com.al

botimet.toena@gmail.com

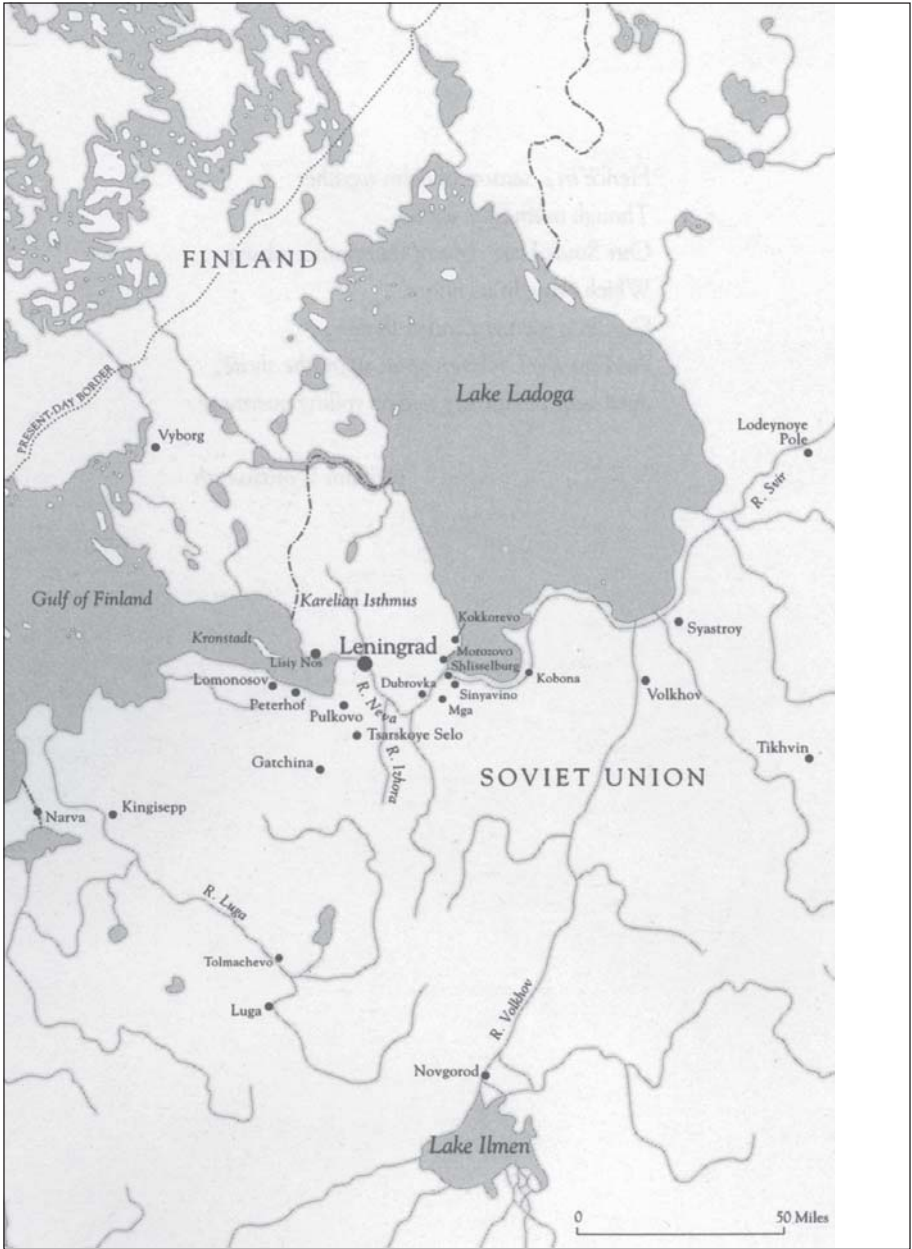
[Http://www.toena.com.al](http://www.toena.com.al)

*Për gjyshërit e mi të dashur, Maria dhe Lev Handler,
të cilët kanë përjetuar Luftën e Parë Botërore, Revolucionin Rus
dhe Luftën Civile Ruse, kanë parë Luftën e Dytë Botërore, rrethimin e
Leningradit, urinë e internimin, Leninin e Stalinin, dhe në epokën e artë
të jetës së tyre kaluan për njëzet vjet
stinën e verës në Nju-Jork pa ajër të kondicionuar.*

Zoti ju bekoftë!

*E kështu, në një periudhë moti të qetë,
edhe pse gjendemi në tokë të thatë,
shpirtrat tanë ëndërrojnë atë det të pavdekshëm,
i cili na solli pranë,
që brenda një çasti mund të na çojë kudo,
për të parë fëmijët që luajnë në breg,
për të dëgjuar ujërat e fuqishëm e të përjetshëm.*

WILLIAM WORDSWORTH

Libri i parë

LENINGRAD

Pjesa e parë

MUZGU I SHNDRITSHËM

FUSHA E MARSIT

1

DRITA e mëngjesit depërtonte nga dritarja dhe hynte në dhomë.

Tatiana Metanova po flinte gjumin e të pafajshmëve, gjumin e ëmbël të natës së ngrohtë dhe të bardhë të Leningradit, në atë qershor që mbante aromë jasemini. E dehur, mbi të gjitha nga gëzimi i jetës, Tatiana flinte gjumin plot shëndet të një moshe rinore që nuk e trembte asgjë.

Por, nuk do të flinte gjatë. Kur rrezet e diellit ranë në krevatin e saj, ajo e mbuloi kokën me çarçaf që të mos e bezdiste drita e diellit. Dera e dhomës u hap, dhe ajo dëgjoji dyshemenë të kërciste një herë. Ishte motra e saj, Dasha.

Daria, Dasha, Dashenka, Dashka.

Motra e saj ishte gjithçka për Tatianën. Por në këto momente kishte dëshirë ta mbyste. Dasha po përpiquej që ta zgjonte dhe për fat të keq po ia arrinte qëllimit. Duart e saj të fuqishme e shkundnin Tatianën, dhe zëri i saj, zakonisht melodioz, tani dëgjohej si fishkëllimë:

- Pëst, Tanja! Zgjohu! Zgjohu!

Tatiana hungëriti dhe Dasha ia tërhoqi çarçafin.

Diferenca e moshës prej shtatë vitesh, tani bëhej më e dallueshme, teksa Tatiana donte të flinte dhe Dasha...

- Mjaft, - mermëriti Tatiana, duke u munduar të kapte çarçafin dhe të mbështillej përsëri me të. - A nuk e sheh që po fle? Kush je ti? Mamaja ime?

Dera e dhomës u hap përsëri. Dyshemeja kërciti dy herë. U shfaq e ëma.

- Tanja, u zgjove? Ngrihu menjëherë.

Zëri i mamasë së saj nuk ishte melodioz. Irina Metanova nuk ishte aspak tip i butë. Ishte trupvogël, grindavece, jashtëzakonisht energjike dhe nervoze. Ajo i mbante flokët të lidhura me një shami, që të mos i binin mbi sy dhe, me sa dukej, e kishte kaluar gjithë mëngjesin duke pastruar banjën e përbashkët. Dukej qartë se nuk ishte në humor si çdo të diel tjetër.

- Ç'është, mama? - pyeti Tatiana, pa e ngritur kokën nga jastëku.

Flokët e Dashës prekën shpatullën e saj teksa e motra u përkul për ta puthur. Tatiana u kënaq pa masë, por para se Dasha të fliste, u dëgjua zëri i ashpër i mamasë së tyre.

- Çohu shpejt. Pas pak minutash radioja do të transmetojë një komunikatë të rëndësishme.

Tatiana, pa ndryshuar pozicion, i pëshpëriti Dashës:

- Ku ishe mbrëmë në darkë? Po gdhihej kur u ktheve.

- Unë e kam fajin që gdhihet në mesnatë? - mermëriti gjithë qejf Dasha.

- Po, në mesnatë u ktheva. Ju të gjithë po flinit.

- U gdhi që në orën tre dhe ti nuk ishe kthyer akoma.

- Babit do t'i them që mbeta nga ana tjetër e lumit kur u ngritën urat në orën tre.

- Po, ashtu thuaji. Dhe pastaj t'i shpjegosh ç'kërkoje në bregun tjetër të lumit në orën tre të mëngjesit.

Tatiana u kthye në kurriz dhe vështronte Dashën. Motra e saj ishte në kulmin e bukurisë. Flokët e zinj i ishin shpupuritur dhe fytyra e saj plot gjallëri ndryshonte shprehje vazhdimisht. Në atë çast fytyra e saj tregonte edhe zhgënjim, por edhe gjendje të mirë shpirtërore. E zhgënjyer ishte edhe Tatiana, megjithëse shumë më pak në humor: donte të flinte akoma.

Me bisht të syrit dalloj shprehjen e shqetësuar të fytyrës së mamasë së saj.

- Çfarë komunikate do të japë?

E ëma po mblidhte shtrojat nga divani pa folur.

- Mama, çfarë komunikate do të japin?

- Pas pak do të jepet një komunikatë qeveritare. Kaq di unë, - u përgjigj mamaja e zemëruar, duke tundur kokën sikur donte të thoshte: *Çfarë nuk kupton?*

Donte apo nuk donte, Tatiana tashmë ishte zgjuar. Një komunikatë. Ishte diçka e rrallë që radioja të ndërpriste muzikën për të transmetuar ndonjë mesazh qeveritar.

- Mbase ndërhyjmë përsëri në Finlandë, - tha dhe fërkoj sytë.

- Hesht, - i tha e ëma.

- Ose mbase ndërhyjnë ata në vendin tonë. Ata duan të rimarrin kufijtë e tyre të vjetër.

- Ne nuk ndërhyjmë, - tha Dasha. - Vitin e kaluar vajtëm për të rifituar kufijtë tanë të vjetër. Ato që humbëm në Luftën e Madhe. Dhe ti mos përgjo më diskutimet e më të rriturve!

- Nuk i humbëm kufijtë tanë, - tha Tatiana. - Shoku Lenin ua dha me dëshirën e tij. Kjo nuk quhet.

- Tanja, nuk jemi në luftë me Finlandën. Ngrihu nga krevati!

Tatiana nuk u ngrit.

- Atëherë, mos kemi gjë luftë me Letoninë? Apo me Lituaniinë? Apo me Bjellorusinë? A nuk i gëlltitëm dhe ato pas paktit Hitler-Stalin?

- Tatiana Gjeorgjievna! Mjaft!

E ëma, sa herë donte të tregonte se nuk bënte shaka, i thërriste në emër dhe në emrin e të atit.

Tatiana mori një pamje gjoja serioze.

- Çfarë tjetër ka mbetur? Gjysmën e Polonisë tashmë e kemi gëlltitur.

- Mbylle të thashë! - i bërtiti e ëma. - Mjaft më me këto lojërat fjalësh. Ngrihu nga krevati... Daria Gjeorgjievna, ngrije motrën tënde nga krevati!

Dasha nuk lëvizi nga vendi.

E ëma doli nga dhoma duke bërtitur. Dasha u kthye menjëherë nga Tatiana.

- Kam diçka për të të thënë! - pëshpëriti në mënyrë konspirative.

- Diçka të mirë? - Tatiana u bë menjëherë kureshtare. Dasha, në përgjithësi, nuk i tregonte shumë gjëra nga jeta e saj prej të rriture.

- Diçka të mrekullueshme! Jam e dashuruar!

Tatiana rrotulloi sytë dhe u shtri përsëri në krevat.

- Mbylle! - i tha Dasha dhe iu hodh sipër. - Këtë radhë është diçka serioze.

- Mirë, dakord. Dje e njohe, gjatë kohës që kishin ngritur urat?

- Dje dolëm për herë të tretë.

Tatiana tundi kokën duke vështruar Dashën. Gëzimi i saj ishte si sëmundje ngjitëse.

- A mund të largohesh, se më more frymën? - i tha duke buzëqeshur.

- Jo, nuk mundem, - iu përgjigj Dasha dhe filloi ta guduliste. - Jo, derisa të thuash: *Dasha, gëzohem për ty.*

- E pse ta them? - tha Tatiana që po shkrihej së qeshuri. - Nuk gëzohem! Mjaft! Pse të gëzohem? Nuk jam unë e dashuruar. Mjaft tani!

Mamaja u fut përsëri në dhomë, duke mbajtur në duar një tabaka me gjashtë filxhanë dhe një samovar prej argjendi.

- Pushoni menjëherë që të dyja! Më dëgjuat?

- Po, mama, - u përgjigj Dasha duke i dhënë Tatianës një gudulisje të fundit, por të fortë.

- Aj! - bërtiti Tatiana sa mundi. - Mama, më duket se kjo më theu brinjët!

- Unë do të thyej diçka tjetër, ç'të jetë. Jeni shumë të rritura për lojëra të tilla.

Dasha i nxori gjuhën Tatianës.

- Po, shumë e madhe! - tha ajo. - Mamoçka jonë nuk e di që ti je vetëm dy vjeç.

Dasha vazhdonte t'i nxirrte gjuhën dhe Tatiana zgjati dorën dhe ia kapi. Dasha bërtiti. Tatiana ia lëshoi.

- Çfarë ju thashë! - tha mamaja.

Dasha u përkul mbi Tatianën dhe i pëshpëriti:

- Prit sa ta takosh. Nuk ke parë ndonjë djalë kaq të pashëm.

- Do të thuash se është më i pashëm se ai Sergei për të cilin më flisje? A nuk më the dhe për atë se ishte shumë i pashëm?

- Mjaft, - tha Dasha, duke i gjuajtur Tatianës në këmbë.

- Sigurisht, - tha Tatiana. - Dhe a nuk ndodhi kjo javën e kaluar?

- Ti nuk do ta kuptosh kurrë që je akoma një fëmijë i pandreqshëm.

E goditi përsëri në këmbë. Mamaja u bërtiti. Vajzat ndaluan.

Në atë çast hyri në dhomë i ati i tyre, Georgi Vasilieviç Metanov. Një burrë i shkurtër, rreth të dyzetave, me flokë kaçurrelë dhe shumë të dendur që sapo kishin filluar t'i thinjeshin. Prej tij, Dasha kishte marrë flokët e saj kaçurrelë. Ai iu afrua krevatit, duke vështruar Tatianën, këmbët e së cilës ishin akoma poshtë çarçafit, dhe i tha:

- Tanja, është mesditë. Ngrihu ose do të kesh telashe. Të dua të veshur për dy minuta.

- Kjo është e thjeshtë, - u përgjigj Tatiana, duke u hedhur nga krevati për të treguar se kishte të veshura akoma bluzën dhe fundin që nga dita e djeshme. Dasha dhe mamaja tundën kokën. Mamaja buzëqeshi pak.

Babai ktheu kokën nga dritarja.

- Çfarë do të bëjmë me të, Irina?

Asgjë, mendoi Tatiana, asgjë për sa kohë që babai sheh nga ana tjetër.

Në atë çast, Dasha tha:

- E pra, unë duhet të martohem, që të kem dhomën time dhe të mund të vishem me qetësi.

- Me siguri bën shaka, - i tha Tatiana duke kërcyer mbi krevat. - Këtu do të vijë dhe burri yt. Unë, ti dhe ai do të flemë në të njëjtin krevat, dhe Pasha do të flejë te këmbët tona. Shumë romantike, apo jo?

- Mos u marto, Dashenka, - foli pa e pasur mendjen mamaja. - Këtë radhë ka të drejtë Tanja. Nuk kemi vend dhe për burrin tënd.

I ati nuk tha gjë, vetëm vajti dhe ndezi radion.

Dhoma e tyre e gjatë dhe e ngushtë, kishte një krevat dopio ku flinin Tatiana me Dashën, një divan të madh ku flinin mamaja dhe babai, dhe një krevat portativ metalik ku flinte vëllai binjak i Tatianës, Pasha. Krevati i tij ishte vendosur në fund të krevatit të vajzave dhe Pasha thoshte se ishte qenushi i tyre.

Gjyshërit e Tatianës, Babushka dhe Deda, jetonin në dhomën ngjitur. Dy dhomat bashkoheshin me një korridor të vogël. Kur Dasha kthehej vonë dhe nuk donte të kishte telashe me prindërit e saj, flinte në divanin që ndodhej në korridor. Ai divan ishte vetëm një metër e gjysmë i gjatë, kështu që i përshtatej më shumë Tatianës, meqë ishte e shkurtër. Por Tatiana s'kishte nevojë të flinte në korridor, sepse ajo nuk rrinte jashtë deri vonë, ndërsa me Dashën ndryshonte puna.

- Ku është Pasha? - pyeti Tatiana.

- Po mbaron së ngrëni mëngjesin, - iu përgjigj mamaja, e cila nuk mund të rrinte për asnjë moment në një vend: mblidhte paketat bosh të cigareve, rregullonte librat nëpër raftet, fshinte tavolinën e vogël.

Tatiana vazhdonte të rrinte në këmbë mbi krevat. Dasha vazhdonte të rrinte ulur. Metanovët ishin me fat. Kishin dy dhoma dhe një pjesë të veçuar të korridorit të përbashkët. Gjashtë vjet më parë ata kishin vendosur një derë në mënyrë që të veçonin fundin e korridorit, duke krijuar kështu një korridor të vogël. Ngjante sikur kishin një apartament krejtësisht të vetin. Përkundrazi, Iglentkot ishin të pafat. Jetonin gjashtë veta në një dhomë të madhe tek e cila futeshin direkt nga korridori.

Era frynte perdet e bardha, të cilat filtronin dritën e diellit.

Ajo që pëlqente më shumë Tatiana të dielave, ishte mënyra se si fillonin këto ditë. E dinte që do të ishte vetëm një çast, një rreze e shkurtër kohe që do t'i shpaloste mundësitë e ditës. Për një çast gjithçka do të kishte mbaruar. Dhe gjithçka ishte brenda atij çasti. Prapë... dielli që futej në dhomë, zhurma e largët e autobusëve, era e lehtë.

Pasha, Deda dhe Babushka u futën në dhomë. Pasha, megjithëse ishte binjak me Tatianën, nuk i ngjante fare motrës së tij. Ishte një djalosh truplidhur dhe me flokë të zeza, kopje e të atit.

Ai e përshëndeti Tatianën duke i tundur kokën dhe duke lëvizur buzët si për të thënë: *Sa bukur i paske flokët sot!*

Ajo i nxori gjuhën. Nuk kishte arritur akoma që të krihte flokët.

Pasha vajti e u ul në krevat dhe Babushka u rehatua në krah të tij. Duke qenë se ishte më e gjata e familjes, Metanovët ia dëgjonin fjalën për të gjitha çështjet, përveç çështjeve të moralit. Për këto çështje dëgjonin Dedën. Babushka ishte tip imponues, serioze dhe me flokë të argjendta. Deda ishte tip modest, plot mirësi dhe me flokë të zinj. I vrenjtur dhe i sjellshëm. Vajti dhe u ul në divan, në krah të të birit dhe mermëriti:

- Bir, duhet të jetë diçka shumë e rëndësishme.

Babai tundi kokën i nervozuar.

Mamaja vazhdonte të pastronte gjithë ankt.

Tatiana vështronte Babushkën e cila e përkëdhelte Pashën në shpinë.

- Pasha, - i pëshpëriti Tatiana, duke u përkulur pranë tij. - Shkojmë pastaj në parkun "Tavriçeski" të luajmë luftash dhe të të mund?

- Ëndërroje, - iu përgjigj Pasha. - Nuk do të më mundësh kurrë.

Në radio kishte ndërhyrje. Ishte 22 qershor 1941, ora 12:30.

- Tanja, pusho dhe ulu, - e urdhëroi i ati. - Po fillon! Irina, ulu dhe ti!

Shoku Viaçeslav Molotov, ministri i Jashtëm i Josif Stalinit, filloi:

Burra e gra, qytetarë të Bashkimit Sovjetik, qeveria sovjetike dhe kreu i saj shoku Stalin, më kanë autorizuar që të bëj komunikatën e mëposhtme. Në orën katër të mëngjesit, pa shpallur luftë dhe pa formuluar asnjë lloj kërkesë kundrejt Bashkimit Sovjetik, ushtritë gjermane sulmuan vendin tonë. Sulmuan kufijtë tanë në shumë pika dhe bombarduan Shitomirin, Kievin, Sevastopolin, Kaunasin dhe qytete të tjera. Ky sulm u krye, pavarësisht faktit se ekziston një pakt mossulmimi midis Gjermanisë dhe Bashkimit Sovjetik - kushtet e të cilit Bashkimi Sovjetik i respektonte me përpikëri. Gjermania na sulmoi pa formuluar ndërkohë as ankesën më të vogël kundër nesh...

Qytetarë dhe qytetare të Bashkimit Sovjetik, qeveria ju bën thirrje të shtrëngoni më fuqishëm radhët tuaja përreth Partisë së lavdishme Bolshevike, rreth qeverisë sovjetike dhe udhëheqësit tonë të madh, shokut Stalin. Lufta jonë është e drejtë! Armiku do të shpartallohet! Fitorja do të jetë e jona!

Radioja pushoi dhe familja mbeti si e gozhduar, në qetësi të plotë.

Pasi kaloi njëfarë kohe, babai tha:

- O Zot i madh... - dhe e nguli vështrimin te Pasha.

- Duhet të shkojmë menjëherë dhe të tërheqim paratë nga banka, - tha mamaja.

- Jo, përsëri evakuim... - tha Babushka Ana. - A mund ta përballojmë një evakuim tjetër? Më mirë të qëndrojmë në qytet.

Deda tha:

- A do të mundem të gjej punë unë pas evakuimit? Jam 64 vjeç. Është koha për të vdekur e jo për të lëvizur.

- Garnizoni i Leningradit nuk shkon në luftë, - tha Dasha. - Lufta vjen te garnizoni i Leningradit.

- Luftë! - tha Pasha. - Tanja, e dëgjove? Do të mobilizohem. Do të shkoj të luftoj për Nënë Rusi.

Para se Tatiana të arrinte t'i përgjigjej - ishte gati të lëshonte një pasthirrmë të fortë admirimi - i ati i tyre u hodh përjetë dhe i bërtiti Pashës:

- Çfarë kujton ti? Kush mendon se mund të të marrë ty?

- Hë, dhe ti babush, - i tha Pasha duke buzëqeshur. - Lufta gjithmonë ka nevojë për burra të mirë.

- Pikërisht. Burra të mirë. Por jo fëmijë, - u përgjigj i ati dhe u ul në gjunjë për të parë poshtë krevatit të Tatianës dhe të Dashës.

- Por nuk është e mundur që të kemi luftë, - shqiptoi me ngadalë Tatiana.

- A nuk ka nënshkruar një traktat paqeje shoku Stalin?

- Për fat të keq është e vërtetë, Tanja, - i tha e ëma duke hedhur çaj nëpër filxhanë. - Është e vërtetë.

- Do të duhet të... evakujmë qytetin? - foli përsëri Tatiana, duke u munduar që të mos e shprehte entuziazmin e saj.

I ati tërhoqi një valixhe të vjetër nga poshtë krevatit.

- Që tani? - pyeti Tatiana.

Kishte dëgjuar për evakuimin nga historitë që i kishin treguar Deda dhe Babushka, për trazirat që kishin shpërthyer gjatë Revolucionit të 1917-s, kur gjyshërit e saj shkuan deri afër Uraleve, për t'u vendosur në një fshat emrin e të cilit Tatiana nuk e mbante mend. *Pritën, - tregonin ata, - që të vinte treni, të ngarkuar me plaçkat e tyre, duke u shtyrë, që të kalonin Vollgën me maune...*

Ndryshimi e entuziazmonte Tatianën. Ndryshimi dhe e panjohura. Të vetmin vend që kishte parë ishte Moska, dhe atë vetëm për një minutë. Domethënë, asgjë... Nuk ishte as si Afrika dhe as si Amerika. Dhe aty në Moskë, përveç Sheshit të Kuq, nuk kishte asgjë tjetër të bukur.

Metanovët kishin shkuar familjarisht nja dy herë ekskursion në Carskoje Selo dhe në Peterhov. Bolshevikët i kishin shndërruar në muzeume të mrekullueshme pallatet verore të carëve me kopshtet e tyre të mirëmbajtura. Kur Tatiana shëtiste nëpër sallat e Peterhovit duke shkelur me kujdes mbi pllakat e mermerta shumëngjyrëshe me të cilat ishin shtruar dyshemetë, nuk mund ta besonte se dikur, disa njerëz i kishin të vetat të gjitha këto dhe banonin këtu brenda.

Pas atyre vizitave, familja kthehej përsëri në Leningrad, në dy dhomat e saj në Sovjetin e Pestë dhe Tatiana për të arritur te dhoma e saj, duhet të kalonte përpara derës gjithmonë të hapur të Iglenkoveve, të cilët banonin gjashtë veta në të njëjtën dhomë.

Kur Tatiana ishte tre vjeç, familja e saj kishte shkuar për pushime në Krime, pikërisht aty ku sot kishin sulmuar gjermanët. Atë që mbante mend Tatiana, ishte se në këtë udhëtim kishte ngrënë për herë të parë një patate të pazier. Për herë të parë dhe të fundit. Kishte parë bretkosa të vogla në një pellg dhe kishte fjetur përtokë mbi një batanije brenda në një çadër. I kujtohej turbull dhe aroma e detit. Aty, në ujin e ftohtë të prillit të Detit të Zi, Tatiana kishte parë për herë të parë dhe të fundit një kandil deti të kalonte pranë trupit të saj lakuriq dhe ta bënte të lëshonte një klithmë frike.

Mendimi i evakuimit e entuziazmoi. Kishte lindur në vitin 1924, vitin e vdekjes së Leninit, pas Revolucionit, pas urisë, pas Luftës Civile, pas më të këqijave, por edhe përpara më të mirave. Domethënë, gjatë periudhës së asgjësë.

- Tanjecka, ç'po mendon? - e pyeti Deda duke e vështruar me sytë e tij të zinj, a thua se donte të peshonte emocionet e saj.

- Asgjë, - u përgjigj ajo duke u përpjekur që të tregohej e qetë.

- Çfarë bluan në atë kokën tënde të vogël? Kemi luftë. E kupton?

- E kuptoj.

- Mua më duket se nuk e kupton. Tanja... Jeta që njihje, iku, mbaroi. Mbaj mend këto fjalë. Që sot e tutje asgjë nuk do të jetë si më parë.

- Po! - thirri Pasha. - Do t'u japim një shkelm gjermanëve dhe do t'i çojmë në ferr, aty ku e kanë vendin, - dhe i buzëqeshi Tatianës, e cila ia ktheu buzëqeshjen.

E ëma dhe i ati qëndronin të heshtur. Pas një çasti ai tha:

- Po. Po pastaj?

Heshtje. Të cilën e theu pas pak zëri i mamasë.

- Çfarë po bën aty, Georgi Vasilieviç?

- Kemi shumë fëmijë, Irina Fedorovna. Nuk mund të shqetësohemi njësoj për të gjithë, - iu përgjigj i shoqi duke tërhequr valixhen.

- Vërtet, babi? - e pyeti Tatiana. - Për cilin prej fëmijëve të tu nuk do të doje që të shqetësoheshe?

Pa i dhënë përgjigje, i ati vajti te dollapi i tyre i përbashkët dhe duke hapur sirtarin e Pashës filloi të vendoste rrobat e të birit në valixhe.

- Irina, do ta largoj prej këtej. Do ta dërgoj në kamp në Tolmaçevo. Gjithsesi, aty do të shkonte javës tjetër bashkë me Volodja Iglenkon.

Thjesht do të shkojë pak më herët. Nina do të gëzohet që po ikën dhe Volodja i saj. Do ta shohësh. Gjithçka do të shkojë mirë.

- Në Tolmaçevo? - tha Irina duke tundur kokën. - Do të jetë i sigurt aty? A je i sigurt?

- Absolutisht.

- Absolutisht që jo, nuk shkoj, - u hodh Pasha. - Baba, filloi lufta! Nuk shkoj në kamp. Do të shkoj të mobilizohem.

Mbi të, Pasha, tha me vete Tatiana, por i ati brofi në këmbë dhe vështroi me sy të zgurdulluar vëllanë e saj. Dhe atëherë vajza kuptoi gjithçka.

I ati e mbërtheu Pashën nga supet dhe filloi ta shkundte.

- Ç'janë këto që thua? U çmende? Do të shkojë të mobilizohet, thotë!

Pasha mundohej që të çlirohej, por ai nuk e lëshonte.

- Baba, më lësho.

- Pavel, je im bir dhe do të dëgjosh atë që të them. Gjëja e parë që ke për të bërë është të largohesh nga Leningradi. Pastaj diskutojmë për rekrutimin. Por tani na duhet të arrijmë trenin.

Gjithë të tjerët ishin vënë në pozitë shumë të vështirë, ashtu siç ndodhte çdo herë kur fillonte ndonjë grindje brenda dy dhomave të tyre .

Kjo skenë kishte diçka të pakëndshme. Tatiana donte ta kthente kokën nga ana tjetër, po s'kishte mundësi. Përballë kishte gjyshen dhe gjyshin, pas saj ishte Dasha, dhe majtas kishte mamin, babin dhe vëllain. I hodhi sytë poshtë e pastaj i mbylli. Imagjinoi veten në verë, të shtrirë në një lëndinë duke ngrënë tërfil. Rreth e rrotull nuk kishte asnjëri.

Si ndryshuan gjërat brenda pak sekondash?

Hapi sytë. Kaloi një sekondë. I mbylli dhe i hapi prapë. Një tjetër sekondë kaloi.

Para disa sekondash ajo po flinte.

Para disa sekondash Molotovi foli në radio.

Para disa sekondash ishte e gëzuar.

Para disa sekondash babai i saj foli.

Dhe tani, Pasha po largohej. Sa hap e mbyll sytë.

Deda dhe Babushka rrinin të heshtur, si gjithmonë. Deda kurrë nuk e humbiste rastin për të heshtur. Me Babushkën ishte krejt e kundërta, por kësaj radhe kishte zgjedhur të ndiqte shembullin e tij. Ndoshta ishte dora e tij që shtrëngonte të sajën sa herë që matej të thoshte diçka, por për çfarëdo arsyeje, ajo nuk foli. Dasha, e cila nuk ia kishte frikën të atit dhe as që dekurajohej nga perspektiva e largët e luftës, u ngrit dhe tha:

- Baba, kjo është çmenduri! Pse po e dërgon në kamp? Gjermanët janë shumë larg Leningradit. E dëgjove shokun Molotov. Janë në Krime, mijëra kilometra larg nesh.

- Mjaft, Dasha, - i tha babai. - Nuk e ke idenë ç'mund të bëjnë gjermanët.

- Baba, ata nuk janë këtu, - këmbënguli Dasha me zërin e saj kumbues. Tatiana uronte që të mund të fliste në mënyrë kaq bindëse sa edhe Dasha. Zëri i saj ishte i butë dhe i dobët, a thua se ndonjë prej hormoneve femërore nuk kishte dalë akoma në sipërfaqe. Ose më shumë se një hormon... Periodat i kishin ardhur vjet, dhe përsëri shumë të çrregullta. Këto nuk ishin perioda mujore, ishin... tremujore. I erdhën në dimër, gjykuan se nuk u pëlqente i ftohti dhe u zhdukën deri vjeshtën e ardhshme. Atëherë i erdhën, por me një mënyrë që dukej sikur nuk do të mbaronin kurrë. Që atëherë i kishin ardhur përsëri edhe dy herë të tjera. Nëse do t'i vinin më shpesh, ndoshta do të kishte dhe ajo një zë të thellë e plot nuanca si zëri i Dashës. Me periodat e Dashës, mund të sinkronizoje orën.

- Daria! Nuk kam ndër mend të rri e të diskutoj me ty! - i thirri i ati. - Vëllai yt nuk do të qëndrojë në Leningrad. Pasha, vishu. Vish një këmishë të mirë.

- Baba, të lutem.

- Pasha! Vishu, të thashë. Mos të humbasim kohë. Të garantoj se për një orë kampet e fëmijëve do të jenë mbushur plot dhe nuk do të ketë vend për ty.

Ndoshta bëri gabim që ia tha këtë: Tatiana nuk e kishte parë herë tjetër vëllanë e saj të lëvizte kaq ngadalë. Iu deshën plot dhjetë minuta që të gjente këmishën e tij të mirë. Kur, më së fundi, shkoi për ta veshur, të gjithë vështronin diku tjetër. Tatiana mbylli sytë dhe kërkoi me fantazinë e saj një lëndinë me aromën e qershive të lulëzuara dhe të hithrave. Sa do të donte pak boronica... Hapi sytë dhe vështroi përreth.

- Nuk dua të iki, - filloi të grindej Pasha.

- Për pak kohë do të shkosh, bir im! - i tha i ati. - Si masë parandaluese. Në kamp do të jesh i sigurt, larg rrezikut. Do të qëndrosh për një muaj, derisa të shohim si do t'i shkojë filli luftës. Pastaj do të kthehesh, dhe nëse bëhet evakuim, do të ikësh së bashku me motrat e tua.

Po! Këtë donte të dëgjonte Tatiana.

- Georgi, - foli me të butë Deda. - Georgi.

- Po, papoçka, - u përgjigj me respekt i ati i Tatianës. Askush nuk e donte Dedën më shumë se ai. As vetë Tatiana.

- Georgi, nëse shpallet mobilizim, nuk mund ta fshehësh.

- Sigurisht që mundem. Sapo ka mbushur 17 vjeç.

Deda tundi kokën.

- Pikërisht, - i tha. - Shtatëmbëdhjetë. Do ta marrin.

Një hije tmerri përshkoi fytyrën e babait.

- Nuk do ta marrin, papoçka, - i tha me zë të ngjirur. - Nuk e kuptoj këtë që po thua. - Ishte e qartë se nuk i vinte për shtat të thoshte atë që ndiente: *Mos më flisni, më lini ta shpëtoj djalin tim ashtu si di unë*. Deda e kuptoi dhe u mbështet prapa te jastëkët e divanit.

Duke dashur të ndihmonte situatën, Tatiana nisi të thoshte:

- Ne akoma nuk... - por mamaja e ndërpreu:

- Pasha merr një triko me vete.

- Nuk do të marr triko me vete, mama, - ia ktheu. - Është verë.

- Para dy javësh kishte ngrica.

- Po, por tani është vapë. Nuk marr triko.

- Dëgjoje mamanë, Pavel, - tha babai. - Netët janë të ftohta në Tolmaçevo.

Merre trikon.

Pasha mori frymë thellë, mori trikon dhe e futi në valixhe.

Babai u përkul dhe e mbylli.

- Dëgjoni, pra, planin tim, - u tha.

- Cilin plan? - u hodh Tatiana. - Shpresoj që plani yt të parashikojë dhe diçka për të ngrënë, sepse unë...

- E di! - e ndërpreu menjëherë babai. - Pusho tani dhe dëgjo. Kjo ka të bëjë edhe me ty. Dhe filloi t'ua thoshte çfarë të bënte secili prej tyre.

Tatiana u shtri në krevat. Përderisa nuk do ta bënin tani evakuimin, nuk i interesonte të dëgjonte asgjë.

Pasha shkonte çdo verë në kamp, në Tolmaçevo, në Lugë ose në Gaçina. Ai preferonte Lugën sepse aty lumi ishte më i mirë për të notuar. Edhe Tatiana preferonte që Pasha të shkonte në Lugë, sepse gjendej shumë afër *dacha-s* së tyre dhe mund të shkonte për ta takuar. Nëse do të kalonte mepërmes pyllit, kampi ishte vetëm pesë kilometra nga *dacha* e tyre. Përkundrazi, Tolmaçevo ishte njëzet kilometra pas Lugës, dhe komandantët e skuadrave aty ishin të rreptë dhe donin që zgjimi të bëhej në agim. Pasha thoshte se aty ngjante paksa me jetën në ushtri. E pra, tani do i ngjante paksa sikur shkonte për t'u rekrutuar.

Dasha e pickoi fort Tatianën në këmbë.

- Aj! - bërtiti qëllimisht ajo, duke shpresuar që prindërit ta qortonin Dashën. Por askush nuk ia vuri veshin. Askush nuk tha gjë. As që e hodhën vështrimin në drejtim të tyre. Të gjithë vështronin Pashën e tyre të dashur, që qëndronte në mes të dhomës, si një lule adoleshente gjysmë e çelur. Vetë Pasha e dinte se sa shumë e donin.

Ai ishte i përkëdheluri i të gjithëve, sepse ishte djali i tyre i vetëm.

Tatiana u ngrit nga krevati dhe vajti pranë tij. Duke e përqaftuar, i tha:
- Hajde, mos rri turivarur. Je me fat që po shkon në kamp. Unë s'do të shkoj asgjëkundi.

Ai u largua pak prej saj. Nuk donte që fati i tij të ishte ky. Nuk donte të shkonte në një kamp koti. Donte të bëhej ushtar.

- Pasha, - i tha Tatiana, - më mund mua më parë në luftë dhe pastaj shko të luftosh gjermanët.

- Tanja, mbylle gojën, - i tha Pasha.

- Tanja, mbylle gojën, - i tha dhe babai.

- Baba, - i tha ajo, - ta përgatis dhe unë valixhen time? - Dua të shkoj dhe unë në kamp.

- Pasha, je gati? Hajde, - iu drejtua babai të birit, pa marrë fare mundimin t'i përgjigjej Tatianës. Nuk kishte kampe për vajza, këtë e dinin të gjithë.

- Të të them një barsoletë, Pasha, - tha Tatiana, pa u dorëzuar.

- Tanja, nuk dua të dëgjoj barsoletat e tua idiote.

- Kjo do të të pëlqejë.

- S'e besoj.

Babai tha:

- Tatiana, nuk është koha për barsoleta.

Deda ndërhyri në favor të Tatianës.

- Georg, lëre vajzën të flasë.

Duke e falënderuar Dedën me një lëvizje të kokës, Tatiana tha:

- Një ushtar po shkonte drejt ekzekutimit. "Sa shi që bie", i thotë rojës që e shoqëronte. "Pa shih kush ankohet", tha roja. "Po unë që do të kthehem prapë me këtë shi?"

Asnjëri nuk lëvizi. Asnjëri nuk buzëqeshi.

Pasha ngriti vetullat, e pickoi pak, dhe i pëshpëriti:

- Tanja, po fillon të përmirësohesh.

Ajo shfryu.

Një ditë shpirti im do të fluturojë, - mendoi, - por jo sot.

2

- Tatiana, mos u përshëndesni sikur s'do të takoheni më. Pas një muaji përsëri bashkë do të jeni. Zbrit pak poshtë dhe mbaje derën hapur. Mamasë tënde i dhemb mesi, - i tha babai dhe mori valixhen e Pashës për ta zbritur poshtë.

- Dakord, baba.

Apartamenti i ngjante një treni. Kishte një korridor të gjatë me nëntë dhoma majtas e djathtas. Kishte dy kuzhina, një në pjesën e përparme dhe një në pjesën e prapme. Banjat ishin në krah të tyre. Te të nënta dhomat banonin njëzet e pesë veta. Para pesë vitesh kishin qenë tridhjetë e tre, por tetë prej tyre vdiqën, u transferuan ose...

Familja e Tatianës banonte në pjesën e pasme. Pjesa e pasme ishte më e mira. Kuzhina e pasme ishte më e madhe, me një shkallë të jashtme që të çonte në tarracë dhe në oborr. Tatiana preferonte të përdorte shkallën e pasme, sepse në këtë mënyrë nuk ishte e detyruar të kalonte nga dhoma e Slavinit të çmendur.

Kuzhina e pasme kishte një sobë më të madhe sesa ajo e përparmja, gjithashtu edhe banja ishte më e madhe. Kishte dhe vaskë. Metanovët i ndanin këto ambiente dhe me tri familje të tjera: me Petrovët, me Sarkovët dhe me Slavinin e çmendur, i cili as gatuante dhe as nuk bënte dush ndonjëherë. Slavini në këtë çast nuk ishte në korridor. *Shumë mirë*, mendoi Tatiana.

Duke ecur drejt hyrjes së pallatit, Tatiana kaloi pranë telefonit të përbashkët. Ishin me fat që telefoni i tyre funksiononte, mendonte Tatiana duke vështruar Pjetër Petrovin i cili në atë çast po fliste në telefon. Kushërira e Tatianës, Marina, banonte në një apartament, telefoni i të cilës ishte vazhdimisht me defekt. Kështu që për të komunikuar me të, Tatianës i duhej që t'i shkruante ose të shkante për ta takuar, gjë që nuk e bënte shpesh sepse Marina banonte në bregun tjetër të Nevës.

Duke iu afruar Pjetrit, Tatiana vuri re se ai ishte shumë i shqetësuar. Sapo u mundësua lidhja telefonike, ai bërtiti:

- Luba, ti je? Ti je, Luba?

Tatiana u tremb aq shumë nga të bërtiturat e tij, sa që u hodh përpjetë dhe u përplas me murin. Ngriti çantën që kishte rënë në tokë dhe ngadalësoi hapin, në mënyrë që të dëgjonte bisedën.

- Luba, më dëgjon? Lidhja është e dobët, të gjithë po mundohen të flasin me të afërmit e tyre. Luba, kthehu në Leningrad! Më dëgjoje? Filloi lufta. Merr ç'të mundesh me vete dhe hipi trenit. Luba! Jo, as më vonë, as nesër, por *tani*, dëgjoje? Kthehu menjëherë!

Tatiana donte të dëgjonte akoma, por i ati i thirri:

- Tatiana Gjeorgjievna! Hajde këtu dhe më ndihmo.

Si e ëma, ashtu dhe i ati i thërrisnin me emrin e saj të plotë kur donin t'i tregonin se i flisnin seriozisht. Tatiana vrapoi afër të atit, e habitur se përse vëllai i saj nuk e hapte vetë derën e jashtme.

Së bashku me Pashën për në kamp po ikte dhe Volodja Iglenko. Ai e mbante vetë valixhen e tij - dhe e hapi vetë derën për të dalë. Volodja kishte edhe tre vëllezër të tjerë, kështu që nuk e përkëdhelte njeri.

- Pasha, prit të të tregoj, - i tha me qetësi Tatiana vëllait të saj. - Shiko si bëhet. Vendos dorën te doreza, e ul dhe e tërheq. Dera hapet. Del jashtë. Dera mbyllet pas teje. Pa të shohin, mund ta bësh?

- Hape derën, Tanja, - iu përgjigj ai. - Nuk e sheh që po mbaj valixhen? Pasi dolën jashtë, babai i tha Tatianës:

- Tanja, merri njëqind e pesëdhjetë rublat që të dhashë dhe shko për të blerë ushqime. Mos u sorollat, ashtu siç bën zakonisht. Shko menjëherë. Më dëgjove?

- Të dëgjova, babi. Po shkoj menjëherë.

- Do të shkosh të flesh prapë, - i tha Pasha.

- Je gati? Duhet të ikim, - i tha mamaja Pashës.

- Po, - tha babai. - Hajde, Pasha.

- Pafshim, - i tha Tatiana Pashës, duke i rënë lehtë në sup.

Si përgjigje, ai e tërhoqi nga flokët.

- Krihi flokët para se të dalësh, - i tha. - Do t'i trembësh kalimtarët.

- Mbylle gojën, - ia ktheu Tatiana, - përndryshe i preva fare.

- Në rregull, duhet të ikim, - tha babai, duke e tërhequr Pashën.

Tatiana u përshëndet me Volodjën, i tundi dorën së ëmës, i hodhi një vështrim të fundit shpinës së Pashës, dhe u ngjiti në apartament për t'u bërë gati. Në shkallë takoi Dedën, Babushkën dhe Dashën që po shkonin në bankë për të tërhequr kursimet e tyre.

Tatiana mbeti vetëm në shtëpi. Psherëtiu e lehtësuar dhe u hodh në shtrat.

Tatiana e dinte që kishte lindur shumë vonë. Edhe ajo, edhe Pasha. Duhet të kishin lindur më 1917, si Dasha. Pas Dashës, mamaja e tyre kishte lindur tre fëmijë të tjerë. Dy vëllezër, të cilët kishin lindur më 1919 dhe më 1921, që kishin vdekur nga tifoja, dhe një vajzë që kishte lindur më 1922, por kishte vdekur nga fruthi një vit më vonë. Më pas, më 1924, atë vit që vdiq Lenini dhe Politika e Re Ekonomike - ai kthim i shkurtër në ekonominë e tregut - po merrte fund, ndërkohë që Stalini stabilizonte pozitën e tij në pushtet nëpërmjet togave të pushkatimit, lindën Pasha dhe Tatiana, me një diferencë kohore prej shtatë minutash, kur nëna e tyre, Irina Federovna, ishte tridhjetë e dy vjeç. Familja e donte Pashën, djalin e saj, por Tatiana u erdhi si një surprizë e vërtetë. Askush nuk kishte binjakë në familje. Ishte diçka pothuajse e padëgjuar. Le që për Tatianën nuk kishte as vend. Tre vitet e para të jetës së saj, flinte në një djep me Pashën. Më vonë flinte me Dashën.

Por ishte fakt se zinte një hapësirë të konsiderueshme në krevat. Dasha nuk mund të martohej sepse Tatiana kishte zënë vendin e bashkëshortit të saj të ardhshëm. Dhe këtë, Dasha ia përmendte shpesh. Ajo i thoshte:

- Për shkakun tënd do të vdes beqare.

Dhe Tatiana i përgjigjej menjëherë:

- Shpresoj të vdesësh shpejt, që të martohem unë dhe të fle këtu me burrin tim.

Pas mbarimit të shkollës muajin e kaluar, Tatiana filloi punë që të mos kalonte edhe një verë tjetër të mërzitshme në Lugë duke lexuar, duke vozitur në lumë dhe duke luajtur me fëmijët e fqinjëve. Çdo verë Tatiana e kishte kaluar në *dacha*-n e tyre në Luga dhe në liqenin e afërt Ilmen, në Novgorod, ku kushërira e saj Marina dhe prindërit e saj kishin shtëpinë e tyre verore.

Vite më parë priste me padurim të vinte qershori që të shijonte trangujt, në korrik të shijonte domatet dhe në gusht manaferrat, për të mbledhur kërpudha dhe kokrra mërsine dhe për të peshkuar në lumë - pra, për t'u kënaqur me të gjitha këto gëzime të vogla.

Por kjo verë do të ishte ndryshe.

Tatiana e kishte kuptuar se ishte lodhur së qeni fëmijë. Por njëkohësisht nuk dinte të sillej as si e rritur, kështu që zuri punë në uzinën "Kirov", në pjesën jugore të Leningradit. Kjo e bënte të ndihej pothuajse si e rritur. Tani ajo punonte, lexonte gazetën dhe tundte kokën në mënyrë qortuese për Francën, për Marshallin Peten, për Dunkërkun dhe Nevil Çambërleinin. Mundohej të tregohej shumë serioze kur dëgjonte për krizat në Vendet e Ulëta dhe në Lindjen e Largët. Mendohej të tregohej e rritur duke u marrë me fabrikën "Kirov" dhe gazetën "Pravda".

I pëlqente puna që bënte në "Kirov", që ishte uzina më e madhe në Leningrad - dhe ndoshta në të gjithë Bashkimin Sovjetik. Tatiana kishte dëgjuar të flitej se në një prej reparteve të uzinës prodhoheshin tanke. Por ajo nuk kishte parë asnjë. Puna e saj ishte që të vendoste nëpër kuti thika, pirunë dhe lugë. Ishte e parafundit në linjën e prodhimit. Vajza që punonte pas saj mbyllte kutitë. Tatianës i vinte keq për këtë vajzë. Puna e saj ishte e mërzitshme. Ajo, të paktën, kalonte nëpër duar tre artikuj të ndryshëm: thikë, pirunj dhe lugë. E shtrirë tani në krevatin e saj, Tatiana mendonte se këtë verë në uzinën "Kirov" do të kishte gallatë. Sigurisht, jo kaq sa në një evakuim.

Tatianës do t'i pëlqente të rrinte shtrirë në krevat dhe të lexonte për disa orë. Sapo kishte filluar të lexonte tregimet humoristike të Mihail Zoçenkos, që trajtonin realitetin ironik të jetës sovjetike. Por udhëzimet që i kishte dhënë i ati ishin shumë të qarta. Tatiana i hodhi librit një vështrim melankolik. Përse gjithë ky nxitim? Prindërit e saj silleshin sikur të kishte rënë zjarr. Gjermanët ndodheshin dy mijë kilometra larg. Shoku

Stalin nuk do të lejonte që ai, tradhtari Hitler, të përparonte thellë në vendin e tyre. Tatianës nuk i ndodhte, pothuajse kurrë, që të gjendej e vetme në shtëpi.

Sapo e kuptoi se evakuimi nuk do të bëhej menjëherë, entuziazmi i saj për luftën u zbeh. *A ishte interesante lufta, vallë?* Sigurisht. Por tregimi i Zoçenkos që kishte titullin “Banja”, e bënte që të shkrihej së qeshuri. Ishte një tregim që tregonte për një burrë, i cili vajti në dushet publike sovjetike dhe ndërkohë që lahej, dorëzoi për të larë dhe rrobat e tij. Dhe kur po lahej, i humbi kuponin e xhakëtës. Ku ta vendoste kuponin një njeri lakuriq? E kishte humbur. Vetëm peri i kishte ngelur. Shkoi te nëpunësi me perin në dorë, por ai i tha se nuk mund ta pranonte. Nëse çdo qytetar do të vinte me një fije peri, nuk do të na dilnin xhaketat. Prit sa të ikin të gjithë, dhe do të të jap xhakëtën që do të mbetet.

Meqenëse askush nuk po evakuohej, Tatiana e lexoi dy herë tregimin, e shtrirë në krevat dhe me këmbët të mbështetura në mur po shkrihej së qeshuri.

Por urdhrat ishin urdhra. Duhet të shkante për të blerë ushqime.

Por sot ishte e diel dhe Tatianës nuk i pëlqente fare të dilte të dielave nëse nuk do të vishej me rrobat e saj të mira. Kështu, pa pyetur njeri, mori sandalet e kuqe me takë të lartë të Dashës dhe filloi të ecte si një viç i porsalindur që nuk e mbajnë këmbët. Dasha ecte më mirë me këto taka, sepse ajo ishte mësuar. Tatiana kreu flokët e saj të gjatë e të verdhë, ndërkohë që lutej t'i kishte kaçurrela e të zeza, si të gjithë të tjerët në familjen e saj. I urrente flokët e saj të drejtë dhe të verdhë. Ajo, në përgjithësi, i mblidhte bisht ose i bënte gërsheta. Sot i lidhi bisht. Mamaja, për t'i dalë në mbrojtje, thoshte se edhe ajo, kur kishte qenë e vogël, kishte pasur flokë të drejtë e të verdhë. Sigurisht që edhe Babushka thoshte se kur u martua ishte vetëm dyzet e shtatë kilogramë.

Tatiana veshi fustanin e vetëm që kishte për të dielat, u sigurua që fytyra, duart dhe dhëmbët shkëlqenin nga pastërtia, dhe doli nga apartamenti. Njëqind e pesëdhjetë rublat që kishte në xhep ishin një shumë goxha e madhe. Tatiana nuk e dinte se ku i kishte gjetur kaq pará babai i saj, por kjo nuk ishte punë për të. Me këto pará duhej të blinte - po çfarë? Çfarë i kishte thënë i ati për të blerë? Oriz, vodka? Nuk i kujtohej...

Mamaja kishte thënë:

- Georg, mos dërgo Tatianën. Nuk do të gjejë asgjë. Dhe Tatiana kishte rënë dakord.

- Mamaja ka të drejtë. Dërgo Dashën.

- Jo! - kish thirrur babai. - E di që do t'ia dalësh. Shko në dyqan, merr me vete një çantë, dhe kthehu me...

Me çfarë i kishte thënë të kthehej? Me patate? Me miell?

Tatiana kaloi jashtë dhomës së Sarkovëve dhe pa Zhanën dhe Zhenjën, të cilat ishin shumë të qeta, të ulura në kolltuk duke pirë çaj dhe duke lexuar, sikur të ishte një e diel e zakonshme. *Sa me fat janë që kanë një dhomë kaq të madhe vetëm për veten e tyre*, mendoi Tatiana.

Slavini i çmendur nuk ishte në korridor. Bukur.

Dukej sikur njoftimi i Molotovit para dy orësh ishte thjesht një devijim nga rrjedha e zakonshme e një të diele. Tatiana filloi të dyshonte nëse e kishte dëgjuar saktë komunikatën derisa arriti te kthesa e Greçeski Prospektit, ku pa turma të mëdha njerëzish, pothuajse duke vrapuar drejt Nevski Prospektit, rrugës qendrore tregtare të Leningradit. Tatiana nuk mbante mend të kishte parë herë tjetër kaq shumë njerëz nëpër rrugët e Leningradit. Ajo u kthye menjëherë dhe mori drejtimin e kundërt, drejt Suvorovski Prospekt. Meqë të gjithë po shkonin në dyqanet e Nevski Prospektit, ajo do të zbriste në parkun "Tavriçeski". Aty ushqimoret kishin më pak gjëra, por më pak njerëz.

Një çift që u ndesh me të, vështruan mirë e mirë fustanin e saj dhe buzëqeshën. Tatiana uli sytë dhe buzëqeshi edhe ajo. Tatiana kishte veshur fustanin e mrekullueshëm të bardhë me trëndafila të kuq. E kishte atë fustan që në vitin 1938, kur kishte mbushur katërmëdhjetë vjeç. Ia kishte blerë i ati nga një shitës ambulante të një qyteti të vogël të Polonisë që quhej Svietokrist. Ndërmarrja e ujës-jellësit të Leningradit e kishte dërguar aty me shërbim. Në Svietokrist, në Varshavë dhe në Lubjanë. Kur u kthye, Tatiana e vështronte si një njeri që kishte bredhur gjithë botën. Dashës dhe mamasë u kishte sjellë çokollata nga Varshava, por ato kishin mbaruar para dy vjetësh e treqind e gjashtëdhjetë e tre ditësh. Por Tatiana e vishte akoma fustanin me trëndafila të kuq që ishin të qëndisura mbi atë cohë të pambuktë, të butë dhe të bardhë borë. Ishte një fustan i mrekullueshëm veror, me rripa të hollë, i puthitur pas trupit deri në mes dhe pastaj hapej dhe i binte deri poshtë gjurit. Dhe kur Tatiana rrotullohej shpejt, fustani hapej dhe i ngjante një parashute.

Vetëm një problem kishte ky fustan në qershorin e vitit 1941: ishte shumë i vogël për Tatianën dhe i duhej që të tendoste vazhdimisht rripat që kryqëzoheshin në shpinën e saj. E bezdiste fakti që trupi i saj, të cilin e shihte me një shqetësim gjithnjë në rritje, rritej dhe fustani i saj i dashur nuk e nxinte më.

Thua se trupi i saj donte të bëhej si i Dashës, me ijët e bëshme, gjoksin dhe krahët. Jo! Vithet e saj, megjithëse të rrumbullakëta, ishin akoma të vogla, këmbët dhe krahët e saj ishin të holla. Por gjoksi i saj rritej, dhe pikërisht aty qëndronte problemi. Nëse ai nuk do të rritej, atëherë nuk do t'i duhej të tendoste rripat dhe ta linte lakuriq pothuajse gjithë shpinën e saj, dhe t'ia shihnin njerëzit. Nuk i pëlqente fare të ndiente trupin e saj teksa fryhej dhe mbytej brenda atij fustani kaq të bukur. Shijonte kujtimet e një vajze katërmbëdhjetëvjeçare kockë e lëkurë që e veshi për herë të parë një të diel dhe doli xhiro në Nevski. Për ato kujtime, për ato ndjesi, kishte veshur përsëri këtë fustan, sot, të dielën, ditën që filloi sulmi gjerman mbi Bashkimin Sovjetik. Tatianës i pëlqente ndjesia e pambukut mbi lëkurën e saj, kur prekte trëndafilat e qëndisur.

Por Tatiana e adhuronte këtë fustan edhe për diçka tjetër: për etiketën e vogël me mbishkrimin FABRIQUE EN FRANCE.

Fabrique en France! Prodhim francez! Ishte mrekulli të kishe një fustan që nuk ishte qepur pa gusto prej sovjetikëve, por ishte qepur me romantizëm të hollë prej francezëve. Kush janë më tepër romantikë se francezët? Francezët janë të parët në dashuri. Vërtet, çdo komb ka tiparin e tij dallues. Rusët janë të pashoq në dhimbjen shpirtërore, anglezët janë të rezervuar, amerikanët në të shijuarit e jetës, italianët dallohen për adhurimin që kanë për Krishtin ndërsa francezët për dashurinë. Pra, kur qepnin fustanin e Tatianës, e mbushnin atë me premtime. Sikur donin t'i thoshin: *Vishe, cherié*, dhe do të dashurohesh siç dashurojmë *ne. Vishe dhe do të fitosh dashurinë*. Kështu që Tatiana nuk do t'i humbiste kurrë shpresat kur vishte fustanin e saj të bardhë me trëndafilat e kuq. Nëse do ta kishin qepur amerikanët, ajo do të ndihej e lumtur. Nëse do ta kishin qepur italianët, do të fillonte të falej, nëse do ta kishin qepur anglezët, do të ecte gjithmonë si e ngrirë. Por, meqenëse e kishin qepur francezët, nuk e humbiste kurrë shpresën se do ta dashuronin.

Megjithëse tani nuk ndihej shumë rehat me atë të fustan të ngushtë i cili i shtrëngonte gjoksin e saj adoleshent që rritej vazhdimisht.

Dita ishte e freskët dhe me diell. Ngjante me një pickim të ligë në shpirt kur njeriu mëson se në një ditë të tillë të mrekullueshme Hitleri kishte sulmuar Bashkimin Sovjetik. Tatiana tundi kokën teksa e kujtoi këtë fakt. Deda nuk kishte pasur kurrë besim te Hitleri dhe e kishte thënë që në fillim. Kur shoku Stalin nënshkroi paktin e mossulmimit me Hitlerin më 1939, Deda kishte thënë se Stalini kishte vajtur për t'u shtrirë në të njëjtin shtrat me djallin. Dhe tani djalli e kishte tradhtuar Stalinin. Përse u

habitën, pra? Përse të presim diçka tjetër prej tij? Mos ndoshta prisnim që djalli të sillej i ndershëm?

Tatiana e konsideronte Dedën si njeriun më të zgjuar në botë. Që kur Hitleri kishte sulmuar Poloninë më 1939, Deda kishte thënë se do të sulmonte dhe Bashkimin Sovjetik. Para disa muajsh, në pranverë kishte filluar të sillte në shtëpi konserva. Babushkës nuk i pëlqenin dhe aq shumë konservat. Nuk i pëlqente fakti që harxhonte gjithë rrogën e tij mujore për diçka që mund të mos ndodhte kurrë. Tallej me të. *Përse më flet vazhdimisht për luftëra, i thoshte duke vështruar vëngër konservat me proshutë. Kush do t'i hajë këto gjëra? Unë nuk ha kurrë budallallëqe të tilla. Përse i harxhon paratë për këto gjëra? Të paktën bli domate dhe kërpudha.* Dhe Deda, i cili e donte Babushkën më shumë se çdo gjë në botë, ulte kokën, e linte sa të shfrynte inatin, dhe ditën tjetër sillte dhe konserva të tjera me proshutë. Sillte kafe dhe sheqer, duhan për cigare, madje dhe vodkë. Por këto të fundit e kishte të vështirë t'i ruante, sepse për çdo festë apo përvjetor, për 1 Majin, për ditëlindjet e tyre, hapnin shisheet e vodkës, tymosnin cigaret, pinin kafënë, ndërsa sheqerin e harxhonin për ëmbëlsira dhe çaj. Deda nuk ishte nga ata që i privonte ndonjë gjë familjes së tij, ndërsa vetes së tij i privonte gjithçka. Kështu që në ditëlindjen e tij nuk pranoi të hapej asnjë shishe vodkë. Por Babushka hapi qesen e sheqerit dhe i përgatiti një tortë me boronicë. E vetmja gjë që rrinte në dollap dhe shtohet çdo muaj ishin konservat e proshutës, të cilat nuk i pëlqente njeri.

Vodka në dyqanet e Suvorovskit kishte mbaruar. Kishin djathë, por djathi nuk duronte shumë. Kishte dhe bukë, por as ajo nuk duronte shumë. Sallami kishte mbaruar, po ashtu dhe mielli e konservat. Rrjedhimisht, ato që donte të blinte Tatiana rezultuan një çështje mjaft e vështirë.

Duke shpejtuar hapin, Tatiana zbriti në rrugën "Suvorovski", që ishte mbi një kilometër e gjatë - njëmbëdhjetë blloqe - dhe konstatoi se në të gjitha dyqanet nuk kishin mbetur konserva dhe ushqime që duronin gjatë. Ndërkohë ora ishte akoma tre.

Tatiana kaloi në dy banka. Të dyja ishin të mbyllura, ndërsa në tabela të vogla të shkruara nxitimthi lajmëronin se kishin mbyllur herët. *Përse të mbyllen herët bankat?* U habit Tatiana. *Nuk ka mundësi t'u kenë mbaruar paratë. Banka janë!*

Tani po e kuptonte Tatiana se Metanovët ishin vonuar. Rrinin dhe diskutonin, përgatisnin Pashën për kamp, grindeshin, ia hidhnin fajin njëri-tjetrit. Duhet të kishin dalë rrugë që në momentin e parë. Por në vend të kësaj përgatitën Pashën për kamp. Ndërsa Tatiana qëndroi për të

lexuar Zoçenkon. Kështu që humbi një orë të tërë. Nëse ajo do të kishte shkuar në Nevski Prospekt, tani do të ishte në radhë bashkë me të tjerët.

Duke ecur përgjatë Suvorovskit, pa gjetur as edhe një kuti shkrepëse për të blerë, Tatiana ndiente fladin e ngrohtë veror që po i sillte me vete një aromë premtimesh për gjëra që as i njihte dhe as i kuptonte. *A do ta mbaj mend këtë ditë, përgjithmonë, mendoj duke marrë frymë thellë. E kam thënë edhe herë tjetër, por as që e mbaj mend se sa ditë kam thënë se nuk do t'i harroj kurrë. Por, në një luftë të vërtetë, nuk jam gjendur më parë. Mbase këtë do ta mbaj mend.*

Mori rrugën drejt dyqaneve të parkut "Tavriçeski". I pëlqente kjo pjesë e qytetit, larg Nevski Propektit të zhurmshëm. Pemët ishin me shumë degë dhe të larta, dhe kishte më pak njerëz. I pëlqente kjo ndjenjë e vetmisë së papërcaktuar.

Pasi u fut në tre-katër ushqimore, donte të hiqte dorë nga pazari. Por nuk mund të kthehej në shtëpi dhe t'i thoshte të atit se kishte dështuar për t'i plotësuar këtë dëshirë kaq të vogël. Kështu që vazhdoi të ecte. Afër kryqëzimit të Suvorovskit me Ulica Saltikov-Sçedrin, ishte një dyqan jashtë të cilit kishte një radhë të gjatë njerëzish që shtyheshin. Si vajzë e mirë, Tatiana zuri radhën pas të fundit.

Duke hedhur peshën e trupit të saj sa te njëra këmbë te tjetra, priste dhe priste, pyeste për orën, dhe vazhdonte të priste. Radha përparoi një metër. Duke psherëtirë, Tatiana pyeti gruan që kishte përpara, se për çfarë prisnin. Ajo ngriti supet në mënyrë armiqësore dhe ktheu kokën në anën tjetër.

- Qëndro në radhë, - i tha duke shtrënguar çantën në gjoksin e saj, sikur Tatiana donte ta grabiste, - dhe mos bëj pyetje naive.

Tatiana priste. Radha u shtua edhe një metër tjetër. Pyeti përsëri sa ishte ora.

- Dhjetë minuta më vonë nga hera e fundit që pyete, - hungëriu gruaja.

Atëherë, një grua tjetër përmendi fjalën "bankat", dhe Tatiana u afrua që të dëgjonte.

- Mbaruan paratë, - i thoshte gruaja një tjetre që ishte përpara saj. - E more vesh? Bankave u mbaruan paratë. Kushedi se ç'do të bëjnë tani. Shpresoj që ti të kesh fshehur para në dyshekun tënd.

Tjetra tundi kokën e shqetësuar.

- Kisha 200 rubla, të gjitha kursimet e jetës sime. I kam marrë të gjitha me vete.

- Bli ç'të mundesh. Kryesisht ushqime të konservuara.

Gruaja e moshuar tundi kokën.

- Nuk më pëlqejnë ushqimet e konservuara.

- Epo, bli havjar. Dëgjova se një grua bleu dhjetë kile havjar nga Elisei, një dyqan në Nevski. Çfarë do ta bëjë gjithë atë havjar? Gjithsesi, nuk është puna ime. Unë do të blej vaj. Edhe shkrepëse.

- Bli dhe pak kripë, - e këshilloi me të butë tjetra. - Mund të pish çaj pa sheqer, por s'mund të hash gjellë pa kripë.

- Mund të blej dhe ca suxhukë, - foli mendueshëm gruaja e parë. - Disa suxhukë të tymosur e të shijshëm. Më dëgjo mua, kaluan njëzet vjet që proletariati u bë car. Kam mësuar tashmë se çfarë të pres.

Gruaja përpara Tatianës u kollit fort, dhe në mënyrë përbuzëse. Dy të tjerat u kthyen dhe e vështruan.

- Asgjë nuk ke mësuar! - tha ajo me zë të lartë. - Kemi luftë! - Dhe lëshoi një hungërimë si ajo e lokomotivës në nisje.

- Po ty kush të pyeti?

- Luftë, shoqe! Mirë se erdhët në realitetin e Hitlerit! Bli havjar dhe gjalpë, dhe hajini sonte. Mbaje vëth në vesh këtë që po të them, 200 rublat që ke sot nuk do të të dalin as për një copë bukë në janar.

- Mbylle gojën!

Tatiana uli kokën. Nuk i pëlqenin sherret. As në shtëpi dhe as në rrugë.

Dy veta dolën nga dyqani duke mbajtur nëpër duar qese të mëdha prej letre.

- Çfarë keni në qese? - i pyeti Tatiana gjithë edukatë.

- Suxhukë të tymosur, - iu përgjigj thatë njëri prej tyre dhe iku me vrap. Mori një shprehje sikur të kishte frikë se mos e ndiqte Tatiana për t'i rrëmbyer suxhukët e tij të mallkuar. Por asaj nuk i pëlqenin fare suxhukët.

Dhe pasi priti dhe gjysmë ore akoma, u largua.

Meqenëse nuk donte ta zhgënjente të atin, nxitoi për te stacioni i autobusit. Do të merrte autobusin me numër 22 dhe do të shkonte në Elisei, ku të paktën ishte e sigurt se shisnin havjar.

Por pastaj mendoi: *Havjar? Do të na duhet ta hamë brenda javës që vjen. Nuk do të durojë deri në dimër. Po pse ky është qëllimi? Të kemi ushqime për dimër? Jo, nuk është e mundur*, mendoi ajo. *Dimri ishte shumë larg. Ushtria e Kuqe është e pamposhtur, e ka thënë vetë shoku Stalin. Derrat Gjermanë do të kenë ikur deri në shtator.*

Kur po kthehej në kryqëzim, llastiku që i mbante flokët iu këput. Stacioni ishte në trotuarin përballë. Që këtej zakonisht merrte autobusin me numër 136 për të vajtur në skajin tjetër të qytetit dhe për të takuar kushërirën e saj Marinën. Sot do të merrte autobusin me numër 22 për të shkuar në Elisei. Por duhej të nxitonte, sepse nga ato që dëgjoji prej atyre grave, e kuptoi se shpejt do të mbaronte edhe havjari.

Kur ngriti sytë, pa se përballë saj ishte një kioskë që shiste akullore.
Akullore!

Papritur dita mori pamje tjetër. Tatiana sikur e harroi për një moment luftën. Në një ndenjese poshtë një çadre, rrinte një burrë i cili po lexonte një gazetë.

Tatiana shpejtoi hapin.

Prapa saj u dëgjua zhurma e autobusit. U kthye dhe e pa tek afrohej. E dinte se nëse do të vraponte pak, do ta arrinte me lehtësi. Zbriti nga trotuari, vështroi shitësin e akulloreve, vështroi autobusin, përsëri shitësin dhe ndaloi.

E donte *shumë* një akullore.

Duke kafshuar buzën e la autobusin të ikte. *S'ka gjë*, tha me vete. *Do të marr një akullore dhe do të pres në stacion për të hipur te tjetri.*

Iu afrua kioskës.

- Akullore shisni, apo jo?

- A nuk shkruan kështu? Po unë, a s'qëndroj këtu për të shitur? Çfarë do?

Shitësi ngriti sytë nga gazeta, e vështroi dhe shprehja e fytyrës së tij u zbut.

- Si mund të të ndihmoj, bija ime?

- A keni... - zëri i dridhej paksa. - Keni akullore me krem *brûlée*?

- Po. Hapi kapakun e frigoriferit. - Me kaush apo me kupë?

- Me kaush, ju lutem, - u përgjigj Tatiana duke kërcyer nga gëzimi.

Do t'i jepte dyfishin e parave që i kërkoi. E çmendur nga gëzimi vrapoi drejt stacionit, dhe u ul në stolin e stacionit për të shijuar me qetësi akulloren e saj, ndërkohë që do të priste autobusin për të shkuar dhe për të blerë havjar meqenëse kishte filluar lufta.

Në stacion nuk kishte njeri tjetër dhe Tatiana u gëzua që mund ta shijonte akulloren me qetësinë e saj. Ajo i hoqi mbështjellësen, e flaku në koshin që gjendej pranë saj, i mori erë akullores dhe lëpiu karamelen e ftohtë. E lumturuar mbylli sytë dhe shijoi akulloren që shkrihej ngadalë në gojën e saj.

E mrekullueshme, mendoi Tatiana. *E mrekullueshme*.

Era i trazonte flokët dhe Tatiana i mbante me dorë ndërkohë që lëpinte me gjuhë akulloren. Kryqëzonte dhe drejtonte këmbët, i jepte kokës mbrapa në mënyrë që akullorja e shkrire t'i rrëshqiste në grykë dhe mërmëriste me zë të ulët këngën e preferuar të asaj kohe: *Një ditë do të takohemi në Lvov, e dashura ime dhe unë.*

Dita ishte e mrekullueshme. Për pesë minuta lufta nuk ekzistonte më, ishte thjesht një e diel fantastike qershori në Leningrad.

Për një çast, kur ngriti sytë, Tatiana vuri re një ushtar që po e vështronte nga ana tjetër e rrugës. Leningradi kishte garnizon të madh dhe ushtarët nuk përbënin ndonjë pamje të rrallë. Mund të shihje shumë prej tyre që shoqëronin zonja të moshuara kur shkonin me çanta për të bërë pazar. Zakonisht Tatiana nuk u kushtonte rëndësi, por ky ushtar qëndronte përballë saj dhe e vështronte me një shprehje që nuk e kishte ndeshur kurrë më parë, saqë e detyroi të ndalonte së ngrëni akulloren e saj.

Trotuari përballë notonte në dritën e asaj pasditeje dhe ushtari ngjante sikur shkrihej nën diellin e zbehtë të Veriut. Ajo i hodhi një vështrim dhe për një çast - atë çast kur pa fytyrën e tij - diçka lëvizi brenda saj. I dukej sikur zemra e saj kishte filluar të qarkullonte gjak në të katër dhomat njëkohësisht, duke i mbushur mushkëritë dhe gjithë trupin e saj. Ajo puliti sytë dhe ndjeu sikur s'merrte dot frymë. I dukej sikur ushtari po shkrihej në trotuar, nën dritën e verdhë verbuese të diellit.

Autobusi që erdhi në atë moment ia fshehu ushtarin nga sytë. Për pak sa nuk lëshoi një pasthirmë. Brofi në këmbë, por jo për të hipur në autobus, por për të vrapuar në trotuarin përballë që ta shihte përsëri. Dyert e autobusit u hapën, dhe shoferi e vështroi duke pritur. Tatiana, e ëmbël dhe e edukuar, për pak sa nuk i tha që të nisej.

- Do të hipni, zonjushë? Nuk mund të pres shumë.

- Jo, jo, nuk do të hipi.

- Epo, atëherë, çfarë drejtin pret këtu? - bërtiti shoferi dhe mbylli dyert.

Tatiana bëri pak mbrapsht dhe pa ushtarin që po vraponte rreth autobusit.

E pa edhe ai dhe ndaloi.

Dyert e autobusit u hapën përsëri.

- Do të hipësh? - pyeti shoferi ushtarin.

Ai po vështronte një herë Tatianën, një herë shoferin.

- Ah, e marrtë drejti! - bërtiti shoferi i nxehur dhe mbylli përsëri dyert e autobusit.

Tatiana mbeti në këmbë para stolit. Bëri mbrapsht, u pengua te stoli dhe u ul menjëherë. Ushtari ngriti supet dhe foli me një shprehje indiferente:

- Nuk ishte autobusi që marr unë.

- As ai që marr unë, - belbëzoi me zë të ngjirur Tatiana.

- Po të shkrin akullorja.

Me të vërtetë kaushi kishte filluar të pikonte në fustanin e saj.

- Oh, jo! - ia bëri ajo, rrotulloi kaushin, por e bëri më keq. *Bukur!* - tha me vete dhe vuri re se dora po i dridhej pak.

- Ke shumë që pret? - e pyeti ushtari. Zëri i tij ishte i fortë dhe i thellë, me një theks të çuditshëm.

Nuk duhet të jetë nga anët tona, mendoi Tatiana pa i ngritur sytë.

- Jo shumë, - u përgjigj ngadalë Tatiana. Dhe, duke mbajtur frymën, ngriti sytë për ta vështruar. I ngrinte sytë, i ngrinte... Ishte shumë i gjatë! Uniforma e tij dukej më e mira që kishte dhe kapelën ia zbukuronte një yll i kuq i emaluar. Në supe mbante spaleta të gjera me thekë gri metalike. Të bënin përshtypje, por Tatiana nuk ua dinte kuptimin. Ushtar ishte? Mbante armën e tij. Mbajnë armë ushtarët në rrugë? Në pjesën e majtë të gjoksit kishte dhe një medalje prej argjendi me kontur të artë. Flokët i kishte të zinj. *Mosha e re dhe flokët e zinj e tregojnë shumë të bukur,* mendoi Tatiana, ndërsa sytë e saj të turpshëm takoheshin me sytë e tij, që kishin ngjyrën e karameles - pak më të errëta se akullorja me shije krem *brûlée*. A ishin këto sy ushtari? Sy burri? Gjithsesi, vështrimi i tyre ishte i qetë, i qeshur.

Tatiana dhe ushtari u vështruan për nja dy momente dhe ajo ndiente sikur tashmë dinte edhe emrin e tij. Një ngrohtësi u shpërnda në trupin e saj dhe Tatiana e largoi vështrimin nga ushtari.

- Akullorja jote vazhdon të shkrijë, - i tha përsëri ushtari.

- Ah, kjo akullore, - tha Tatiana dhe u skuq. - E mbarova. U ngrit dhe e flaku në koshin e plehrave, ndërsa me vete uronte që të kishte një shami për të fshirë duart dhe fustanin. Ushtari dukej që ishte më i madh se ajo. Sytë e tij ishin sy burri. E vështronte si burrë. Tatiana u skuq përsëri, me vështrimin të ngulur në trotuar, në një pikë midis sandaleve të saj të kuqe dhe çizmeve të tij të zeza.

Erdhi një autobus. Ushtari u kthye dhe u afrua drejt tij. Tatiana po e vështronte. Edhe të ecurën e kishte të huaj. Me hapa të mëdhenj, por plot siguri.

Mos ik! - thirri me vete Tatiana.

Ndërsa ai i afrohej autobusit, hapat e tij bëheshin më të ngadalta, derisa ndaloi, i tundi kokën shoferit, i cili iu përgjigj me një gjest të zemëruar, mbylli dyert dhe autobusi u nis.

Ushtari u kthye dhe u ul në stol. Tatiana e tronditur po vështronte lart e poshtë në trotuar. Sa fort që i rrihte zemra! Me siguri që e dëgjonte edhe ai. Ja, zogjtë te pemët prapa tyre e dëgjuan dhe u larguan të trembur.

Autobusi i saj duhej të vinte tani! Tani!

Si mund të rrimë në qetësi? Ne sapo u takuam, po mendonte Tatiana. *Por, prit. Ne nuk jemi takuar, nuk e njohim njëri-tjetrin.*

Ajo ishte nervoze. Kishte frikë se mos ushtari do të dëgjonte zemrën e saj që po rrihte aq shpejt.

Pse nuk vjen tani autobusi, mendoj ajo.

Ai ishte ushtar, por ajo kishte parë dhe shumë ushtarë të tjerë. Ishte dhe i pashëm, por ajo kishte parë dhe burra të tjerë të pashëm.

Tatianën nuk e tërhiqte as uniforma e tij, as pamja e tij. Ishte mënyra se si e kishte vështruar nga ana tjetër e rrugës.

Ai nxori nga xhepi një paketë cigaresh.

- Do një cigare? - e pyeti.

- Jo, jo, - iu përgjigj Tatiana. - Nuk pi duhan.

Ushitari e futi paketën në xhep.

- Nuk njoh njeri që nuk pi duhan, - tha i qetë ushtari.

Vetëm ajo dhe i ati i saj ishin të vetmit që njihte Tatiana, të cilët nuk pinin duhan. Nuk mund të rrinte kështu dhe të mos thoshte asgjë. Por sapo u mat të hapte gojën, të gjitha fjalët që donte të thoshte fluturuan larg. E mbylli përsëri dhe filloi të lutej që të vinte autobusi. Por autobusi nuk po vinte.

Më në fund, ushtari foli përsëri.

- Po pret autobusin me numër 22?

- Po, - iu përgjigj pa frymë Tatiana. - Prit, jo! Kishte parë që po afrohej një autobus me numër treshifror. Ishte numri 136. - Këtë do të marr, - foli me nxitim dhe u ngrit.

Nxori nga xhepi pesë kopekë dhe u fut në autobus. Pagoi dhe shkoi drejt fundit të tij për t'u ulur. Në atë moment pa që edhe ushtari po hipte në autobus.

Erdhi dhe u ul në rreshtin përballë, një ndenjësë më mbrapa.

Tatiana ngjeshi kokën pas dritares dhe u përpoq që të mos mendonte për të. Pra, ku do të shkonte autobusi me numër 136? Ah, po, këtë autobus merрте për të shkuar te Marina, në Polustrovski Prospekt. Epo, aty do të shkonte dhe tani.

Tatiana mund ta shihte ushtarin me bisht të syrit. Po ai, ku po shkonte, vallë?

Autobusi kaloi parkun "Tavriçeski" dhe mori kthesën drejt Litejni Prospekt. Tatiana drejtoi fustanin e saj dhe përkëdheli me majat e gishtërinjve trëndafilat e qëndisur mbi të. Pastaj u përkul dhe rregulloi sandalet e saj. Dhe vazhdimisht uronte me vete, sa herë që autobusi ndalonte nëpër stacione, që ushtari të mos zbriste. *Jo këtu, thoshte me vete. Jo këtu. As këtu.*

Dhe ushtari nuk zbriste. Gjithmonë me bisht të syrit, Tatiana e shihte tek rrinte i qetë dhe vështronte nga dritarja. Herë pas here kthente kokën drejt, dhe atëherë Tatiana ishte e sigurt që po e vështronte shkarazi.

Kaluan urën "Litejni" dhe autobusi vazhdoi rrugën në bregun tjetër të Nevës. Tatiana vuri re se dyqanet e pakta që kalonin ose kishin

radhë të gjata jashtë tyre, ose ishin të mbyllura. Rrugët bëheshin gjithnjë e më të shkreta. Rrugë boshe të Leningradit të lara me dritë. Stacionet kalonin njëri pas tjetrit dhe Tatiana po shkonte gjithnjë e më në veri.

Mendimet e saj u qartësuan dhe në moment e kuptoi se kishte kohë që e kishte kaluar stacionin ku zbriste për në shtëpinë e Marinës. Tanimë nuk e dinte se ku ndodhej. E shqetësuar lëvizi në ndenjësë. Ku po shkonte? Nuk ia kishte idenë. Por nga autobusi nuk mund të zbriste. Para së gjithash, ushtari nuk po ngrihej për të shtypur butonin dhe pastaj as vetë ajo nuk e dinte se ku ndodhej.

Por, çfarë shpresonte se do të ndodhte? Të shikonte se ku do të zbriste ushtari dhe të vinte një ditë tjetër me Marinën? Ky mendim nuk i pëlqeu.

Të vinte përsëri për të gjetur ushtarin e saj...

Qesharake! Të vetmen gjë që dëshironte tani ishte të zbriste pa u bërë qesharake dhe të kthehej në shtëpinë e saj.

Pak e nga pak, autobusi po boshatisej. Në fund mbetën vetëm Tatiana dhe ushtari i saj. Autobusi shtoi shpejtësinë. Tatiana nuk dinte ç'të bënte. Ushtari nuk po zbriste. *Ku vajta dhe u ngatërrova?* - mendoi dhe vendosi të zbriste. Por, kur shtypi butonin, shoferi u kthye dhe i tha:

- Këtu do të zbresësh, vogëlushe? Këtu vetëm fabrika ka. Të pret njeri?

- E... jo, - i tha ajo.

- Atëherë, prit. Stacioni tjetër është stacioni i fundit.

Tatiana e turpëruar u kthye përsëri në vendin e saj.

Autobusi u fut në një stacion gjithë pluhur.

- Stacioni i fundit, - thirri shoferi.

Tatiana zbriti dhe u gjend në një shesh në formë katërkëndore në fundin e një rruge të pashtuar. Kishte frikë të kthente kokën e të vështronte mbrapa. Vuri dorën në gjoks dhe ndjeu zemrën që i rrihte si e çmendur. Çfarë do të bënte tani? Çfarë tjetër mund të bënte përveçse të hipte në autobus e të kthehej mbrapsht? Me hapa të ngadaltë u drejtua jashtë stacionit.

Mori frymë thellë, shumë thellë, dhe ktheu kokën djathtas. Dhe ja tek ishte, duke i buzëqeshur. Kishte dhëmbë të rregullt, shumë të bardhë, gjë e pazakontë për një rus. Pa dashje i buzëqeshi edhe ajo.

Më në fund ushtari i tha me humor:

- Në rregull, dorëzohem. Ku po shkon?

Çfarë t'i thoshte tani?

Rusishtja e tij kishte një theks të huaj të lehtë. Theks i huaj dhe dhëmbë të bardhë... prej nga ishte, vallë? Ndoshta nga Gjeorgjia? Nga Armenia? Nga vendet e Detit të Zi?

- Çfarë the? - arriti të thoshte ajo.

Ushtari buzëqeshi përsëri.

- Të pyeta ku po shkon?

Tatiana ngriti kokën për ta parë, dhe qafa iu shtrembërua. Ajo ishte trupvogël ndërsa ushtari ishte shumë i gjatë. Madje edhe me sandalet me taka që kishte veshur i arrinte deri te supi. Po, edhe për këtë duhej ta pyeste kur t'i vinte zëri. *Dhëmbët, theksin dhe shtatlartësinë shok, të gjitha nga i njëjti vend i trashëgove?*

Qëndronin si të hutuar në mes të rrugës së shkretëtë. Nuk kishte pothuajse asnjë rreth e rrotull. Atë të diel që kishte filluar lufta, njerëzit nuk rrinin nëpër stacione autobusi, por shkonin e prisnin në radhë për të blerë ushqime.

- Më duket se e kalova stacionin tim, - foli e hutuar. - Duhet të kthehem.

- Ku po shkoje? - pyeti përsëri ai me edukatë, pa lëvizur prej vendit.

- Ku? - përsëriti ajo prapë e hutuar. Flokët e saj duhet t'i ishin shpupuritur, mendoi. Sikur të kishte vënë dhe pak buzëkuq. Diçka, çfarëdo, që të mos dukej kaq e shëmtuar dhe hutuqe.

- Hajde, ngjitemi në trotuar, - i tha ushtari. - Do të ulemi pak aty tek ai stoli? Të presim autobusin tjetër? U ulën dhe ai iu afrua shumë.

- E di, - filloi të fliste Tatiana pasi u kollit disa herë. - Kushërira ime, Marina, banon në Polustrovski Prospekt... Tek ajo po shkoja, por...

- Por ishte të paktën nja 10 stacione më përpara. Mjaft kilometra më përpara.

- Jo! - tha duke u skuqur Tatiana. - E kalova stacionin pa e kuptuar.

Ai mori një pamje serioze.

- Mos u shqetëso. Autobusi do të niset pas pak minutash dhe do të të çojë atje.

- Po ti, ku... ku po shkoje? - e pyeti Tatiana duke e vështruar me bisht të syrit.

- Unë? Unë jam në garnizonin e qytetit. Po patrulloj. Sytë e tij shkëlqenin me dinakëri.

A, shkëlqyeshëm! - mendoi Tatiana dhe u kthye nga ana tjetër. *Ai thjesht po patrullonte, dhe unë për pak sa nuk arrita në Murmansk.* Uli sytë.

- Përveç akullores, nuk kam ngrënë asgjë gjithë ditën, - foli ajo me zë të dobët, duke ndier që koka po i rëndohej. I dukej sikur do t'i binte të fikët. Ushtari i hodhi dorën në supë dhe i tha me atë zërin e tij të qetë dhe të qëndrueshëm:

- Jo, jo, nuk do të bjerë të fikët. Mbaje trupin drejt, apo jo?

Bëri atë që i tha ai.

Si nëpër mjegull e dalloj që po e vështronte. Mbante një aromë të këndshme burrërore, jo prej alkooli a djerse si shumica e rusëve. Çfarë ishte kjo aromë? Sapun? Parfum burrash? Burrat në Bashkimin Sovjetik nuk përdornin parfum. Jo... ishte aroma e tij natyrale.

- Më fal, - tha Tatiana dhe u përpoq që të ngrihej. Ai e ndihmoi. - Faleminderit.

- Të lutem. Ndihehsh mirë?

- Shumë mirë. Thjesht jam e uritur.

Ai po e mbante akoma. Dora e tij që mbështillte krahun e saj kishte madhësinë e një shteti të vogël, të Polonisë le të themi. Duke u dridhur lehtë, Tatiana drejtoi trupin dhe ai e lëshoi, duke lënë njëkohësisht një boshllëk të vogël ngrohtësie aty ku më parë ishte dora e tij.

- Lëkundjet e autobusit, tani dielli... - zëri i tij tani dëgjohej disi i shqetësuar. - Nuk është gjë, do të kalojë. Hajde, po vjen autobusi.

Ishte i njëjti autobus, me po atë shofer, që i vështroi duke ngritur vetullat, por nuk tha asgjë.

Këtë radhë ndenjën bashkë, Tatiana nga ana e dritares dhe ushtari me dorën të vendosur në shpinën e ndenjësës së saj. Duke qenë kaq afër, Tatiana nuk mund ta vështronte pa e kuptuar ai. Por nuk i interesonte: ajo që donte të shihte më shumë, ishin sytë e tij.

- Nuk më bie shpesh të fikët, - tha ajo duke vështruar nga dritarja. Gënjente. Asaj i binte shpesh të fikët. Edhe sikur në një karrige të vritej, binte pa ndjenja. Mësuesit u çonin prindërve të saj dy deri në tri letra në muaj, për t'i njoftuar që asaj i kishte rënë të fikët. U kthye dhe e vështroi. Dhe ai, me atë buzëqeshjen e tij të papërballueshme, e pyeti:

- Vërtet, si e ke emrin?

- Tatiana, - iu përgjigj duke konstatuar se ishte paksa i parruar, dhe duke vështruar hundën e tij të drejtë, vetullat e zeza dhe një nishan të vogël ngjyrë gri në ballin e tij. Fytyrën e kishte të nxirë nga dielli dhe dhëmbët e tij të bardhë dukeshin akoma më të shkëlqyeshëm.

- Tatiana, - përsëriti ai me zërin e tij të thellë. - Tatiana... - tha me ngadalë. - Tanja? Tanječka?

- Tanja, - iu përgjigj ajo dhe i zgjati dorën. Pëllëmba e saj u zhduk brenda asaj dore gjigante, të ngrohtë dhe paksa të nxirë. Dhe Tatiana mendoi se mos ai do të ndiente rrahjet e zemrës së saj përmes kontaktit me gishtërinjtë, kyçin e dorës dhe damarët e saj.

- Mua më quajnë Aleksandër, - i tha ai.

Dora e saj kishte mbetur brenda dorës së tij.

- Tatiana, - vazhdoi ai. - Sa emër i bukur rus!

- Edhe Aleksandër, po ashtu, - iu përgjigj ajo dhe uli sytë. Me ngadalë dhe me ndrojtje tërhoqi dorën. Dora e tij ishte e pastër, me gishtërinj të gjatë, të trashë dhe me thonj të prerë. Thonjtë e rregullt ishte një tjetër tipar i pazakontë për burrat në Bashkimin Sovjetik. Ajo ktheu kokën dhe vështroi jashtë.

Dritarja e autobusit ishte e pisët. Ajo po mendohej të mos mendonte gjë. Ndihej sikur ai po i kërkonte mos të kthehej andej. Ajo u kthye nga ai, ngriti sytë dhe tha:

- Do të të them një anekdotë?

- Po.

- Një ushtar po shkonte drejt ekzekutimit dhe u thotë rojeve: “Sa mot i keq sot. Shumë shi po bie”, dhe rojet i përgjigjen: “Pa shiko kush ankohet. Ç’të themi ne që do të kthehemi me këtë mot?”

Aleksandri qeshi aq shpejt dhe me zë të lartë, pa i hequr sytë nga ajo, sa që Tatiana ndjeu një ngrohtësi përbrenda.

- E bukur, Tanja, - tha ai.

- Faleminderit. Buzëqeshi dhe i tha:

- Di dhe një tjetër: “Gjeneral, çfarë mendoni për betejën e ardhshme?”

Aleksandri tha:

- E di këtë. Gjenerali thotë: “Zoti e di që është një betejë e humbur”.

Tatiana vazhdoi:

- “Po, atëherë pse të luftojmë?”

- “Që të zbulojmë kush është i humburi.”

Ata buzëqeshën.

- Të janë zgjidhur rripat e fustanit, - i tha ai.

- Cilat?

- Rripat e fustanit. Në kurriz. Të janë zgjidhur. Kthehu pak që të t'i lidh.

Ajo i ktheu shpinën dhe ndjeu gishtërinjtë e tij që po tërhiqnin rripat prej sateni.

- Mirë i ke tani? Apo i do më të shtrënguara?

- Jo, jo, mirë janë, - iu përgjigj me zë të ngjirur dhe duke mbajtur frymën. E kuptoi se shpatulla ishte zbuluar deri poshtë dhe befasi i erdhi turp. Kur u kthye për ta vështruar, ai u kollit dhe e pyeti:

- Do të zbresësh në Polustrovski? Për të takuar kushërirën tënde Marinën? Po arrijmë tani. Apo preferon të të çoj në shtëpi?

Kaloi pothuajse një minutë për të kuptuar se çfarë po i thoshte. Pastaj vuri dorën e saj në kokë dhe tha:

- Ah, nuk do e besosh, por nuk mund të kthehem në shtëpi. Jam në telash të madh.

- Mund të bëj diçka për të të ndihmuar? - tha Aleksandri.

Përse Tatiana besonte se ushtari e kishte seriozisht? Dhe përse ndjeu lehtësim kaq papritur?

I tregoi gjithçka. Dhe në fund tha:

- Nuk e di përse ma ngarkoi mua këtë punë im atë. Jam më e pazonja në familje.

- Mos e nënvleftëso veten, - i tha Aleksandri. - Për më tepër, mund të të ndihmoj.

- Mundesh?

Ai atëherë i tha se do ta çonte në një nga dyqanet ushqimore ku mund të blinin vetëm ushtarakët, dhe aty mund të blinte shumë nga ato që i duheshin.

- Por unë nuk jam oficer, - i kujtoi Tatiana.

- Po, por jam unë.

- Je oficer?

- Po. Aleksandër Belov, toger i Ushtrisë së Kuqe. U mallëngjeve?

- Më vure në mendime. Aleksandri qeshi dhe Tatiana tha me vete se nuk donte që ai të ishte aq i madh sa të ishte oficer. - Po kjo medalje çfarë është? - e pyeti duke vështruar gjoksin e tij.

- Për merita ushtarake, - iu përgjigj duke ngritur supet me indiferentizëm.

- Vërtet?- Në fytyrën e saj u përvijua një buzëqeshje e druajtur dhe plot admirim. - Dhe, çfarë bëre për të fituar këto merita ushtarake?

- Asgjë të veçantë... Ku banoni, Tanja?

- Afër parkut "Tavriçeski". Në kryqëzimin e rrugës "Greçeski" dhe "Sovjetit të Pestë". E di ku ndodhet?

Aleksandri pohoi me kokë.

- Unë patrolloj gjithandej. Me prindërit jeton?

- Natyrisht. Me prindërit e mi, me gjyshen dhe gjyshin, me motrën dhe me vëllain tim binjak.

- Të gjithë në një dhomë? - pyeti instinktivisht Aleksandri.

- Jo, kemi dy dhoma! - bërtiti e lumtur Tatiana. - Gjyshërit e mi janë në listën e pritjes për të marrë një dhomë tjetër, sapo të gjendet.

- Dhe sa kohë kanë në listën e pritjes? - pyeti Aleksandri.

- Që më 1924-ën, - iu përgjigj Tatiana dhe ia shkrepën të qeshurës.

Koha në autobus sikur ishte ndalur.

- Hera e parë që takoj dikë që ka vëlla binjak, - tha Aleksandri kur zbritën. - Jeni shumë të lidhur?

- Po, por Pasha ndonjëherë bëhet i padurueshëm. Ai mendon se duhet të fitojë gjithmonë, thjesht sepse është djalë.

- Domethënë, nuk fiton gjithmonë?

- Jo në qoftë se mund ta mund unë, - tha Tatiana, duke iu shmangur shikimit të tij. - Po ti ke vëllezër ose motra?

- Jo, - tha Aleksandri. - Isha fëmija i vetëm në familje. Ai e ndërroi temën e bisedës me nxitim: - Pra, bëmë një xhiro të plotë dhe ja ku jemi përsëri aty ku u nisëm. Për fat të mirë, dyqani nuk është larg. Dëshiron të ecim, apo do që të marrim autobusin 22?

- Le të ecim, - iu përgjigj Tatiana duke e vështruar mendueshëm. Kishte thënë: *Isha fëmija i vetëm*, dhe tani shprehja e fytyrës së tij ngjante si e ngurtë. Thua se po shtrëngonte dhëmbët. Me kujdes e pyeti:

- Aleksandër, nga jeni? Ke njëfarë theksi të çuditshëm.

- Seriozisht? - iu përgjigj duke vështruar poshtë te këmbët e saj. - Je e sigurt se mund të ecësh me ato këpucë?

- Po, sigurisht.

Mos po përpiquej të ndërronte temën e bisedës? Njëri prej rripave i kishte rënë nga supi dhe papritur Aleksandri zgjati dorën dhe ia rregulloi. Gishti i tij takoi lëkurën e saj dhe Tatiana u skuq e tëra. I vinte shumë inat me veten! Skuqej për gjënë më të vogël!

Aleksandri e vështroi me ngulm. Fytyra e tij u shtendos dhe sytë i morën një shprehje si... të mendueshme?

- Tanja...

- Eja, shkojmë, - i tha ajo duke ndier një sërë emocionesh të çuditshme, duke ndier dritën e asaj pasditeje si diçka që mund ta prekte, duke ndier sikur diçka digjej në zërin e tij. Sandalet po e vrisnin, por ajo nuk jepte veten. - Është larg dyqani? - e pyeti ajo.

- Jo, nuk është shumë larg, - tha ai. - Por duhet të kalojmë njëherë nga reparti që të firmos përfundimin e turnit tim. Sigurisht që tani duhet të të lidh sytë, sepse nuk duhet ta marrësh vesh ku ndodhet reparti ynë.

Tatiana nuk e ktheu kokën për të parë nëse bënte shaka. U mundua të tregohej indiferente.

- Pra, - tha ajo, - po diskutojmë kaq kohë dhe nuk thamë asnjë fjalë për luftën. Aleksandër, si të duket ty ky veprim i Hitlerit?

Nga pamja që kishte marrë fytyra e tij, dukej sikur Tatiana kishte thënë diçka për të qeshur.

- Seriozisht, vërtet do që të flasim për luftën? - e pyeti ai.

- Sigurisht. Është një çështje shumë e rëndësishme.

- Ishte e pashmangshme. E prisnim... Shkojmë këndeje.

Kaluan Pallatin Mihailovski - ose Kështjellën e Inxhinierit, siç e quanin - dhe pastaj përshkuan një urë të vogël në kryqëzimin e dy kanaleve.

Tatianës i pëlqente shumë ura “Fontanka” me harqe prej graniti. Disa herë e përshkonte hipur mbi parmakët e saj. Sigurisht që sot nuk do ta bënte këtë. Kaluan nga ana perëndimore e Kopshtit Veror dhe dolën në Fushën e Marsit.

- Dy mundësi kemi, - tha Aleksandri, - ose do t’ia dorëzojmë vendin Hitlerit, ose do të rezistojmë dhe do të luftojmë për Nënë Rusi. Nëse do të bëjmë të dytën, duhet ta dimë se do të jetë një luftë deri në vdekje... Reparti ndodhet përballë.

- Deri në vdekje? Vërtet? Tatiana e vështroi e mahnitur, duke ngadalësuar hapin. Sa do të donte që t’i hiqte sandalet! - Po ti, do të shkosh në front?

- Unë do të shkoj aty ku do të më dërgojnë. Edhe Aleksandri ngadalësoi hapin, dhe pastaj u ndal. - Tanja, pse nuk i heq sandalet?

- Nuk më bezdisin, - tha ajo. Si e dinte që e vrisnin? Kaq e dukshme ishte?

- Hajde, hiqi, - e nxiti ai. - Do të ecësh më lirshëm në bar.

Kishte të drejtë. Duke marrë frymë e lehtësuar, u përkul dhe zgjidhi sandalet.

- Më mirë kështu, - tha duke drejtuar trupin.

- Sa trupvogël që je, - foli me ngadalë Aleksandri.

- Nuk jam unë trupvogël. Je ti shumë i gjatë. U skuq përsëri dhe uli sytë.

- Tanja, sa vjeç je?

- Jam shumë më e madhe nga ç’mendon ti, - u përpoq Tatiana të shtirej si e madhe dhe e pjekur. Era e ngrohtë e Leningradit ia hodhi flokët e saj bionde mbi fytyrë. Duke mbajtur sandalet me njëren dorë, me tjetrën u përpoq të mblidhte flokët e saj. Ah, sikur të kishte një llastik për t’i lidhur flokët bisht!... Aleksandri zgjati dorën dhe ia largoi flokët nga fytyra. Vështrimi i tij u end nga flokët te sytë e saj, pastaj te buzët dhe aty u ndal.

Mos e kishte akoma gojën të përlyer me akullore? Po, kjo duhet të ishte. Sa e bezdisshme... Nxori gjuhën dhe u lëpi duke u përpjekur të pastronte cepat e buzëve të saj.

- I kam me akullore? - e pyeti ajo.

- Nga e di ti se sa të madhe në moshë të konsideroj? - e pyeti ai. - Hajde, më thuhaj, sa vjeç je?

- Edhe pak dhe mbush shtatëmbëdhjetë vjeç, - tha Tatiana.

- Kur?

- Nesër.

- Nuk je as shtatëmbëdhjetë vjeçe?! - tha i mahnitur Aleksandri.

- Nesër i mbush! - përsëriti ajo e prekur në dinjitetin e saj.

- Po, shtatëmbëdhjetë. Shumë e rritur.

Humori dallohej qartë në fjalët e tij.

- Po ti, sa vjeç je?

- Njëzet e dy. Fiks.

- Aaa! Zëri i Tatianës u dëgjua i dëshpëruar.

- Ç'është? Mos ndoshta jam shumë i madh? - pyeti Aleksandri, pa mundur të fshehë një buzëqeshje.

- Plak, - iu përgjigj duke buzëqeshur edhe ajo.

Me hap të ngadaltë përshkuan Fushën e Marsit. Tatiana ndjeu barin t'i përkëdhelte këmbët, ashtu siç ecte këmbëzbathur, duke tundur sandalet e kuqe që mbante në dorë.

Kur arritën në trotuar, i veshi përsëri sandalet. Kaluan rrugën dhe arritën përpara një ndërtese katërkatëshe ngjyrë kafe që nuk kishte hyrje, por një korridor të gjatë e të errët që të çonte në brendësi të saj.

- Ky është reparti "Pavlov", baza ime, - tha Aleksandri.

- Këtu qenka reparti i famshëm "Pavlov"? Nuk është e mundur, - tha Tatiana duke vështruar ndërtesën e papastër.

- Çfarë prisje? Ndonjë pallat?

- Do të vij edhe unë brenda?

- Deri te dera. Do të dorëzohet armën dhe do të firmos. Më prit, mirë?

- Do të pres.

Kaluan poshtë një harku të madh dhe arritën para një dera të hekurt në thellësi të korridorit. Një i ri që bënte rojën, nderoi ushtarakisht Aleksandrin.

- Kaloni, toger. Kë keni me vete?

- Kam Tatianën, do të më presë këtu.

- Shumë mirë, - u përgjigj roja duke i hedhur një vështrim vjedhurazi Tatianës. Ajo bëri sikur nuk e pa, por ndërkohë vështroi Aleksandrin që kaloi derën, doli në një oborr, nderoi një oficer të gjatë dhe pastaj ndaloi dhe bisedoi me një grup ushtarësh që po pinin duhan dhe u largua. Asgjë nuk e dallonte Aleksandrin nga të tjerët - vetëm se ishte më i gjatë, kishte shpatulla më të gjera, flokë më të errëta, dhëmbë më të bardhë dhe hapa më të mëdhenj. Vetëm se ai ishte gjithë gjallëri, ndërsa të tjerët dukeshin të mërzhitur.

Petrenko e pyeti nëse donte të ulej.

Tatiana bëri "jo" me kokë. Aleksandri i kishte thënë që të priste aty dhe ajo nuk do të lëvizte nga vendi, megjithëse dëshironte kaq shumë që të ulej.

Ndërkohë që po rrinte duke pritur Aleksandrin, ajo ndiente sikur po fluturonte mbi atë re fati, të paparashikueshëm dhe plot dëshira, që kishte mbushur pasditen e saj.

Dëshira për jetën. Një nga shprehjet e preferuara të Dedës ishte: “Jeta është e paparashikueshme”. Kjo është gjëja që më pëlqen më pak tek ajo. Sa mirë do të ishte sikur jeta t’i ngjante pak më shumë matematikës!

Por atë ditë Tatiana nuk ishte dakord me Dedën. Mendoi se e pëlqente atë ditë më shumë se gjithë ditët e tjera të jetës së saj. Duke bërë një hap drejt rojës, i tha:

- Më thuaj, a lejohet të futen brenda civilë?

Duke i buzëqeshur, Petrenko i tha:

- Epo, varet se ç’përfitim do të kishte roja.

- Mjafton, rreshter, - tha Aleksandri duke kaluar pranë tij. - Ikim, Tanja.

Kur po dilnin në rrugë, një ushtar u shfaq para tyre duke dalë nga një derë e fshehtë që Tatiana nuk e kishte vënë re. Shfaqja e tij e trembi kaq shumë, saqë lëshoi një britmë sikur ta kishte goditur njeri. Aleksandri e kapi nga supi dhe duke tundur kokën tha:

- Përse, Dimitri?

Ushtari qeshi me zë të lartë.

- Për të parë fytyrat tuaja!

Tatiana erdhi në vete dhe vuri re se Aleksandri kaloi përpara saj, sikur donte që ta fshihte, ta mbronte.

- Pra, Aleks, kush na qenka mikesha jote e re? - pyeti ushtari duke buzëqeshur.

- Dimitri, kjo është Tatiana.

Ai ia shtrëngoi dorën fort dhe nuk ia lëshoi menjëherë.

Dimitri, që kishte gjatësinë e zakonshme të një rusi, dukej i shkurtër para Aleksandrit. Kishte fytyrë tipike ruse, të gjerë, me tipare të shpëlara. Hunda e tij ishte e gjerë dhe e kthyer përpjetë, buzët i kishte shumë të holla. Ishte prerë në shumë vende duke rrotur mjekrën dhe poshtë syrit të majtë kishte një nishan të zi. Në kapele nuk kishte ndonjë yll të emaluar si Aleksandri dhe as spaleta metalike. Spaletat e tij ishin të kuqe, me një vijë të hollë ngjyrë blu. Ndërsa në gjoks nuk kishte asnjë dekoratë.

- Gëzohem shumë që po të njoh, - i tha. - Për ku po shkoni ju të dy?
Aleksandri i tregoi.

- Nëse dëshironi, - tha Dimitri, - do t’ju ndihmoja me kënaqësi për të transportuar ato që do të blini.

- Ia dalim edhe vetë Dima, faleminderit, - tha Aleksandri.

- Ju lutem, kënaqësia do të jetë e imja, - u përgjigj Dimitri duke vështruar me gulm Tatianën.

- Pra, si u njohët ju të dy? - e pyeti pasi ecën pak, ndërkohë që Aleksandri kishte mbetur pak mbrapa. Tatiana u kthye dhe dalloj shqetësim në

vështrimin e tij. Shikimet e tyre u kryqëzuan dhe u ndanë menjëherë. Po në atë moment Aleksandri kaloi përpara dhe i drejtoi për në dyqanin e oficerëve “Voentorg”, i cili gjendej në kryqëzimin e afërt.

- E takova në autobus, - iu përgjigj Tatiana Dimitrit. - I erdhi keq për mua dhe më ofroi ndihmën e tij.

- Paske qenë me shumë fat, - i tha ai me një ton tallës. - Aleksandri ynë ka shumë qejf të ndihmojë zonjushat që janë në rrezik.

- Nuk jam ndonjë zonjushë në rrezik, - tha me zë të ulët Tatiana, ndërsa Aleksandri e shtyu që të futej në dyqan, duke i dhënë fund në këtë mënyrë diskutimit.

Tatiana e humbi toruan me ato që gjeti pas një dere të thjeshtë prej xhami me mbishkrimin VETËM PËR OFICERË. Para së gjithash, nuk kishte radhë. Së dyti, dyqani ishte plot me thasë dhe me arka, binte erë sallam të tymosur dhe peshk, përzier me aromën e kafes dhe të cigareve.

Aleksandri e pyeti se sa të holla kishte me vete dhe ajo iu përgjigj duke menduar se do ta habiste. Ai ngriti supet me indiferentizëm dhe i tha:

- Mund t'i harxhonim të gjitha për të blerë sheqer, por le të tregohemi paksa më largpamës.

Pa u menduar dy herë, Tatiana ia dha paratë që kishte. Ai bleu katër kilogramë sheqer, katër kilogramë miell të bardhë, tre kilogramë tërshërë të shtypur, pesë kilogramë miell elbi, tre kilogramë kafe, dhjetë kavanoza me kërpudha të konservuara dhe pesë kavanoza salcë domateje. Bleu gjithashtu një kilogram havjar dhe me të hollat që tepruan bleu dhe dy konserva proshutë për hatër të Dedës së saj. Dhe Tatiana, për hatrin e saj, bleu një çokollatë të vogël.

Duke buzëqeshur, Aleksandri i tha se me çokollatë po e qeraste ai dhe i bleu edhe pesë copë të tjera. Pastaj i propozoi që të blinte shkrepëse. Tatiana iu përgjigj duke u tallur se shkrepëset nuk hahen. Ai i propozoi të blinte vaj motori. Iu përgjigj se nuk kishte makinë. Ai këmbënguli. Por ajo iu përgjigj se nuk do i harxhonte paratë e babait të saj për budallallëqe.

- Tatiana, - i shpjegoi Aleksandri, - si do ta përdorësh miellin që bleve nëse nuk do të kesh shkrepëse për të ndezur zjarrin? Si do e pjekësh bukën?

Ajo u bind vetëm kur konstatoi se shkrepëset kushtonin vetëm disa kopekë. Megjithatë bleu vetëm një kuti.

- Tanja, mos harro vajin e motorit.

- Kur të blej makinë, do të blej dhe vaj motori.

- Po nëse në dimër nuk do të ketë vajguri?

- E, ç'na duhet? Kemi energji elektrike.

- Blije, - tha ai duke kryqëzuar duart në gjoks.

- Për në dimër? Ç'po thua tani? Jemi akoma në qershor. Nuk ka mundësi që të luftojmë deri në dimër me gjermanët.

- Këtë thuajua londinezëve. Dhe francezëve, belgëve, holandezëve që luftuan...

- Luftë i thua asaj që bënë francezët?

- Tatiana, - ia shkrepri të qeshurës Aleksandri, - blije vajin. - Nuk do të pendolesh.

Do të bënte si thoshte ai, por në vesh i kumbonte zëri i të atit që i kishte thënë të mos i shpërdoronte paratë e tij. Kështu që nuk pranoi ta blinte. Ndërkohë që Aleksandri po paguante, ajo i kërkoi një shitësi një llastik për të lidhur flokët. Dhe pastaj pyeti se si do t'i transportonin deri në shtëpinë e saj gjithë ato gjëra që kishin blerë.

- Prandaj erdha me ju. Mos u shqetëso, - i tha Dimitri.

- Dima, besoj se do ia dalim vetë, - e ndërpreu Aleksandri.

- Aleksandër, por kemi shumë gjëra... - tha Tatiana.

- Aleksandër, Dimitri është në dispozicionin tuaj, - i tha duke qeshur ushtari.

Tatiana vuri re se ai kishte të njëjtën buzëqeshje që mori fytyra e tij kur u futën bashkë me Aleksandrin në dyqanin që ishte vetëm për oficerë. Dukej sikur edhe vetë u habit që gjendej brenda.

- Je në të njëjtën repart me Aleksandrin? - e pyeti Tatiana, ndërkohë që po vinte ushqimet në disa arka mollësh.

- Oh, jo, jo, - u përgjigj ai. - Aleksandri është oficer, ndërsa unë jam një ushtar i thjeshtë, kështu që mund të më dërgojë në frontin e Finlandës.

- Jo të Finlandës, - e korrigjoi me qetësi Aleksandri. - Dhe jo në front, por në Lisi Nos, për të kontrolluar rezervat. Përse proteston?

- Nuk po protestoj. I përulem largpamësisë tënde.

Tatiana e vështroi me bisht të syrit Aleksandrin për të parë se si do të reagonte me ironinë e Dimitrit.

- Ku është ky Lisi Nos? - pyeti.

- Në istmin e Karelias, - iu përgjigj Aleksandri. - Nuk do të bezdisesh nga e ecura?

- Sigurisht që jo.

Tatiana mezi priste që të kthehej në shtëpi. Motra e saj do të bëhej keq kur ta shihte me dy ushtarë.

- Mos është e rëndë për ty kjo që po mban? - e pyeti Aleksandri megjithëse i kishte dhënë për të mbajtur arkën më të lehtë, atë që kishte havjarin dhe kafën.

- Jo, - iu përgjigj, megjithëse i dukej mjaft e rëndë dhe nuk e dinte as vetë se si do ta mbante deri te autobusi. Vërtet, a nuk do të hipnin në

autobus? Vaj halli nëse do të donin të shkonin me këmbë nga Fusha e Marsit deri në Sovjetin e Pestë?

Trotuari ishte i ngushtë dhe kështu që ecnin njëri pas tjetrit, i pari Aleksandri, në mes Tatiana dhe në fund Dimitri.

- Aleksandër, - foli Tatiana duke iu marrë fryma, - me këmbë do të shkojmë... deri në shtëpinë time?

Aleksandri ndaloi.

- Ma jep mua atë, - i tha.

- Jo, e mbaj vetë.

Aleksandri e la përtokë arkën e tij, mori të sajën, i vendosi njërën mbi tjetrën dhe i ngriti me lehtësi që të dyja.

- Këto këpucë duhet të të vrasin, - i tha. - Hajde, shkojmë.

Trotuari u zgjerua dhe kështu që tani mund të ecte në krah të Aleksandrit. Dimitri doli në të majtë të saj.

- Tanja, a thua se do të shpërblehet me pak vodkë mundimi ynë? - e pyeti.

- Po, besoj se do të gjejë pak vodkë për ju im atë.

- Pa na trego, del shpesh?

Ç'pyetje e çuditshme!

- Jo shpesh, - iu përgjigj Dimitrit paksa e turpëruar.

- Ke shkuar ndonjëherë në një vend që quhet Sadko?

- Jo, - tha ajo, - por motra ime shkon shpesh. - Thotë që është bukur.

- Dëshiron që të shkojmë të gjithë së bashku të shtunën tjetër? - e pyeti

Dimitri duke u mbështetur mbi të.

- Eh, jo, faleminderit, - iu përgjigj duke ulur sytë.

- Hë, pra, hajde, do të kënaqemi shumë. Apo jo, Aleksandër?

Aleksandri nuk u përgjigj.

Ecën edhe pak dhe pastaj Aleksandri e pyeti Tatianën nëse u lodh. Ajo tundi kokën në shenjë pohuese.

- Do të ndalojmë pak?

Uli përtokë arkat e tij dhe Dimitri bëri të njëjtën gjë duke i thënë Tatianës:

- E ku shkon për t'u argëtuar?

- Ç'të të them... Shkoj në park, shkojmë në shtëpinë tonë verore në Lugë... - dhe duke u kthyer nga Aleksandri e pyeti: - Pra, do të më thuash prej nga je, apo duhet ta marr vetë me mend?

- Më duket se duhet ta marrësh vetë me mend.

- Je nga ndonjë vend bregdetar.

- Nuk të ka thënë se nga është? - ndërhyri Dimitri

- Nuk po mundem t'i shkëpus një përgjigje të saktë.

- Ja pra, një surprizë e madhe!

- Mirë e mendove, Tanja, - foli Aleksandri. - Jam nga Krasnodari, afër Detit të Zi.

- Kështu është, - pohoi dhe Dimitri. - Ke shkuar ndonjëherë në Krasnodar?

- Jo. Asgjëkundi nuk kam vajtur.

Dimitri e vështroi Aleksandrin me bisht të syrit dhe ai ngriti arkat dhe tha shkurt:

- Shkojmë.

Kaluan një kishë dhe përshkuan Greçeski Prospekt. Tatiana ishte kaq e hutuar duke kërkuar me mendje një mënyrë për ta takuar përsëri Aleksandrin, saqë e kaluan pallatin e saj. Po i afroreshin kryqëzimit Suvorovski, kur ajo e kuptoi dhe ndaloi.

- Do të çlodhesh përsëri? - e pyeti Aleksandri.

- Jo, - tha me gjysmë zëri ajo. - Thjesht... e kaluam pallatin tim.

- Si ka mundësi? - thirri Dimitri.

- Po, ja që ka mundësi. Është në kryqëzimin mbrapa.

Aleksandri uli kokën duke buzëqeshur dhe u kthye mbrapsht.

- Banoj në katin e tretë, - u tha Tatiana, sapo u futën në hyrje. - Do t'i ngjisni dot?

- Kemi ndonjë zgjidhje tjetër? - u përgjigj Dimitri. - Sigurisht që nuk ka ashensor. Nuk është Amerikë këtu. Apo jo, Aleksandër?

- Ndoshta, - u përgjigj shkurt ai.

Filluan të ngjiteshin dhe Tatiana i ndiqte pas.

- Faleminderit, - pëshpëriti ajo pas supit të Aleksandrit. Dhe dukej sikur po ia thoshte vetes.

- Të lutem, - u përgjigj ai pa kthyer kokën.

Kur Tatiana hapi derën e apartamentit të përbashkët, shpresonte se Slavini i çmendur nuk do të ishte i shtrirë në dysheme në mes të korridorit. Por, jo! Ai ishte i shtrirë gjysmë brenda dhomës së tij dhe gjysmë jashtë, si një gjarpër i pisët, me rroba të zhubrosura, me flokë të paqethur që i mbulonin pothuajse gjithë fytyrën.

- Prapë po shkul flokët e tij Slavini, - i pëshpëriti Tatiana Aleksandrit, i cili ecte pas saj.

- Besoj se ky është më i vogli prej problemeve të tij, - iu përgjigj ai.

Me zë të çjerrë dhe me një të qeshur hysterike, Slavini lejoi Tatianën të kalonte dhe kapi këmbën e Aleksandrit.

- Shok, - i tha Dimitri duke shkelur me çizmen e tij kyçin e Slavinit, - lëshoje togerin.

- Në rregull, Dimitri, mund t'ia dal mbanë edhe vetë, - i tha Aleksandri duke e shtyrë me bërryl.

Slavini ulëriti dhe e shtrëngoi më shumë këmbën e Aleksandrit.

- Tanjeçka jonë solli në shtëpi një ushtar të pashëm! Më falni...*dy* ushtarë të pashëm! Ç'do të thotë babai yt, Tanjeçka? Nuk e besoj se do ta aprovojë! Nuk i pëlqen të sjellësh djem në shtëpi. Le që dy janë shumë për ty. Jepi një motrës tënde, e dashur! - Dhe ia plasi gazit.

Aleksandri e tërhoqi këmbën me forcë. Slavini shtriu dorën për të kapur këmbën e Dimitrit, por duke parë shprehjen e fytyrës së tij, e lëshoi dorën. Tre të rinjtë vazhduan të ecnin nëpër korridor dhe i çmenduri bërtiti pas tyre:

- Po, Tanjeçka, çoji në shtëpi! Sill dhe të tjerë! Silli të gjithë! Për tri ditë do të kenë vdekur të gjithë! Do t'i ketë vrarë shoku Hitler, që është mik kaq i mirë i shokut Stalin! Të gjithë!

- Ka marrë pjesë në luftën e mëparshme, - i sqaroi Tatiana. - Kur jam vetëm nuk më bezdis.

- Dhe, do që të të besoj? - e pyeti Aleksandri.

Duke u skuqur në fytyrë, Tatiana këmbënguli:

- Të vërtetën po të them. Është mërzitur me ne sepse e injorojmë.

- A s'është e bukur jeta e përbashkët? - e pyeti Aleksandri duke u përkulur mbi të.

- Pse, ekziston ndonjë tjetër?

- Jo, - u përgjigj ai. - Kjo na duhet në mënyrë që të riedukojmë shpirtrat tanë egoistë dhe borgjezë.

- Kështu thotë shoku Stalin! - ngriti zërin Tatiana.

- E di, - u përgjigj Aleksandri, duke u përpjekur që të tregohej serioz. - Të përsërita fjalët e tij.

Tatiana kafshoi buzën që të mos qeshte dhe i drejtoi për te dera e tyre. Ndaloj dhe i vështroi me sytë që i shkëlqenin.

- Ja pra. Arritëm në shtëpi. - E hapi derën dhe me zë të lartë tha: - Kalo, Aleksandër.

- A mund të kaloj dhe unë? - pyeti Dimitri.

- Kalo, Dimitri.

Familja e Tatianës ishte në dhomën e gjyshërve, ulur përreth tavolinës së madhe. Tatiana futi kokën te dera dhe thirri:

- U ktheva!

Asnjëri nuk e ngriti kokën. Vetëm e ëma i tha ftohtë:

- Ku ishe?

Dhe asaj iu duk sikur i tha: *Do dhe pak bukë?*

- Mami, babi, shihni sa ushqime bleva!

I ati ngriti kokën për një moment nga gota me vodkë që kishte përpara.

- Të lumtë, bija ime, - tha.

Duke psherëtitur, Tatiana iu drejtua Aleksandrit që qëndronte në korridor. Ç'ishte ajo shprehje që kishte marrë fytyra e tij? Simpati? Jo, ishte diçka më e ngrohtë...

- Lërimi arkat poshtë dhe ejani brenda, - u pëshpëriti vajza.

- Mami, babi, Babushka, Deda, - foli me zë të lartë duke hyrë në dhomë dhe duke u përpjekur që të mos e shprehte entuziazmin e saj, - ju prezantoj me Aleksandrin...

- ...dhe Dimitrin, - u hodh ushtari.

- Dhe Dimitrin, - plotësoi Tatiana, e cila nuk kishte arritur ta përfundonte frazën që kishte nisur.

Shtrënguan duart ndërkohë që familja e saj i shihte me habi këta të huaj. Mamaja dhe babai vazhdonin të qëndronin në tavolinë, me një shishe vodka përpara dhe dy gota të vogla. Deda dhe Babushka shkuan për t'u ulur në divan, që t'u lironin vend ushtarëve. Tatiana mendoi se prindërit e saj dukeshin të mërzhitur. Pinin për shkak të Pashës dhe përpiqeshin të largonin imazhin e tij duke ngrënë turshi? Në atë moment, i ati i saj u ngrit.

- Tanja, - ia dole për bukuri. - Jam krenar për ty. Pastaj ua bëri me shenjë dy ushtarëve. - Uluni të pini pak vodkë.

Aleksandri kundërshtoi me edukatë:

- Ju faleminderit, por pas pak marr shërbimin.

- Por unë nuk kam shërbim, - u hodh dhe tha Dimitri, dhe iu afrua tavolinës.

Babai i hodhi vodkë, duke vështruar i vrenjtur Aleksandrin. Çfarë burri është ky që nuk pranon për të pirë një gotë vodkë? Tatiana e kuptoi menjëherë se pikërisht për këtë arsye i ati do të simpatizonte më tepër Dimitrin. Ndërkohë ajo pëlqente më tepër Aleksandrin, pikërisht sepse nuk pranoi. Sa ndjenja të fuqishme lindin prej disa gjërave kaq të vogla!...

- Tanja, solle gjë qumësht? - e pyeti e ëma.

- Babai më tha që të blija vetëm ushqime të thata.

- Nga je? - e pyeti i ati Aleksandrin.

- Nga rajoni i Krasnodarit.

- Kam jetuar në Krasnodar në rininë time. Nuk ke dialektin e atij vendi.

- Megjithatë, andej jam, - iu përgjigj me edukatë Aleksandri.

Në atë moment hyri Dasha dhe vështroi me sy të zgurdulluar ushtarët.

- Aleksandër! - thirri me zërin e saj të plotë. - Ç'kërkon këtu? Shkëlqente e tëra nga rinia dhe bukuria, dhe nuk i kushtoi fare rëndësi Tatianës, e cila u kthye e hutuar nga Aleksandri dhe e pyeti: - Njihesh me Dashën?

I hodhi një vështrim motrës së saj, u kthye nga Aleksandri dhe dalloj që fytyra e togerit u vrenjt. *Ah, jo, tha me vete. Jo, jo, nuk ka mundësi!*

Shprehja e fytyrës së Aleksandrit ndryshoi përsëri, ai i buzëqeshi Dashës dhe pa e vështruar Tatianën i tha:

- Po, jemi njohur me Dashën.

- A jemi njohur, thua?! - thirri Dasha duke qeshur dhe duke e pickuar në krah. - Ç'kërkon këtu, Aleksandër?

- Ushtarët erdhën me Tatianën, - u hodh e ëma. - Na sollën ushqime.

- Vërtet? Dhe, si u njohe me motrën time?

- U njohëm në autobus.

- E pabesueshme! - thirri Dasha. - Thua se ishte e shkruar prej fatit. Dhe e pickoi përsëri në krah.

- Le të ulemi pak, - tha Aleksandri. - Përfundimisht, do ta pi atë vodkën.

Dhe u afrua në tavolinë.

Dasha u përkul mbi të motrën dhe i pëshpëriti në vesh:

- Ky është ai që po të thosha!

- Çfarë po më thoshe?

- Në mëngjes!

- Në mëngjes?

- Pse je kaq naive? Për këtë po të thosha! - dhe u bë gati të ulej pranë tij. Tatiana vështroi me hidhërim shpinën e Aleksandrit dhe shkoi të vinte ushqimet nëpër vende.

- Tanjeçka, - i thirri e ëma, - vendosi në vendin e tyre dhe jo ashtu siç e ke zakon!

Bashkë me zërin e saj Tatiana dëgjoji dhe zërin e Aleksandrit:

- Më mbush një gotë uji me vodkë. Ku na dalin këto gotat e vogla?

- Ashtu, të lumtë, - i tha i ati i Tanjës dhe i mbushi një gotë. - Për shëndetin e miqve të rinj.

- Për shëndetin e miqve të rinj! - thanë të gjithë.

Dimitri shtoi:

-Tanja, eja të ngremë një doli bashkë.

Tatiana shkoi për t'u ulur, por babai kundërshtoi, duke thënë se Tatiana ishte shumë e vogël për të pirë vodkë. Dimitri kërkoi ndjesë. Dasha tha se do të pinte ajo dhe për të motrën, dhe babai tha se kishte kohë që e bënte. Të gjithë qeshën, përveç Babushkës e cila po mundohej të flinte, dhe Tatianës, e cila thjesht donte që kjo ditë të merrte fund.

Duke transportuar arkat nga korridori drejt kuzhinës, Tatiana dëgjonte copëza bisede.

- Punimet në veprat fortifikuese duhet të përshpejtohen.

- Duhet të transportohen forca ushtarake në front.

- Aeroportet duhet të riparohen. Të vendoset sa më shpejt artileri.

Pas pak Tatiana dëgjoji të atin duke thënë:

- Ah, Tanja jonë punon në uzinën “Kirov”. E mbaroi shkollën një vit më shpejt! Vitin tjetër, pasi të mbushë tetëmbëdhjetë vjeç, mendon të ndjekë Universitetin e Leningradit. Fitoi kohë duke mbaruar më shpejt. Ta thashë edhe më parë?

Tatiana buzëqeshi kur dëgjoji fjalët e tij.

- Nuk e di ç'i tha mendja dhe vajti në uzinën “Kirov”, - tha e ëma. - Është kaq larg! Pothuajse jashtë Leningradit. Dhe ajo nuk di të kujdeset as për veten e saj.

- Pse të dijë, përderisa kujdesesh ti vazhdimisht për të? - e ndërpreu i ati.

- Tanja! - i thirri e ëma. - Laji dhe pjatat meqë je në kuzhinë!

Ndërsa po lante enët dhe vendosi ushqimet në vendet e veta, Tatiana hidhte ndonjë vështrim nga dhoma për të parë Aleksandrin.

Ishte akoma në kuzhinë kur Aleksandri, Dimitri dhe Dasha dolën nga dhoma. Togeri as që ktheu kokën për ta parë. Thua sikur Dasha kishte fikur dritën.

- Tanja, përshëndeti... po ikin, - i tha e motra.

Në atë çast Tatiana do të donte të ishte e padukshme. Duke fshirë duart e saj gjithë miell në fustanin e bardhë, tha:

- Mirupafshim! Edhe një herë faleminderit për ndihmën tuaj.

- Të të shoqëroj deri poshtë, - i tha Dasha Aleksandrit dhe e kapi nga krahu. Dimitri iu afrua Tatianës dhe e pyeti nëse mund të vinte përsëri për ta takuar. Ajo tundi kokën në mënyrë të papërcaktuar. Dhe, në atë moment, Aleksandri e vështroi në sy dhe i tha:

- Tatiana, gëzohem që të njoha.

- Edhe unë po ashtu, - iu duk sikur tha, por nuk ishte e sigurt.

U larguan që të tre dhe ajo mbeti vetëm në kuzhinë.

- Oficeri harroi kapelën e tij, - i tha e ëma duke dalë nga dhoma. Tatiana ia mori nga duart, por nuk kishte arritur të bënte asnjë hap, kur u shfaq Aleksandri. Ishte vetëm.

- Harrova kapelën, - i tha.

Pa folur, pa e vështruar, Tatiana ia dha. Dhe ai, duke e marrë, preku gishtërinjtë e saj me të tizat. Tatiana ngriti sytë dhe e vështroi e trishtuar. I vinte për të qarë. Por u kapërdi dhe u mundua që të sillej si e rritur.

- Më vjen keq, - i tha me zë të butë dhe të ulët Aleksandri, dhe u largua.

Tatiana u kthye dhe vështroi të ëmën që po e shihte e vrenjtur.

- Çfarë mendon se po bën?

- Mama, të thuash faleminderit që gjetëm ushqime, - iu përgjigj Tatiana, dhe shkoi të merrte diçka për të ngrënë. Leu një fetë bukë me gjalpë, përtypi e hutuar gjysmën dhe pjesën tjetër e hodhi në koshin e plehrave. Nuk kishte ku të shkonte që të mbetej vetëm. As në kuzhinë nuk ishte vetëm, as në korridor, as në dhomën e gjumit. Donte një dhomë të vogël, të vetën, që të mbyllej aty dhe të shkruante në ditarin e saj. Përderisa nuk kishte dhomën e saj, nuk kishte as ditar. Në botën e saj nuk kishte hapësirë për gjëra personale, të veçanta. *Mendimet tuaja i mbaje për vete, ndërsa shtriheshe netëve pranë dikujt tjetër. Edhe nëse ky tjetri ishte motra jote.* Sidoqoftë, ishte hera e parë që Tatiana kishte disa mendime personale. Leon Tolstoi, që ishte një prej shkrimtarëve të saj të preferuar, mbante ditar kur ishte fëmijë, kur ishte adoleshent, kur u bë burrë. Por ai ishte i destinuar për t'u lexuar nga mijëra sy. Tatiana nuk donte të shkruante ditarë të këtij lloji. Donte të shkruante emrin e Aleksandrit dhe të mos mundej njeri ta lexonte. Donte të kishte një dhomë të sajën, që të thoshte emrin e tij me zë të lartë - dhe askush të mos mundej ta dëgjonte.

Aleksandër.

Por, në vend këtyre, u kthye në dhomën e gjumit, u ul pranë sëmës dhe hëngri një biskotë.

Prindërit e saj po bisedonin për kursimet që Dasha nuk mund t'i tërhiqte, sepse banka u mbyll herët. Pastaj folën për evakuimin, por për Pashën nuk thanë asnjë fjalë - si mund të thoshin? - dhe Tatiana nuk u tha asgjë për Aleksandrin - si mund t'u thoshte? Kur Dasha u kthye, i bëri me shenjë Tatianës që të shkonin në dhomën tjetër. Ajo e ndoqi e bindur.

- Pra, si t'u duk? - e pyeti e motra duke u rrotulluar si fugë.

- Kush? - u përgjigj e lodhur Tatiana.

- Ai, Tanja! Si t'u duk *aī*?

- I mirë është.

- I mirë? Hajt, tani! Nuk ke parë më parë ndonjë burrë kaq të bukur!

Tatiana ia doli të vinte buzën në gaz.

- Kisha të drejtë, apo jo? A s'kisha të drejtë, ë? - këmbënguli Dasha duke qeshur.

- Të drejtë kisha, Dasha.

- Nuk është e pabesueshme që e njohe rastësisht? Çfarë rastësie!

- Po, e sheh? - Tatiana donte të ikte nga dhoma, por Dasha ia zinte derën me trupin e saj që nuk gjente qetësi për asnjë çast, duke e sfiduar Tatianën pa e ditur as vetë. Tatiana nuk donte të grindej me të. Kështu ndodhte gjithmonë. Dasha ishte shtatë vjet më e madhe, ishte më e fortë,

më e zgjuar, më gazmore, më tërheqëse. Dilte gjithnjë fitimtare. Tatiana vajti dhe u ul në krevat dhe Dasha iu afrua.

- Po Dimitri? Të pëlqeu?

- Mbase... Dasha, dëgjo pak, mos u shqetëso për mua.

- Kush shqetësohet? - i tha Dasha duke i shpupuritur flokët. - Jepi një shans Dimës. Besoj se i pëlqeve me të vërtetë. Zëri i saj fshihte njëfarë habie. - Mbase për shkak të fustanit që ke veshur, - plotësoi ajo.

- Mbase. Dëgjo, jam e lodhur. Vuajta shumë sot.

Dasha e përqafoi.

- Tanja, më pëlqen jashtë mase Aleksandri, - i tha. - Kaq shumë sa nuk mund të ta shpjegoj.

Tatianës i kaluan mornica në trup. Duke qenë se e njohu Aleksandrin - kishte ecur përkrah tij, kishte parë buzëqeshjen e tij - dhe e kuptonte shumë mirë se marrëdhënia e Dashës me të nuk ishte ndonjë flirt kalimtar. Tatiana nuk dyshonte aspak se motra e saj këtë radhë e kishte marrë seriozisht.

- Dasha, nuk është nevoja të më japësh shpjegime, - i tha.

- Tanja, një ditë do ta kuptosh.

3

Aleksandri po ecte me hapa të shpejta në rrugën "Ligovski".

Ecnin të heshtur, derisa në një moment Dimitri duke iu marrë fryma tha:

- Familje simpatike.

- Shumë e mirë, - iu përgjigj i qetë Aleksandri. Atij nuk po i merrej fryma. Dhe nuk donte të diskutonte me Dimitrin për familjen Metanov.

- E mbaj mend Dashën, - vazhdoi ai duke ndjekur me mundim Aleksandrin. - E kam parë bashkë me ty në Sadko, apo jo?

- Po.

- Motra e saj fluturon, ë?

Aleksandri nuk u përgjigj dhe Dimitri vazhdoi:

- Georgi Vasilieviç tha se Tatiana është pothuajse shtatëmbëdhjetë vjeçe. U rrëqeth i tëri. - Shtatëmbëdhjetë! Aleksandër, të kujtohet kur ishim shtatëmbëdhjetë vjeç?

Aleksandri vazhdonte të ecte.

- Më shumë se ç'do të dëshiroja, - tha.

- Thua të jetë shtatëmbëdhjetëvjeçare minore apo shtatëmbëdhjetëvjeçare madhore?

- Dimitri, çfarëdo që të jetë, është shumë e vogël për ty, - iu përgjigj ftohtë.

Dimitri qëndroi i heshtur për pak. Pastaj vazhdoi:

- Është shumë e bukur.

- Po, por përsëri është shumë e vogël për ty.

- Po ty ç'të duhet? Ti e ke rregulluar me motrën e madhe, unë do ta rregulloj me të voglën. Pse jo? - qeshi si idiot. - Do të mund të formonim një katërshe, si thua? Dy shokët më të mirë, dy motrat... Ka njëfarë simetrie.

- Po Elena dje? Më tha se i pëlqeve. T'iu prezantoj javën tjetër.

Dimitri bëri një gjest që tregonte mosinteresim.

- Vërtet e diskutove me Elenën? S'e besoj! Si ajo mund të gjej me duzinë. Pastaj, pse jo edhe Elenën? Jo... Tatiana nuk është si të tjerat. Fërkoj duart dhe buzëqeshi.

Në fytyrën e Aleksandrit nuk lëvizte asnjë muskul. Vetëm këmbët e tij lëviznin gjithnjë e më shpejt. Dimitri filloi të vraponte.

- Aleksandër, prit... Në lidhje me Tanjën. Dua të jem i sigurt... Nuk të prish punë, apo jo?

- Sigurisht që jo. Pse të më prishë punë, Dima?

Tjetri i ra supeve.

- Je i mrekullueshëm! Diçka tjetër tani. Do ta rregulloj që të argëtohem...

- Jo!

- Por sonte do të kesh gjithë natën shërbim. Hajde të argëtohem pak si gjithmonë.

- Jo. As sonte e as ndonjë herë tjetër, dakord?

- Por...

- U bëra vonë. Duhet të vrapoj. Do të takohemi në repart.

BATICA TË PAPANASHIKUARA

1

MËNGJESIN e ditës tjetër, kur Tatiana u zgjua, imazhi i parë që i erdhi ndër mend ishte fytyra e Aleksandrit. Dashës nuk i foli fare dhe as që u kthye për ta vështruar. Por ajo, duke ikur i tha:

- Gëzuar ditëlindjen!

- Po, Tanjeçka, gëzuar ditëlindjen, - i tha edhe e ëma duke ikur me nxitim. - Mos harro të mbyllësh derën me çelës.

Babai e puthi në kokë dhe i tha:

- Besoj se e di, edhe vëllai yt sot bëhet shtatëmbëdhjetë vjeç.

- E di, baba.

Babai i saj punonte si teknik i instalimit të tubave në ujësjellësin e Leningradit. E ëma ishte rrobaqepëse në ndërmarrjen e Nevskit ku qepeshin uniforma. Dasha punonte si ndihmëse e një dentisti. Punonte tek ai që para dy vjetësh, që kur braktisi universitetin. Kishin lidhje mes tyre, por kur u ndanë, Dasha vazhdoi aty, sepse i pëlqente puna që bënte. Paga ishte e mirë dhe kërkesat ishin të pakta.

Tatiana shkoi në uzinën “Kirov”, ku gjithë paraditen e kaloi në mbledhje duke dëgjuar fjalime patriotike. Përgjegjësi i repartit të saj, Sergei Krashenko, pyeti nëse dëshironte ndokush të shkonte në Ushtrinë Popullore Vullnetare për të hapur transhe në pjesën jugore dhe për të ndihmuar në fitoren mbi gjermanët e urryer.

Sot gjermani ishte i urryer. Dje, ishte i dashur. Po nesër, si do të jetë?

Tatiana dje kishte njohur Aleksandrin.

Krashenko vazhonte të fliste. Fortifikatat në veri të Leningradit, përgjatë kufijve të vjetër me Finlandën, duhet të riparoheshin menjëherë.

Ushtria e Kuqe dyshonte se finlandezët do të synonin që ta rimerrnin Karelian. Karelia, Finlanda...

Gratë dëgjonin Krashenkon, por asnjëra nuk doli që të deklarohej vullnetare për ndonjë gjë. Asnjëra, përveç Tamarës, gruaja e cila ishte e fundit pas Tatianës në linjën e prodhimit.

- Ç'kam për të humbur? - pëshpëriti dhe u ngrit në këmbë. Tatiana gjithnjë dyshonte se puna e Tamarës ishte shumë e mërzitshme.

Sot, para ushqimit të drekës, i kishin dhënë një palë syze të posaçme, një maskë dhe një përparëse ngjyrë kafe. Dhe pas ushqimit nuk paketonte më thika dhe pirunë. Rripi i transmisionit të makinerisë sillte tani para saj plumba të vegjël metalikë. Vendoseshin dhjetë e nga dhjetë në kuti të vogla prej kartoni dhe puna e Tatianës ishte që t'i vendoste kutitë në arka të mëdha prej druri.

Në orën pesë, hoqi përparësen, maskën dhe syzet, lau fytyrën, i lidhi përsëri flokët bisht dhe doli nga uzina. Eci përgjatë murit të famshëm të uzinës "Kirov", një ndërtimi prej betoni shtatë metra të lartë, që zgjatej përgjatë pesëmbëdhjetë blloqe ndërtesash. Stacioni i autobusit të saj ishte në bllokun e tretë.

Aty e priste Aleksandri.

Kur e pa, Tatiana nuk mundi të përmbahej. Fytyra i shkëlqeu. Duke vendosur dorën në gjoks ajo ndaloi për një moment, por ai i buzëqeshi dhe ajo u skuq, dhe duke u kapërdirë iu afrua. Ai e mbante kapelën në duar, ndërsa Tatiana donte që të ishte larë më mirë para se të dilte nga uzina.

- Ç'kërkon këtu? - e pyeti me druajte togerin.

- Kemi luftë me Gjermaninë. Nuk kam kohë për të dhënë shpjegime.

Tatiana donte t'i thoshte diçka, çfarëdo, por të vetmen gjë që mundi të artikulonte, ishte një "Oh!".

- Gëzuar ditëlindjen!

- Faleminderit.

- Ke planifikuar ndonjë gjë të veçantë për sonte?

- Nuk e di. Është e hënë dhe të gjithë do të jenë të lodhur. Do të hamë, do të pimë ndonjë gotë. Psherëtiu. Në një botë tjetër mund ta ftonte të hanin së bashku ditën që kishte ditëlindjen. Por, jo në këtë botë.

Qëndruan në radhë. Përreth tyre shihnin fytyra të ashpra dhe të vrazhda. *Kështu dukem edhe unë kur pres vetëm?* - mendoi Tatiana. *Kështu do të jem gjatë gjithë pjesës tjetër të jetës sime?* Dhemë pas mendoi: *Kemi luftë. Si do të jetë vallë jeta ime këtej e tutje?*

- Nga e dije që do të më gjeje këtu?

- Dje babai yt më tha se punon në uzinën “Kirov”. Mendova se do të vije këtu për të hipur në autobus.

- Pse? - e pyeti e lehtësuar. - Kaq fatndjellëse janë për ne mjetet e transportit publik?

Aleksandri buzëqeshi.

- Kur thua *ne*, i referohesh popullit sovjetik, apo ne të dyve?

Ajo u skuq.

Autobusi me numrin 20 erdhi dhe kishte vende sa për njëzet pasagjerë. Por aty u ngjeshën pothuajse tridhjetë. Aleksandri me Tatianën mbetën jashtë.

- Eja të ecim, - i tha ai më në fund dhe e kapi lehtë nga krahu.

- Ku të shkojmë?

- Drejt shtëpisë tënde. Dua të bisedoj me ty diçka.

Tatiana e vështroi e habitur.

- Shtëpia ime është tetë kilometra larg prej këtej, - tha ajo dhe vështroi këmbët e saj.

- I ke të rehatshme këpucët sot? - e pyeti ai duke buzëqeshur.

- Po, faleminderit, - u përgjigj Tatiana e zemëruar me veten që reagonte si vajzë e vogël. - Sidoqoftë, nuk mund të eci tetë kilometra, sado të rehatshme të jenë. Le të marrim tramvajin më mirë.

- Po sikur të ecim deri në Govorova Ulica dhe të marrim prej aty tramvajin me numër 1? Mund të ecësh deri aty? Të gjithë këta po presin autobusin ose trolejbusin. Ne do të shkojmë të marrim tramvajin numër 1.

Tatiana u mendua një çast.

- Më duket se tramvaji nuk më lë afër shtëpisë sime, - tha më në fund.

- S'ka gjë, te stacioni i Varshavës mund të zbresësh dhe të marrësh tramvajin me numër 16, i cili do të të lërë në kryqëzimin e Greçeskit dhe Sovjetit të Pestë, ose mund të marrësh me mua tramvajin numër 2, i cili do të të lërë në afërsi të kazermës sime, te Muzeu Rus. Ndaloj. Ose mund të ecim.

- Sidoqoftë, nuk mund të eci tetë kilometra, sado të rehatshme që të jenë këpucët. Le të marrim tramvajin më mirë.

Ajo e dinte mirë se nuk do të zbriste në stacionin hekurudhor për t'u kthyer vetëm në shtëpi.

Kur kaluan njëzet minuta dhe tramvaji nuk po dukej, Tatiana pranoi të ecte disa kilometra deri në stacionin e tramvajit tjetër, atij me numër 16. Rruga që morën mbaronte në molin e kanalit Obvodnoi - të Kanalit Rrethor. As Tatiana nuk donte të merrte tramvajin e saj, por as Aleksandri

të vetin. Tani donte që të ecnin përgjatë kanalit të kaltër. Po si t'ia thoshte? Le që kishte dhe gjëra të tjera për ta pyetur. Por nuk gjente fjalët e përshtatshme, kështu që nuk thoshte asgjë. Kjo i ndodhte shumë shpesh dhe njerëzit kujtonin se ishte e turpshme ose mendjemadhe. Dasha nuk kishte kurrë probleme të tilla. Thoshte gjithnjë gjënë e parë që i vinte në mendje.

Tatiana e dinte se kishte më shumë nevojë t'i besonte zërit të saj të brendshëm.

Donte ta pyeste Aleksandrin për Dashën.

Më në fund, Aleksandri filloi të flasë:

- Nuk di si të ta them. Nuk dua të kujtosh se po ndërhyj në të drejtat e tua, por...

- Nëse do të gjykoj se po ndërhyj në këto të drejta, atëherë, sipas të gjitha gjasave, ndërhyj.

Ai heshti.

- Nejtë, fol.

- Tatiana, duhet t'i thuash babait tënd të interesohet që vëllai yt të kthehet nga Tolmaçevo.

Ndërsa po dëgjonte ato fjalë, Tatiana vuri re stacionin e Varshavës në anën tjetër të rrugës, dhe për një moment mendoi se si do të ishte nëse do të shihte Varshavën, Lublinin dhe Svietokristin, dhe pastaj mendoi për Pashën në Tolmaçevo, dhe...

Tatiana nuk e priste këtë. Të tjera gjëra donte të dëgjonte.

- Pse? - e pyeti më në fund.

- Sepse ka rrezik, - tha Aleksandri pas një pauze të gjatë. - Tolmaçevo mund të bjerë në duart e gjermanëve.

- Çfarë the? Nuk donte të kuptonte se çfarë po i thoshte Aleksandri. Nuk donte të shqetësohej. Ishte *gëzuar* kaq shumë që erdhi ta takonte vetë. Por, zëri i tij kishte një nuancë. "Pasha", "Tolmaçevo", "gjermanët", tre fjalë në të njëjtën fjali, të thëna nga një i huaj me vështrim të ngrohtë dhe zë të akullt. Për këtë kishte ardhur në Kirov? Për ta shqetësuar?

- Ç'mund të bëj unë? - e pyeti.

- T'i thuash babait tënd që ta marrë Pashën nga Tolmaçevo. Pse e dërgoi atje? Për të qenë i sigurt? Aleksandri u rrëqeth dhe një si hije kaloi në fytyrën e tij. Ajo e vështronte me vëmendje, ndoshta duke pritur ndonjë shpjegim. Por, asgjë.

Tatiana u kollit.

- E dërgoi, sepse atje ka kampe për djem.

- E di, - u përgjigj Aleksandri. - Shumë familje nga Leningradi i dërguan dje djemtë e tyre atje.

- Aleksandër, gjermanët ndodhen larg, në Krime, - tha Tatiana. E tha vetë shoku Molotov. Nuk e dëgjove fjalimin e tij?

- Po, në Krime janë. Por kufijtë tanë me Europën kanë një gjatësi prej dy mijë kilometrash. Tanja, ushtria e Hitlerit gjendet në çdo kilometër të këtyre kufijve, që nga Bullgaria në jug e deri në Poloni në veri. Për momentin, vendi më i sigurt për Pashën është Leningradi. Po të them të vërtetën.

- Pse je kaq i sigurt? - e pyeti Tatiana gjithë dyshim. - Pse radioja thotë vazhdimisht se Ushtria e Kuqe është ushtria më e fortë e botës? Kemi tanke, kemi avionë, kemi artileri, kemi armë. Aleksandër, radioja nuk thotë ato që po më thua ti. Toni i zërit të saj ngjante si qortues. Ai tundi kokën.

- Tanja, Tanja, Tanja.

- Çfarë, çfarë, çfarë? - u përgjigj ajo dhe dalloj se në gjithë pamjen e tij serioze Aleksandri gati sa nuk po ia plaste së qeshurës, kështu që buzëqeshi edhe vetë.

- Tanja, Leningradi ka kaq vjet në kufi me Finlandën armike, që është vetëm njëzet kilometra në veri, saqë harruam ushtrinë që ndodhet në jug. Dhe rreziku ekziston pikërisht në jug.

- Nëse rreziku është në jug, atëherë pse po e dërgon Dimitrin në Finlandë, meqë, siç thua vetë, çdo gjë aty është e qetë?

- Për vrojtim, - iu përgjigj pas njëfarë hezitimi ai dhe Tatiana e kuptoi se nuk ia tregonte të gjitha. - Ajo që dua të të shpjegoj, - vazhdoi Aleksandri, - është se gjithë mbrojtja jonë është e drejtuar nga veriu. Nga ana e jugut dhe nga jugperëndimi, Leningradin nuk e mbron asnjë divizion, asnjë regjiment. E kupton se çfarë po të them?

- Jo, - ia bëri ajo dhe i nxori gjuhën.

- Thuaji babait tënd për Pashën, - i tha përsëri Aleksandri.

Heshtën dhe vazhduan të ecnin nëpër rrugët e qeta. Drita e diellit i përkëdhelte butë gjethet e pemëve, të cilat nuk lëviznin as në atë pasdite të vonë e të ngrohtë vere, vetëm Tatiana dhe Aleksandri lëviznin, me sytë të ulur përdhe. Tatiana mendonte se nuk donte që të mbaronte kaq shpejt takimi i tyre. Po ai, çfarë mendonte vallë?

- Dëgjo, - filloi të fliste Aleksandri, - në lidhje me dje... - Më vjen keq për ngatërresën. Ç'të bëja? Motra jote dhe unë... Nuk e dija që ishte motra jote. U njohëm në Sadko...

- E di. Nuk është nevoja të më japësh shpjegime, - e ndërpreu Tatiana. Ai e kishte hapur bisedën. Domethënë i interesonte.

- Megjithatë, duhet. Më vjen keq... që të mërzita.

- Ç'thuhet, aspak. Gjithçka është në rregull. Dasha më kishte folur për ty. Ajo dhe ti...

Tatiana ndaloi. Donte t'i thoshte se ajo e kuptonte situatën, por nuk po i dilnin fjalët.

- Pra, si është Dimitri? Është mirë? Kur do të kthehet nga Karelia? As vetë nuk e dinte pse e kishte thënë. Thjesht donte të ndryshonte temën e bisedës.

- Nuk e di. Kur të mbarojë detyrën e tij. Ndoshta pas disa ditësh.

- Dëgjo, u lodha. Marrim një tramvaj?

- Sigurisht, - tha me të qetë Aleksandri. - Të presim atë me numër 16. Tashmë ndodheshin në tramvaj, kur ai foli përsëri.

- Tatiana, lidhja ime me motrën tënde nuk ishte serioze. Do i them se...

- Jo! - bërtiti ajo. Dy burra që ishin ulur para tyre u kthyen dhe po i vështronin. - Jo, - tha përsëri Tatiana me zë më të ulët, por jo me ngulm.

- Nuk mund ta bësh këtë Aleksandër. Fshehu për një moment fytyrën në pëllëmbët e saj dhe pastaj vazhdoi: - Është motra ime e madhe, kupton?

Unë jam djalë i vetëm, u dëgjuan në mendjen e saj fjalët që ai i kishte thënë. U zbut paksa dhe vazhdoi:

- Është motra ime e vetme. Dhe ajo e ka seriozisht me ty. A duhej të fliste më? Nëse do të gjykonte nga pamja e mërziut e Aleksandrit, po, duhej. - Do të njoh dhe djem të tjerë, - tha më në fund, - por motër tjetër nuk do të gjej.

- Unë nuk jam djalë, - tha ai.

- Burra, atëherë, - tha Tatiana. Kjo ishte shumë e vështirë për të.

- Çfarë të bën të mendosh, se do të njohësh burra të tjerë?

Tatiana shtangu për një çast, por vazhdoi të këmbëngulte.

- Sepse ju përbëni gjysmën e popullsisë së botës. Por është fakt që kam vetëm një motër.

Kur pa se Aleksandri nuk po përgjigjej, tha:

- Ty të pëlqen Dasha, apo jo?

- Po, patjetër. Por...

- Epo mirë, atëherë, - e ndërpreu Tatiana, - u vendos. - S'kemi pse e vazhdojmë këtë bisedë.

- Jo, - tha Aleksandri, duke psherëtitur. - Besoj se jo.

- Në rregull.

Sa herë që Tatiana mendonte se çfarë donte të bëhej në jetë, mendonte për gjyshin e saj dhe se me sa dinjitet jetonte ai. Gjyshi i saj i kishte pasur mundësitë për t'u bërë çfarë të donte, por zgjodhi që të bëhej mësues matematike. Tatiana nuk e dinte nëse ishte profesioni i tij që e bënte Dedën t'i trajtonte edhe problemet më të rëndësishme me të njëjtat rregulla, apo ishte pikërisht karakteri i tij që e tërhiqte drejt rregullave absolute të

matematikës. Sidoqoftë, Tatianës gjithmonë i kishte pëlqyer kjo cilësi e tij. Sa herë që e pyesnin se çfarë donte të bëhej kur të rritej, Tatiana përgjigjej:

- Dua të bëhem si gjyshi im.

Tatiana e dinte se çfarë do të bënte Deda. Ai nuk do të mundte kurrë t'i thyente zemrën Dashës.

Tramvaji përshkoi Sheshin e Kryengritjes dhe mori rrugën "Greçeski". Aleksandri i tha që të zbrisnin disa stacione para Sovjetit të Pestë, afër spitalit "Greçeski" të ndërtuar me tulla të kuqe.

- Në këtë spital u linda, - i tha Tatiana.

- Tanja, më thuaj pra, të pëlqen Dimitri?

Çfarë përgjigjeje po kërkonte ai? Po punonte si spiun për Dimitrin apo për veten e tij? Dhe, çfarë duhet të thoshte ajo? Nëse ishte për Dimitrin dhe ajo thoshte jo, atëherë do ta lëndonte, por këtë nuk donte ta bënte. Nëse ishte për Aleksandrin dhe ajo thoshte po, do të lëndonte Aleksandrin, por as atë nuk donte ta bënte.

Aleksandri ishte i Dashës. A i kishte ajo borxh Aleksandrit, si motra e Dashës, një përgjigje të sinqertë? A donte ai një përgjigje të sinqertë? Po, donte.

- Jo, - tha si përfundim. Mbi të gjitha, Tatiana nuk donte të lëndonte Aleksandrin.

Ajo e kuptoi në shikimin e tij se i kishte dhënë përgjigjen e saktë.

- Dasha mendon se duhet t'i jap një mundësi. Ti si thua?

- Jo, - u përgjigj ai menjëherë.

Zbritën. Kubeja e kishës që ndodhej përballë pallatit të saj shkëlqente disa qindra metra më tutje. Tatiana nuk donte të pajtohej me idenë se ai do të largohej. Kishte frikë se nuk do të takoheshin më kështu, vetëm ata të dy. Nuk mund ta linte të largohej. Jo, akoma.

- Aleksandër, - i tha me zë të butë, duke e vështruar drejt e në sy, - mamaja dhe babai yt... jetojnë akoma në Krasnodar?

- Jo.

Vështrimi i tij depërtoi thellë në vështrimin e saj. - Tanja, ka kaç shumë gjëra që, megjithëse dua, nuk mund të t'i shpjegoj.

- M'i shpjego, - u përgjigj butë ajo duke mbajtur frymën.

- Kujto të gjitha ato që po ndodhin tani në Ushtrinë e Kuqe - përshtjellimin, çorganizimin, mungesën e gatishmërisë - nuk mund t'i kuptosh nëse nuk ke parasysh ngjarjet e katër viteve të fundit. Më kupton?

- Jo, nuk të kuptoj. Ç'lidhje kanë të gjitha këto me prindërit e tu?

Aleksandri iu afrua më shumë, duke i zënë diellin që po perëndonte.

- Prindërit e mi kanë vdekur. Mamaja në vitin 1936 dhe babai më 1937. E uli zërin akoma më shumë. - I ekzekutoi NKVD-ja. Më duhet të iki tani, dakord?

Shprehja që kishte marrë fytyra e Tatianës fliste kaq qartë, saqë ai ndaloi. I përkëdheli krahët dhe duke buzëqeshur i ngrysur i tha:

- Mos u shqetëso. Disa herë gjërat nuk zhvillohen ashtu si shpresojmë ne. Sado plane që të bëjmë, sado që të lutemi, apo jo?

- Ashtu është, - iu përgjigj Tatiana duke ulur sytë. Kishte një parandjenjë se togeri nuk e kishte fjalën vetëm për prindërit e tij. - Aleksandër, do të doje që të...

- Më duhet të iki, - e ndërpreu ai. - Do të shihemi.

Ajo donte që ta pyeste *kur*, por tha vetëm *dakord*.

Tatiana nuk donte të kthehej në shtëpi. Ajo donte të ishte akoma në tramvaj, ose në stacionin e autobusit, ose në dyqan, ose në rrugë, vetëm të mos ishte në shtëpi pa të.

Kur Tatiana arriti te pallati i saj, qëndroi pak te hyrja duke u përgatitur për t'u ngjitur sipër.

Pasi mblodhi forcat, filloi të ngjitej.

2

Familja po diskutonte për luftën. Nuk shtruan darkë për ditëlindjen e saj, por pinë shumë që të gjithë. Dhe u grindën shumë. Kishin mendime të ndryshme për atë që do të ndodhte në Leningrad. Në çastin kur Tatiana hyri në shtëpi, i ati dhe gjyshi i saj po diskutonin dhe nuk po binin dakord për synimet e Hitlerit. A thua se e njihnin personalisht të dy. Ndërsa mamaja, të vetmen gjë që donte të mësonte, ishte se përse shoku Stalin nuk i drejtohej me fjalim popullit të tij. Dasha pyeste nëse duhej të vazhdonte punën.

- E ç'mund të bësh tjetër? - i tha i zemëruar i ati. - Shiko Tanjën. Është a s'është shtatëmbëdhjetë vjeç, por nuk pyet nëse duhet të vazhdojë punën.

Të gjithë u kthyen dhe vështruan Tatianën. Ajo la përdhe çantën e saj.

- Sot i mbusha të shtatëmbëdhjetat, baba, - tha ajo.

- Ah, po! - u kujtua i ati. - Sigurisht! U bëmë si budallenj sot. Le të pimë për shëndetin e Pashës. Heshtje. - Edhe të Tanjës.

Tani që nuk ishte Pasha, dhoma dukej më e vogël.

Tatiana u mbështet pas murit dhe po mendohej se kur do të ishte momenti i përshtatshëm për të folur për vëllain e saj dhe Tolmaçevon. E vetmja që e vuri re ishte Dasha.

- Pse nuk merr pak supë pule për të ngrënë? Është jashtë, në sobë. Iu duk ide e mirë. Vajti në kuzhinë, hodhi dy lugë lëng me karota dhe pak pulë, dhe pastaj u ul në parvazin e dritares, mbështeti tasin pranë vetes dhe e la të ftohej duke vështruar poshtë, në oborr. Ndiante kaq zjarrmi në gjithë trupin e saj, sa që nuk mund të hante asgjë të ngrohtë.

Kur u kthye në dhomë, e ëma po përpiquej të ngushëllonte babain e saj.

- Lufta nuk do të vazhdojë deri në dimër, - i tha ajo.

I ati nuk fliste, vetëm zhubroste dhe drejtonte këmishën e tij. Por në një moment i tha:

- E di, edhe Napoleoni në qershor erdhi me ushtritë e tij në vendin tonë.

- Ç'lidhje ka Napoleoni, Georgi Vasilieviç? - thirri e ëma. - Të lutem!

Tatiana hapi gojën dhe u bë gati për të folur për Tolmaçevon, por nuk dinte as se çfarë t'u thoshte atyre njerëzve të padurueshëm të familjes së saj që bënin sikur i dinin të gjitha, as nëse duhej t'u thoshte se nga e mori vesh ajo avancimin e gjermanëve në Rusi. Kështu që e mbylli përsëri gojën.

I ati qëndronte pranë së ëmës, duke vështruar gotën e tij të zbrazur.

- Le të pimë edhe një akoma, - tha. - Për shëndetin e Pashës.

- Le të shkojmë në Lugë! - propozoi e ëma. - Shkojmë në *dacha*-n tonë, larg nga qyteti!

- Mbase, - gjeti rastin që të fliste Tatiana, por u mbyt në guximin e saj.

- Mbase e marrim edhe Pashën nga kampi.

Babai, mamaja, Dasha, Deda dhe Babushka u kthyen të gjithë së bashku dhe e vështruan si me qortim, por edhe me habi. Sikur u shtangën që ajo dinte të fliste, thua se e kuptuan se nuk duhej të flisnin gjëra serioze përpara fëmijës. Dhe mamaja ia shkrepiti të qarës.

- Po, duhet ta sjellim! O Zot, sot ka ditëlindjen dhe është vetëm!

Edhe unë kam ditëlindjen sot, tha Tatiana me vete. Dhe vendosi të ngrihej për të vajtur në banjë.

- Ku po shkon? - i thirri babai.

- Të lahem,

- Të lahesh? - tha mamaja. - Merr pjatat që ndodhen në kuzhinë.

- I laj unë, - u përgjigj ajo, duke mbledhur pjatat e palara nga tavolina.

Dasha doli jashtë dhe Tatiana nuk e pyeti se ku po shkonte. Dyshonte se do të takonte Aleksandrin...

Në vend që të lahej, vajti në dhomën ngjitur dhe filloi të lexonte përsëri disa tregime të Çehovit. Pasi lexoi shtatë nga tregimet e tij, e zuri gjumi. Tregimi i fundit kishte të bënte me një vajzë të re që ishte ulur në një stol me një burrë më të madh në moshë.

Pas murit të hollë dëgjonte Dedën dhe të atin e saj që diskutonin për luftën dhe nuk merreshin vesh. Deda thoshte se shumë njerëz nuk e shihnin luftën vetëm si tragjedi. Lufta sigurisht që është e tmerrshme, por mos ndoshta në fund do t'u sillte lirinë? Mos ndoshta nga ky tmerr i ri dilte diçka pozitive? Mos ndoshta lufta ia dilte që të ngrinte nga supet e popullit rus barrën barbare të bolshevikëve, duke i dhënë kombit një shans për një jetë të re, normale dhe njerëzore?

Tatiana dëgjonte të atin që përgjigjej me zërin e tij të trashur nga vodka:

- Asgjë nuk do ta çlirojë Rusinë nga barra barbare e bolshevikëve. Asgjë nuk do të na sjellë një jetë normale.

Tatiana mendoi se i ati i saj ishte bërë pesimist. Dhe vodka e bënte akoma më grindavec. Diçka duhet t'u jepte shansin për një jetë të re. Por, çfarë? Ajo nuk e dinte përgjigjen. E zuri gjumi.

U zgjua në dy pa një çerek nga një tingull që nuk e kishte dëgjuar kurrë në jetën e saj: një sirenë që çante qiellin e natës me tingullin e saj të çjerrë. Filloi të bërtiste dhe i ati erdhi me vrap pranë saj për t'i thënë që të mos shqetësohej. Ishte vetëm një alarm kundërajror. Donte të dinte nëse duhej të ngrihej; mos gjermanët po bombardonin qytetin?

- Fli, Tanječka ime e ëmbël, - i tha i ati. Po si mund të flinte, me sirenën që ulërinte dhe me Dashën që nuk ishte në shtëpi?

Pas pak minutash sirena pushoi, por Dasha nuk ishte kthyer akoma.

3

Në mbledhjen e mëngjesit në uzinën “Kirov”, Tatiana mësoi se që të kontribuonin për luftën, orari i punës zgjatej deri në shtatë të darkës, “deri në një njoftim të ri”. Kjo shprehje, “deri në një njoftim të ri”, mendoi Tatiana, nënkuptonte derisa të mbaronte lufta. Krashenko i informoi punëtorët se ai vetë dhe sekretari i Partisë i Moskës kishin vendosur të përshpejtonin prodhimin e tankeve KV-1, të domosdoshëm për mbrojtjen e Leningradit. U tha gjithashtu se qyteti do të mbrohej me aq tanke, artileri dhe municione që do të prodhonin në uzinën “Kirov”. Stalini nuk do të transferonte ushtri dhe armatime nga fronti i jugut drejt Leningradit për mbrojtjen e qytetit.

Qyteti duhej të mjaftohej me ato armë e ato ushqime që mund të prodhonte vetë.

Pas asaj mbledhjeje, dolën kaq shumë punëtorë vullnetarë për të vajtur në front, saqë Tatiana mendoi se uzina do të mbyllej. Po ku ta gjenin atë fat! Ajo vetë dhe një punëtoore tjetër - një mesogrua e vuajtur, që e quanin Zina - u kthyen në linjën e prodhimit të predhave.

Pasdite, aparaturore që mbërthente arkat, u prish dhe Tatianës i duhej që t'i mbyllte me çekiç e me gozhdë. Qëndroi në punë deri në orën shtatë të darkës, sa dora dhe shpatulla i dhembnin shumë.

Tatiana dhe Zina mbaruan punën dhe po ecnin përgjatë murit të uzinës "Kirov", kur para se të arrinin në stacionin e autobusit, Tatiana dalloi kokën me flokë të zinj të Aleksandrit që shquhej mbi atë det të tërë punëtorësh.

- Po iki, - i tha Zinës. Ndjeu që po i merrej fryma. - Shihemi nesër.

Zina mërmëriti diçka dhe mbeti prapa.

- Përshëndetje, - i tha Tatiana togerit, teksa ndiente që zemra po i rrihte si e çmendur. - Ç'kërkon këtu?

Ishte shumë e lodhur që të shtirej si indiferente, kështu që i buzëqeshi.

- Erdha të të shoqëroj për në shtëpi. E kalove bukur ditëlindjen? Fole me prindërit e tu?

- Jo, - përsëriti Tatiana.

- Jo për të dyja?

- Nuk u fola, Aleksandër, - iu përgjigj Tatiana, duke iu shmangur temës së bisedës për ditëlindjen e saj. - Mbase mund t'u flasë Dasha? Ajo është më e guximshme se unë.

- Vërtet?

- Shumë madje. Unë jam frikacake.

- U përpoqa t'i flisja për Pashën, por ajo interesohet edhe më pak se ti. Ngriti supet dhe vazhdoi: - Shiko, unë nuk kam të drejtë të ndërhyj. Por bëj aq sa mundem. U kthye dhe vështroi radhën e njerëzve që prisnin në stacion. - Nuk është e mundur të hipim në këtë autobus. Dëshiron të ecim?

- Deri te tramvaji, po. Jam kaq e lodhur sot sa nuk mundem as të lëviz. Ndaloj dhe rregulloj pak flokët e lidhura bisht. - Më prite shumë?

- Dy orë, - iu përgjigj. Tatiana papritur u ndje më pak e lodhur. E habitur u kthye dhe vështroi Aleksandrin.

- Prite dy orë për mua? - këtë pyetje ia bëri vetes së saj. - Sot na e zgjatën orarin e punës deri në shtatë. Më vjen keq që prite kaq shumë, - tha ajo me zë të butë.

U larguan nga turma e njerëzve, përshkuan rrugën dhe vazhduan për në Ulica Govorova.

- Pse e mban me vete atë? - pyeti Tatiana duke i treguar pushkën Aleksandrit. - Je me shërbim?

- Jo, deri në dhjetë, - tha ai. - Por më urdhëruan që ta mbaj armën gjithnjë me vete.

- Ata nuk arritën akoma deri këtu, apo jo? - u përpoq të bënte humor Tatiana.

- Jo, akoma, - u përgjigj thatë ai.

- Është e rëndë arma?

- Jo. Qëndroi dhe i buzëqeshi. - Do ta mbash?

- Po, - tha ajo. - Nuk kam mbajtur kurrë armë. Duke e mbajtur në duar, Tatiana u habit se sa e rëndë ishte dhe me sa vështirësi e mbante, bile me të dyja duart e saj. Pasi bëri disa hapa, ia dha përsëri Aleksandrit.

- Nuk e kuptoj se si ia del, - i tha. - Të mbash armën dhe gjithë ato pajisjet e tua.

- Jo vetëm që e mbaj, por edhe qëlluj me të. Vrapoj me të, shtrihem përtokë dhe kërcëj përsëri në këmbë duke e mbajtur gjithnjë në supe bashkë me pajisjet e tjera.

Hipën në tramvaj. Tatiana qëndroi e heshtur derisa zbritën dhe hipën në tramvajin tjetër. Kishte shumë njerëz. Ajo u ngrit për t'i liruar vendin një gruaje të moshuar, ndërsa Aleksandri dukej se nuk do të ulej fare. Me njëren dorë mbante pushkën ndërsa me tjetrën mbahej që të mos rrëzohej. Herë pas here ajo humbiste ekuilibrin dhe përplasej me të, dhe çdo herë i kërkonte falje. Trupi i tij ishte po aq i fortë sa muri i uzinës "Kirov".

Tatiana donte të ulej diku vetëm për vetëm me të dhe ta pyeste për prindërit e tij. Sigurisht që ajo nuk mund ta pyeste në tramvaj. Po a ishte ide e mirë? A nuk do të ishin më të afërt nëse do t'i tregonte për prindërit e tij? Dhe ajo kishte nevojë që të largohej prej tij.

- Po shkoj tani, - tha me hezitim kur zbritën te Muzeu Rus.

- Do të qëndrojmë pak në stolat e kopshteve italiane? - i propozoi Aleksandri.

- Dakord, - u përgjigj ajo, duke u munduar që të përmbante gëzimin e saj.

U ulën dhe Tatiana e kuptoi se Aleksandrin diçka e mundonte. Diçka që donte t'ia thoshte, po nuk i vinte për mbarë. Uronte që kjo të mos kishte të bënte me Dashën.

- Aleksandër, çfarë është ajo ndërtesa aty? - pyeti ajo, duke treguar me gisht nga ana tjetër e rrugës.

- Oh, ai është hoteli “European”, - iu përgjigj Aleksandri. - Ai dhe “Astoria” janë hotelet më të mira të Leningradit.

- Ngjan me një pallat mbretëror. Kush mund të qëndrojë aty?

- Të huajt.

- Babai im, para disa vitesh shkoi me shërbim në Poloni, dhe kur u kthye na tha se në hotelin e tij në Varshavë kishte klientë edhe nga Krakovi. E imagjinon? Ne nuk e besonim. Si ka mundësi që polakë të qëndronin në hotel në Varshavë? Do të ishte njësoj sikur unë të rrija aty, në hotelin “European”.

Aleksandri po e shihte duke buzëqeshur.

- Në disa shtete njerëzit janë të lirë të lëvizin si të duan brenda vendit të tyre.

- Mendoj se po, - tha Tatiana, - si në Poloni. Ajo pastroi grykën. - Aleksandër... më vjen keq për prindërit e tu. I vuri dorën mbi shpatull. - Të lutem, më thuaj çfarë ndodhi.

- Dëgjo, - filloi të fliste duke u përtypur ai, - babai yt ka të drejtë. - Nuk jam nga Krasnodari.

- Vërtet? E nga vjen?

- Ke dëgjuar ndonjëherë për një qytet të vogël që quhet Barrington?

- Jo. Ku ndodhet?

- Në Masaçusets.

Mbase nuk e dëgjoji mirë. Sytë iu zmadhuan sa një filxhan dhe e pyeti shumë e habitur:

- Në Masaçusets? Domethënë, në Amerikë?

- Po. Në Amerikë.

- Je nga Masaçusetsi, Amerika? - tha Tatiana e habitur.

- Po.

Për disa minuta Tatianës i iku zëri. Zemra i rrihte si daulle dhe veshët i oshtinin. Me vështirësi e mbante gojën që të mos lëshonte ndonjë pasthirmë nga habia.

- Po tallesh me mua, - i tha më në fund. - Nuk jam kaq naive!

- Nuk po tallem.

- A e di përse nuk të besoj?

- Po. Sepse mendon se kush do të donte që të vinte andej dhe të jetonte këtu?

- Po, pikërisht këtë mendoj.

- Jeta kolektive ishte një zhgënjim i madh për ne, - filloi të tregonte Aleksandri. - Kishim ardhur këtu - im atë të paktën - me kaq shumë shpresa, dhe papritur vërtetuam se nuk kishte as dushe.

- Dushe?

- Harroje. Nuk kishte as ujë të ngrohtë? Te hoteli ku qëndronim nuk kishim mundësi as të laheshim. Keni ujë të ngrohtë?

- Sigurisht që jo. Ziejmë ujë në sobë dhe shtojmë ujë të ftohtë për të mbushur vaskën. Çdo të shtunë shkojmë në dushet publike dhe lahemi atje. Ashtu si gjithë qytetarët në Leningrad.

- Në Leningrad, në Moskë, në Kiev, në gjithë Bashkimin Sovjetik, - tha duke tundur kokën Aleksandri.

- Nënës fshatra nuk ka as ujë të rrjedhshëm. Ma ka thënë Deda.

- Të vërtetën të ka thënë. Por edhe në Moskë, shkarkuesit në tualet rrallëherë kishin ujë. Era e rëndë ishte ngjitur nëpër mure. Prindërit e mi dhe unë ia dolëm që të përshtateshim në njëfarë mënyre. Gatuanim në një sobë me dru dhe thoshim se ishim një familje eksploruesish në Perëndimin e Largët të shekullit XVIII. Megjithatë, gjendemi këtu, në utopinë socialiste. Një herë i thashë me ironi tim eti se kishte të drejtë, se këtu është shumë më mirë se në Masaçusets. Dhe ai m'u përgjigj "se pa përpjekje nuk mund të ndërtohet socializmi në një vend". Më duket se për një periudhë e besonte me të vërtetë.

- Kur erdhët këtu?

- Në vitin 1930, menjëherë pas Krizës së Bursës më 1929. Aleksandri dalloj shprehjen plot habi të fytyrës së Tatianës dhe ngriti supet. - Harroje këtë. Pra, unë isha njëmbëdhjetë vjeç. Dhe nuk doja të ikja nga Barringtoni.

- Ah, jo, - pëshpëriti Tatiana.

- Ajo që na gjunjëzoi ishte gatimi në një furnelë të vogël vajguri. Jeta që bënim në errësirë. Kutërbimet. Mamaja ime filloi të pinte. E, pse jo? Të gjithë njerëzit pinin.

- Po, - u përgjigj Tatiana. - Edhe babai i saj pinte.

- Dhe pasi pinte i duhej të shkonte në banjë, por nuk mundej, sepse ishte dikush tjetër i huaj aty brenda, mamaja ime shkonte me vrap në parkun ngjitur dhe çlirohej në tualetet publike. Nëna ime, e ulur mbi një gropë të hapur në tokë. U rrëqeth, dhe bashkë me të u rrëqeth edhe Tatiana në atë mbrëmjen e ëmbël të Leningradit. Preku lehtë supin e Aleksandrit. Ai nuk u tërhoq, duke qëndruar në atë vend ku nuk kishte këmbë njeriu, të mbrojtur nga pemët e dendura përreth. Tatiana ngjeshi gishtërinjtë e saj të hollë në stofin e trashë të uniformës së tij dhe i la aty.

- Të shtunave, - vazhdoi Aleksandri, - babai im dhe unë, ashtu si ti me njerëzit e tu, shkonim në dushet publike dhe prisnim dy orë në radhë për t'u larë. Mamaja ime shkonte vetëm të premteve, dhe uronte të kishte lindur një vajzë, që të mos shkonte vetëm dhe të mos vuante për shkakun tim.

- Shqetësohej shumë për ty?

- Jashtëzakonisht shumë. Me kalimin e viteve fillova të akuzoj prindërit e mi për jetën që bëja. Atëherë banonim në Moskë. Shtatëdhjetë njerëz si puna jonë - të gjithë idealistë dhe të gjithë me fëmijë - jetonin në një kat me tri banja të përbashkëta dhe tri kuzhina të vogla.

- Hëm, - bëri Tatiana.

- Ashtu si ju?

- Ne jemi vetëm njëzet e pesë veta në katin tonë, - tha Tatiana. - Por... ç'të të them? Preferoj *dacha*-n tonë në Lugë. U kthye dhe e vështroi. - Atje domatet janë të freskëta dhe ajri në mëngjes ka një aromë të mirë dhe të pastër.

- Po! - thirri Aleksandri, a thua se ajo i kishte thënë ndonjë fjalë magjike: *pastërti*.

- Dhe, - shtoi ajo, - nuk më pëlqen që jam gjithmonë e rrethuar nga kaq shumë njerëz. Do të doja të kisha pak...

Nuk e vazhdoi fjalinë. Nuk gjente dot fjalën e duhur.

Aleksandri u kthye dhe e vështroi drejt e në sy:

- E kupton se ç'dua të them? - tha e druajtur Tatiana.

- Po, Tanja.

- Pra, do të duhej të gëzoheshim që na sulmuan gjermanët?

- Do të ishte sikur të donim të shkëmbenim satanain me djallin.

- Mos të të dëgjojë njeri duke folur në këtë mënyrë, - i tha Tatiana. Por kurioziteti e gërryente përbrenda: - E kush është satanai?

- Stalini. Sepse është minimalisht më i ekuilibruar.

- Je njëlloj si gjyshi im, - mërmëriti mendueshëm Tatiana.

- Mendon si unë, gjyshi yt? - e pyeti Aleksandri duke buzëqeshur.

- Jo. Tatiana ia ktheu buzëqeshjen. - Ti mendon si gjyshi im.

- Tanja, nuk duhet të kesh iluzione. Disa, kryesisht poshtë në Ukrainë, mund ta shohin Hitlerin si njeriun që do t'i shpëtojë nga Stalini. Por, do ta shohësh se sa shpejt Gjermania do i shkërmoqë këto iluzione të tyre. Ashtu si bëri në Austri, Çekosllovakia dhe Poloni. Sido që të rrjedhin ngjarjet, cilido që të jetë rezultati i luftës për pjesën tjetër të botës, besoj se ne që jetojmë në Bashkimin Sovjetik do të gjendemi përsëri në të njëjtin pozicion. Ty, familja jote... të mbrojti nga situata?

Tatiana i shtrëngoi supin dhe tha:

- Nuk kishim shumë eksperiencë personale me të. Nuk donte të diskutonte për këto gjëra, e tmerronin. - Njëherë dëgjova se arrestuan dikë në punën e babait tim. Dhe, para disa vitesh, u zhduk një burrë me vajzën e tij, të cilët banonin në apartamentin tonë. Atëherë erdhën Sarkovët

dhe morën dhomën e tyre. I ati i saj thoshte se Sarkovët cinikë dhe të rëndomtë ishin hafijet e NKVD-së. Po, njerëzit e mi më mbrojtën nga të gjitha këto, - përfundoi ajo.

- Njerëzit e mi nuk e bënë këtë gjë, - tha Aleksandri duke nxjerrë nga xhepi një cigare dhe bashkë me të edhe çakmakun. - Aspak. Kështu që nuk mund t'i harroj për asnjë çast prindërit e mi që erdhën këtu me kaq shpresa dhe u eliminuan nga vetë bindjet e tyre. Ndezi cigaren. - Të vjen keq nëse pi duhan?

- Jo, aspak, - tha Tatiana duke e parë në sy. - Gjithsesi, mënyra amerikane e jetesës nuk duhej të ishte dhe kaq e mrekullueshme përderisa një amerikan si yt atë mundi të braktisë atdheun e tij.

Aleksandri nuk foli derisa mbaroi cigaren që po thithte.

- Do të të tregoj me saktësi se si ishte gjendja: komunizmi në Amerikën e viteve '20 - të Dhjetëvjeçarit të Kuq - ishte shumë në modë në shoqërinë e të pasurve.

Babai i Aleksandrit, Harold Barringtoni, kur Aleksandri mbushi dhjetë vjeç, donte që ta bënte anëtar të Rinisë Komuniste, të Pionierëve të Rinj të Amerikës. Anëtarët e organizatës, në qytetin e tyre, ishin të pakët dhe Haroldi thoshte se duhej që ta ndihmonin. Por Aleksandri nuk pranoi. Tashmë ishte anëtar i organizatës “Këlyshët e Ujqërve”.

Barringtoni ishte një qytet i vogël në Masaçusetsin Lindor, i cili e kishte marrë këtë emër për shkak të familjes së tij që banonte aty që në kohën e Beniamin Franklinit. Një stërgjysh i Aleksandrit kishte marrë pjesë në Luftën për Pavarësi. Në shekullin XIX, Barringtonët i kishin dhënë qytetit katër kryetarë bashkie dhe tre dëshmorë në Luftën Civile.

I ati i Aleksandrit donte që ta shkruante emrin e tij në librin e historisë së familjes. Mamaja e Aleksandrit, Xhina, kishte shkuar nga Italia në Amerikë në fillim të shekullit, në moshën tetëmbëdhjetëvjeçare, për të jetuar sipas mënyrës amerikane, dhe këtë e bëri me gjithë shpirt kur u martua me Harold Barringtonin, dhe emrin e ndërroi nga Xhina në Xhein.

Në fillim Xheini dhe Haroldi ishin radikalë. Më vonë u bënë socialdemokratë dhe në vazhdim komunistë. Jetonin në një vend që i lejonte të bënin çfarë të donin. Xhein Barringtoni, një grua moderne dhe përparimtare, nuk donte të bënte fëmijë. Por, pasi kaloi njëmbëdhjetë vjet në një jetë radikale në krah të Haroldit, ndërroi mendje. Kaloi dhe pesë vjet të tjera me aborte, dhe më 1919, kur Xhein ishte tridhjetë e pesë vjeç dhe Haroldi tridhjetë e shtatë, lindën djalin e tyre të vetëm, Aleksandrin.

Aleksandri, që kur filloi të kuptonte se çfarë i thoshin, jetonte dhe merrte frymë sipas dogmës komuniste. Në rehatinë e shtëpisë së tyre amerikane, i mbështjellë me batanije të leshta, me zjarrin gjithmonë të ndezur për t'u ngrohur, Aleksandri thoshte fjalë, si: *proletariat, barazi, manifest, leninizëm*, para se të ishte në gjendje të rrokte kuptimin e tyre.

Kur mbushi njëmbëdhjetë vjeç, prindërit e tij vendosën që të zbatonin në praktikë fjalët që thoshin. Harold Barringtonin e arrestonin herë pas here për pjesëmarrje në demonstrata - jo dhe aq paqësore në rrugët e Bostonit, derisa vajti në Bashkimin Amerikan të Lirive Politike dhe u kërkoi ta ndihmonin për të fituar vullnetarisht azil në BRSS. Për t'ia arritur kësaj, ishte i gatshëm të mohonte nënshtetësinë e tij amerikane dhe të bëhej njësh me popullin e Bashkimit Sovjetik. Pa dallime sociale. Pa papunësi. Pa paragjykime. Pa fe. Këtë pjesën kundër fesë, Barringtonët nuk e pëlqenin dhe aq, por ishin intelektualë përparimtarë dhe të gatshëm ta braktisnin Zotin për të ndihmuar në materializimin e eksperimentit të madh komunist.

Harold dhe Xhein Barringtoni dorëzuan pasaportat e tyre, dhe kur mbërritën në Moskë u pritën si mbretër. Vetëm Aleksandri dukej se po e nuhaste erën e rëndë të banjave, mungesën e sapunit si dhe njerëzit e rreckosur dhe këmbëzbathur që mblidheshin para restorantit të tyre në pritje për të marrë mbeturinat e gjellëve. Era e rëndë e të dehurve nëpër birraritë ku e çonte i ati, e mërzieste kaq shumë Aleksandrin, sa që më në fund vendosi të mos shkonte më, megjithëse dëshironte jashtë mase që të rrinte në shoqërinë e të atit.

Në hotelin ku qëndronin së bashku me të tjerë që kishin lënë atdheun e tyre, nga Anglia, Italia dhe Belgjika, tregonin një kujdes të veçantë për ta. Haroldi dhe Xheini arritën t'i merrnin pasaportat sovjetike, duke ndërprerë përfundimisht lidhjet me Shtetet e Bashkuara. Aleksandri do të merrte pasaportë kur të mbushte gjashtëmbëdhjetë vjeç, atëherë do të regjistrohesh edhe në rekrutimin ushtarak. Shkonte në shkollë, mësonte rusisht, madje zuri shumë shokë. Gradualisht po i përshtatej jetës së tij të re, deri kur në vitin 1935 Barringtonëve u thanë se duhej të iknin nga hoteli, që deri në atë moment e kishin pasur falas, dhe duhej që t'ia dilnin mbanë vetë. Qeveria sovjetike nuk mund të kujdesej më për ta. Por e keqja ishte se Barringtonët nuk mund të gjenin dhomë në Moskë. Asgjëkund, në asnjë pallat. Kështu që u zhvendosën në Leningrad, dhe pasi u munduan për javë të tëra duke shkuar nga njëri komision i strehimit te tjetri, më në fund gjetën dy dhoma në një ndërtesë mizerje në bregun jugor të lumit Neva. Haroldi gjeti punë në fabrikën "Izorsk". Xheini filloi të pinte akoma më shumë. Ndërsa Aleksandri u përqendrua te mësimet e tij.

Të gjitha këto mbaruan në muajin maj të 1936-s, kur Aleksandri mbushi shtatëmbëdhjetë vjeç.

Xhein dhe Harold Barringtoni u arrestuan me mënyrën e zakonshme. Një ditë, ajo thjesht nuk u kthye nga dyqani.

Të vetmen gjë që donte Haroldi ishte që të lajmëronte Aleksandrin. Ata ishin grindur dhe ai kishte dy net pa e takuar djalin e tij.

Katër ditë pas zhdukjes të së shoqes, në orën tre të mëngjesit, u dëgjua një e trokitur në derë. Ajo që nuk dinte Haroldi ishte se përfaqësues të Komisarariatit të Popullit të Punëve të Brendshme kishin ardhur dhe kishin marrë Aleksandrin.

* * *

Në Shtëpinë e Madhe hetimin e Xheinit e mori përsipër një person i quajtur Leonid Slonko.

- Ç'janë këto gjëra pa kuptim që po thua, shoqja Barrington? - i tha hetuesi i saj. - Vërtet, nga e dija unë që do t'i thoshe?

- Nuk më ke parë asnjëherë, - iu përgjigj ajo.

- Kam parë me mijëra si puna jote.

Vërtet, "me mijëra", donte t'i thoshte ajo. Vërtet vijnë me mijëra si puna jonë nga SHBA-ja?

- Po, me mijëra, - tha Slonko, sikur t'i kishte lexuar mendimet e saj. - Vijnë të gjithë që të na bëjnë më të mirë, për të jetuar jetën të lirë nga kapitalizmi. Por ti e di që komunizmi kërkon sakrifica. Duhet të çlirohesh nga mentaliteti yt borgjez dhe të na shohësh ashtu si i takon një gruaje të re dhe të rilindur sovjetike, dhe jo si një amerikane.

- Jam çliruar nga mentaliteti im borgjez, - iu përgjigj Xheini. - Braktisa shtëpinë time, punën time, miqtë e mi, gjithë jetën time. Erdha këtu dhe nisa një jetë të re, sepse kisha një ideal. Të vetmen gjë që duhej të bënit ju, ishte që të mos më tradhtonit.

- Dhe, si e bëmë këtë? E bëmë sepse të ushqyem? Sepse të veshëm? Sepse të dhamë punë? Dhe një vend për të banuar?

- Atëherë, pse gjendem këtu? - u përgjigj ajo.

- Sepse ti na tradhtove. Nuk mund ta pranojmë zhgënjimin tënd në momentin që ne po përpiqemi të krijojmë njeriun e ri në favor të të gjithë njerëzimit. Në momentin që përpiqemi të zhdukim varfërinë dhe skamjen nga faqja e dheut. Slonko ndaloi për një moment dhe pastaj shtoi:

- Dhe, që të të pyes, shoqja Barrington, kur para disa javësh shfaqë përbuzje për vendin tonë, duke shkuar në ambasadën e SHBA-së në Moskë, harrove se kishe mohuar publikisht lidhjet tuaja me Shtetet e Bashkuara duke mbështetur përmbysjen e demokracisë? Harrove kur u lidhe me Frontin Popullor? Kur braktise nënshtetësinë tënde amerikane? Nuk je më qytetare e Amerikës. Atyre nuk u intereson fare nëse je gjallë apo e vdekur. Slonko qeshi thatë. - Sa qesharakë që jeni të gjithë! Vini këtu nga vendet tuaja duke mohuar qeveritë e tyre, zakonet e tyre, mënyrën e tyre të jetesës që iu shkakton neveri. Ndërkohë, me të ndeshur me vështirësitë e para, me kë merrni kontakt? Slonko përplasi dorën në tavolinë. - Të siguroj, shoqe, se qeveria amerikane në këtë moment nuk do t'ia dijë për ty. Kanë harruar se kush ke qenë. Dosja juaj, e burrit dhe e djalit tuaj janë mbyllur dhe janë futur në arkivin e Ministrisë amerikane të Drejtësisë. Tashmë jeni tanët.

Të gjitha këto ishin të vërteta. Xheini kishte shkuar në ambasadën amerikane të Moskës dy javë para se ta arrestonin. Kishte hipur në tren bashkë me Aleksandrin. Duhet ta kishin ndjekur. Në ambasadë e kishin pritur ftohtë: nuk kishin asnjë lloj interesi për të ndihmuar atë ose djalin e saj.

- Më keni përgjuar? - e pyeti Xheini Slonkon.

- Po ti, si thua? - iu përgjigj ai. - Na vërtetove se ideali yt nuk është i qëndrueshëm. Kishim të drejtë që nuk të besuam dhe prandaj të përgjuam. Tani do të gjykohesh për tradhti, sipas nenit 58 të Kushtetutës sovjetike. Ti e di këtë. Dhe e di se çfarë të pret.

- Po, - tha ajo. - Thjesht dua që të ndodhë sa më shpejt.

- Po çfarë kuptimi do të kishte? - tha Slonko. - Ti e kupton se si të shohin ty në Bashkimin Sovjetik. Prishe marrëdhëniet që kishe me vendin tënd, e më pas e pështyve në fytyrë vendin që të ushqente ty dhe familjen tënde. Ju ishit shumë mirë në Amerikë, ju, Barringtonët e Masaçusetsit, derisa vendosët të ndryshonit mënyrën e jetesës. Erdhët këtu. Mirë, thamë. Ishim të bindur që ishit spiunë. Ne ju përgjuam jo se jemi hakmarrës, por se jemi të kujdesshëm. Ju përgjonim dhe donim që të qëndronit vetë me këmbët tuaja. Ju premtuam se do të kujdeseshim për ju, por si shkëmbim donim dhe përkushtimin tuaj të verbër. Shoku Stalin pret - jo kërkon - këtë dhe asgjë më pak.

- Ti shkove në ambasadë sepse ndryshove mendim për ne, ashtu si kishe ndryshuar mendim edhe për Amerikën. Por aty të thanë: "Na vjen keq, por nuk ju njohim". Dhe, ne ju themi: "Na vjen keq, por nuk iu duam". Pra, çfarë të mbetet për të bërë? Ku të shkosh? Ata nuk të pranojnë, ne

nuk të duam. Na e vërtetove se nuk duhet të të besojmë. Atëherë, ç'do të bëhet tani?

- Tani mbetet vetëm vdekja, - u përgjigj Xheini. - Por, të përgjerohem, të të vijë keq për djalin tim të vetëm. Është akoma i ri. Ai nuk e mohoi kurrë nënshtetësinë e tij amerikane.

- E mohoi kur u regjistrua në zyrat tona të rekrutimit ushtarak dhe u bë qytetar sovjetik, - iu përgjigj Slonko.

- Por Ministria e Jashtme amerikane nuk ka dosje për të ku të paraqitet si element destruktiv. Atje nuk u bë kurrë anëtar i ndonjë organizate komuniste, nuk ka asnjë lidhje me të gjitha këto. Të përgjerohem...

- Por, shoqe, - e ndërpreu Slonko, - ai është më i rrezikshmi nga të gjithë ju.

Xheini e pa burrin e saj vetëm një herë, para se të paraqitej te një trupë gjykuese, të cilën e kryesonte Slonko. Pas një gjyqi të shkurtër, i lidhën sytë dhe e çuan para togës së pushkatimit, me fytyrën të kthyer nga muri.

Deri para arrestimit, shqetësimi i Haroldit për Aleksandrin nuk ishte më i madh se dëshpërimi që ndiente për ëndrrat e tij të parealizuara.

Ai kishte qenë edhe herë të tjera në burg, dhe nuk kishte frikë. Ai mburrej se kishte shkuar në burg për bindjet e tij.

- Kam kaluar nga burgjet më të mira në Masaçusets, - thoshte ai.

Komunizmi nuk kishte funksionuar në Rusi siç kishin shpresuar të gjithë, sepse ishte Rusi. Kishte funksionuar mjaft mirë në Amerikë, mendonte Haroldi. Ai ishte vendi i duhur për komunizëm. Haroldi donte ta kthente në shtëpi.

Shtëpi.

Nuk mund ta besonte se vazhdonte ta quante shtëpi. Bashkimi Sovjetik ishte vend shumë i mirë, por nuk ishte shtëpia e tij. Dhe sovjetikët e dinin këtë. Nuk kishin më ndër mend ta mbronin. Ai e kishte kuptuar.

Haroldi e kishte përqeshur Amerikën. Ai e kishte urryer Amerikën për cektësinë e saj dhe moralin e rremë, kishte urryer etikën individualiste dhe mendonte se ideja e demokracisë ishte përqafuar vetëm nga disa idiotë. Por tani që ishte ulur në një qeli sovjetike prej betoni, donte që djali i tij të kthehej në Amerikë me çdo kusht.

Bashkimi Sovjetik nuk mund ta shpëtonte Aleksandrin. Vetëm Amerika mund ta bënte këtë gjë.

“Çfarë i kam bërë djalit tim?” - mendonte Haroldi. “Çfarë kam lënë pas për të?” Haroldi nuk mbante mend më se çfarë ishte komunizmi. Ai tashmë shihte vetëm fytyrën plot admirim të Aleksandrit tek shikonte Haroldin mbi një foltore kishe në Grinuiç, Konektikat, duke bërëtitur për hakmarrje një të shtunë pasdite të vitit 1927.

Kush është djali që unë quaj Aleksandër? Nëse nuk e di unë, atëherë si mund ta dijë ai? Unë e gjeta rrugën time, por si do ta gjejë ai të tijën në një vend që nuk e do?

E vetmja gjë që donte Haroldi gjatë atij viti plot hetime, mohime, lutje dhe hutim, ishte që të shihte për herë të fundit Aleksandrin para se të vdiste. Ai i mbante shpresat te humanizmi i Slonkos.

- Mos u mbështet te humanizmi im, - tha Slonko. - Nuk kam. E pastaj, humanizmi nuk ka asnjë lidhje me komunizmin. Përprjekja që po bëjmë për të krijuar një rend social superior kërkon disiplinë, këmbëngulje dhe njëfarë qëndrimi të vendosur.

- Jo thjesht të vendosur, - tha Haroldi, - por të prerë.

- Djali yt nuk do të vijë për vizitë, - tha Slonko. - Djali yt është i vdekur.

Tatiana qëndronte e heshtur në krah të Aleksandrit dhe i përkëdhelte krahun me të dyja duart.

- Më vjen shumë keq, - pëshpëriti duke dashur ta përkëdhelte në fytyrë, por nuk guxoi ta bënte.

- Aleksandër, më dëgjon? Më vjen shumë keq.

- Të dëgjoj. Gjithçka në rregull, Tanja, - iu përgjigj teksa po ngrihej. - Nejse, prindërit e mi mbase i zhdukën, por unë jam gjallë. Diçka është edhe kjo.

U ngrit, por ajo nuk mund të shqitej nga stoli.

- Aleksandër, prit, prit. Si u shndërrove nga "Barrington" në "Belov"? Dhe ç'ndodhi, ç'u bë me babin tënd? A e pe më?

Ai vështroi orën.

- Si kalon kështu koha kur jam me ty? - mermëriti. - Më duhet të iki me vrap. Për këtë do të flasim një herë tjetër.

Kjo do të thoshte se do të takoheshin përsëri. Zemra i mbush me gëzim.

- I ke treguar Dashës ndonjë gjë nga këto? - e pyeti.

- Jo, - iu përgjigj ai pa e vështruar.

- Gëzohem që m'i tregove mua. Më premtu se një ditë do të më tregosh edhe vazhdimin.

- Ndonjë ditë do të ta jap këtë premtim, - iu përgjigj duke buzëqeshur.

- Nuk mund ta besoj se je nga Amerika, Aleksandër. Ky është mendimi im. Dhe u skuq nga turpi kur ia tha.

U përkul dhe e puthi butë në faqe. Buzët e tij ishin të ngrohta, ndërsa qimet e mjekrës e shponin.

- Bëj kujdes në rrugë, - i tha Aleksandri. Tatiana tundi kokën në shenjë pohuese dhe e ndoqi me sy teksa largohej, duke e kuptuar që po e pushtonte diçka që ngjante me dëshpërimin.

Po sikur të kthehej e ta shihje? Kushedi sa budallaqe do të dukej ajo duke qëndruar aty e duke e vështruar tek largoj. Para se ajo të mendonte diçka tjetër, Aleksandri ktheu kokën. Ajo u mundua të lëvizte, por këmbët tradhtuan hutimin e saj. Ai e përshëndeti me dorë. *Kushedi se çfarë po mendon për mua tani*, mendoi Tatiana. Ajo ngriti dorën dhe ia ktheu përshëndetjen.

4

Kur Tatiana arriti në shtëpi, Dasha ishte në tarracë. Çdo pallat kishte caktuar persona për të lajmëruar për sulme ajrore, të cilët rrinin në tarracë dhe kontrollonin për avionë gjermanë.

Dasha po pinte cigare dhe po bisedonte me vëllezërit e vegjël Iglenko: Antonin dhe Kirilin. Pranë tyre gjendeshin kova me ujë dhe thasë me rërë. Tatiana donte të ulej pranë motrës së saj, por nuk mundej.

Dasha u ngrit dhe tha:

- Dëgjo, po iki. A do të jeni mirë ju këtu?

- Patjetër, Dasha. Antoni do të më mbrojë.

Antoni ishte shoku më i ngushtë i Tatianës.

Dasha preku flokët e Tatianës.

- Mos rri shumë. Je e lodhur? U ktheve shumë vonë. E dinim se Kirovi do të ishte shumë larg për ty. Pse nuk gjen punë bashkë me babin? Do të jesh për çerek ore në shtëpi.

- Mos u shqetëso, Dasha. Mirë jam, - dhe i buzëqeshi për ta vërtetuar.

Pasi Dasha u largua, Anton Iglenko u mundua t'i ngrinte moralin Tatianës, por ajo nuk kishte dëshirë të fliste. Donte thjesht të mendohej për një minutë, për një orë, për një vit. Donte që me mendimet e saj të largonte ndjenjat.

Më në fund u dorëzua dhe pranoi të luanin lojën "gjeografia që trullos". Ajo mbuloi sytë me dorë dhe Antoni filloi ta rrotullonte rreth vetes. Më pas e ndaloi papritur dhe ajo duhet të tregonte në drejtim të Finlandës. Në drejtim të Krasnodarit. Në cilin drejtim ishin Uralet? Po *Amerika*?

Më pas Tatiana rrotulloi Antonin.

Ata gjetën, aq sa mundën, shumë vendndodhje gjeografike dhe filluan të numëronin pikët. Kur Tatiana fitonte, kërcente përpjetë.

Sot nuk kërceu. Qëndroi e ulur në tarracë. E vetmja gjë që mund të mendonte ishte Amerika dhe Aleksandri.

Antoni tha:

- Mos u mërzit. Gjithçka është kaq emocionuese.

- Ashtu? - tha ajo.

- Po. Pas dy vjetësh do të mund të rekrutohem. Petka iku dje.

- Ku iku?

- Në front. Ai qeshi. - Nuk e di nëse e ke vënë re, por jemi në luftë.

- Si nuk e kam vënë re, - tha Tatiana, duke u dridhur pak. - Ke ndonjë lajm nga Volodja?

Volodja ishte bashkë me Pashën në Tolmaçevo.

- Jo. Kirili dhe unë do të donim të kishim shkuar me të. Kirili mezi po pret që të bëhet shtatëmbëdhjetë vjeç. Thotë se në atë moshë do ta pranojnë në ushtri.

- Po, kur të bëhet shtatëmbëdhjetë do ta pranojnë në ushtri, - tha Tatiana duke u ngritur.

- Tanja, do të të pranojnë ty në moshën shtatëmbëdhjetëvjeçare? - buzëqeshi Antoni.

- S'e besoj, Anton, - iu përgjigj ajo, - Do të shihemi nesër. Thuaji mamasë tënde se kam pak çokollatë për të nëse e do. Thuaji të kalojë nesër në darkë.

Tatiana zbriti poshtë. Në shtëpi gjeti gjyshin me gjyshen të ulur në divan duke lexuar në qetësi. Vajti dhe u ul midis tyre.

- Ç'po ndodh, bukuroshja ime? - e pyeti gjyshi. - Mos ki frikë.

- Deda, nuk kam frikë, - tha Tatiana. - Thjesht jam shumë e shpërqendruar. *Dhe nuk kam asnjë me të cilin mund të flas*, mendoj me vete.

- Në lidhje me luftën?

Tatiana nuk mund t'ua thoshte.

- Deda, më thoshe gjithnjë që të kem durim, sepse kam shumë gjëra për të bërë. E beson akoma këtë?

Gjyshi nuk iu përgjigj menjëherë. Tatiana e ndjeu se ndërkohë ia kishte dhënë përgjigjen.

- Oh, gjysh! - pëshpëriti e ngashëryer.

- Oh, Tanja! - i tha duke e përqaftuar, ndërsa gjyshja e përkëdhelte në këmbë. - Gjërat ndryshuan brenda një nate në këtë botë.

- Kështu duket.

- Mbase do të duhej të kishe më pak durim.

- Kështu mendoj edhe unë. Gjithsesi, mendoj se durimi është një virtyt i mbivlerësuar.

- Por kjo nuk e bën më pak të moralshëm, - tha Deda. - Nuk e bën më pak të drejtë. Kujto tri pyetjet që të kam mësuar t'i bësh vetes për të kuptuar se kush je.

Do të donte që Deda të mos i kishte përmendur tri pyetjet. Atë moment nuk kishte dëshirë t'ia bënte vetes ato pyetje.

- Deda, në këtë familje moralin ta kemi lënë ty, - tha Tatiana. - Ne nuk na ka mbetur gjë.

- Tanja, është e vetmja gjë që na ka mbetur.

E shtrirë në krevatin e saj, Tatiana mendonte për Aleksandrin. Jo sepse i foli për jetën e tij, por sepse e bëri që ta përjetonte edhe ajo jetën e tij pikërisht si e përjetonte ai. Gjatë gjithë kohës që e dëgjonte, merrte frymë me vështirësi, me gojën gjysmë të hapur, për të thithur së bashku me fjalët që i thoshte edhe frymëmarrjen e tij. Aleksandrit i duhej dikush për ta ndihmuar që të ngrinte peshën e jetës së tij.

I duhej *Ajo*.

Tatiana besonte se ishte e gatshme për ta bërë këtë.

Dashën as që mund ta mendonte.

5

Të mërkurën në mëngjes, duke shkuar për në uzinën “Kirov”, Tatiana pa zjarrfikësit që po ndërtonin rezervuarë të mëdhenj uji. Mos ndoshta Leningradi do të duhej të përballonte dhe zjarre të tjera? Gjermanët kishin ndër mend të shkrumbnin qytetin? Nuk mund ta imagjinonte. Ishte po aq e paimagjinueshme sa Amerika. Ndërsa pak më tutje, kisha “Smolni” dhe manastiri po merrnin një pamje të re dhe të çuditshme: disa punëtorë po i mbulonin me rrjeta kamuflazhi dhe po hidhnin përsipër bojë jeshile, gri dhe kafe. Çfarë mund të bënin punëtorët me majat e Katedrales së Shën Pjetrit dhe të Shën Pavlit, që ishte pothuajse e pamundur që të mbuloheshin? Për momentin ishin objektiva të zbuluar.

Në darkë, pasi mbaroi punën, u la me shumë kujdes, u pa në pasqyrë dhe filloi të krihte flokët. Në mëngjes veshi një fund me lule dhe një bluzë ngjyrë blu me mëngë të shkurtra dhe kopsa të bardha. Tek po shihej në pasqyrë, nuk mund ta kuptonte nëse ngjante më shumë me një vajzë dymbëdhjetë- apo trembëdhjetëvjeçare.

O Zot, bëj që të jetë duke më pritur! mendonte vazhdimisht ndërsa po vraponte për në stacion.

Dhe ai po e priste, duke mbajtur kapelën në dorë.

- Më pëlqejnë flokët e tu, - tha ai duke buzëqeshur.

- Faleminderit, - mërmëriti ajo. - Do të doja mos të mbanin erë naftë dhe graso.

- Oh, jo, - tha ai. - Nuk po bëje përsëri bomba, apo jo?

Ajo qeshi.

Vështruan turmën e punëtorëve të lodhur nga puna që prisnin në stacion, dhe thanë njëkohësisht që të dy: - Te tramvaji? Tundën kokat në shenjë pohuese dhe kaluan nga ana tjetër e rrugës.

- Ne, të paktën, punojmë, pavarësisht se lodhemi kaq shumë, - foli e lehtësuar Tatiana. - Gazeta "Pravda" shkruan se në Amerikën tënde gjërat nuk po shkojnë dhe kaq mirë. Aleksandër, këtu në Bashkimin Sovjetik të gjithë janë të punësuar.

- Ashtu është, - u përgjigj ai me ironi. Dhe kur ndaluan për të pritur tramvajin, i tha: - Të solla diçka. Dhe i dha një pako të mbështjellë me një letër ngjyrë kafe. - Ditëlindjen e kishe të hënën, por nuk munda që ta përgatisja më shpejt.

- Çfarë është?

Tepër e habitur, mori pakon në duar, dhe ndjeu një lëmsh në grykë.

Ai iu përgjigj me zë të ulët.

- Në Amerikë kemi një traditë. Kur të japin dhuratata për ditëlindje, duhet t'i hapësh dhe të thuash faleminderit.

Tatiana vështroi e habitur dhuratën.

- Faleminderit.

Nuk ishte mësuar me dhuratata. Për më tepër të mbështjella. Gjëra të padëgjua!

- Më parë duhet ta hapësh, e pastaj të thuash faleminderit.

- Ta heq letrën? - e pyeti duke buzëqeshur.

- Po. Ta grisësh.

- Po pastaj?

- Pastaj ta flakësh.

- Letrën apo dhuratën?

- Vetëm letrën, - tha me ngadalë.

- Por e ke ambalazhuar kaq bukur. Pse ta flak?

- Sepse është vetëm një letër.

- Përderisa është vetëm letër, pse shkove dhe e paketove?

- Të lutem, do ta hapësh dhuratën time?

Ajo e grisi letrën me nxitim. Pakoja kishte tre libra - një përmbledhje poetike të lidhur bukur të Pushkinin me titull *Kalorësi i Bronzës dhe vjersha të tjera*, dhe dy libra më të vegjël. I pari ishte i njëfarë Xhon Stjuart Milli - Tatiana nuk e kishte dëgjuar më parë këtë emër - me titull *Mbi lirinë*, dhe ishte në anglisht. Dhe i fundit ishte një fjalor anglisht-rusisht.

- Nuk do të më bëjë punë, sepse unë nuk di asnjë fjalë anglisht, - i tha Aleksandrit duke buzëqeshur. - E ke sjellë nga atdheu yt?

- Po, - tha. - Dhe, pa atë nuk do të mundesh të lexosh Millin. Ai është filozof i shekullit të 19-të dhe ka shkruar mbi parimet bazë të të drejtave dhe lirive të njeriut.

- Të falënderoj shumë për të gjitha.

- *Kalorësi i Bronztë* ishte i mamasë sime. Ma dhuroi disa javë para se ta arrestonin.

Tatiana nuk dinte çfarë t'i thoshte.

- E adhuroj Pushkinin, - belbëzoi.

- E prisja këtë. Të gjithë rusët e duan.

- A e di se çfarë ka shkruar poeti Majkov për Pushkinin?

- Jo, - iu përgjigj Aleksandri.

Tatiana u mundua të kujtonte vargjet.

- Ai tha... prit... *Tingujt e tij të japin përshtypjen se nuk janë krijuar sipas stilit të kësaj bote... sikur janë mbytur me forcën e tij krijuese... gjithë gjërat tokësore, emocionet, ankthi, pasioni, janë shndërruar në gjëra hyjnore.*

- Gjithë gjërat tokësore, emocionet, ankthi, pasioni, janë shndërruar në gjëra hyjnore, - përsëriti Aleksandri.

Tatiana u skuq dhe ktheu kokën nga rruga. Ku dreqin ishte tramvaji?

- Po ti, ke lexuar ndonjë prej poezive të Pushkinin?

- Sigurisht, - iu përgjigj Aleksandri dhe i mori letrën nga duart për ta hedhur. - *Kalorësi i Bronztë* është poema ime e preferuar.

- Edhe për mua! - pohoi Tatiana duke e vështruar me gëzim dhe admirim.

- *Kujtesa jonë mban imazhin e frikshëm të një epoke të freskët dhe të afërt dhe unë, të dashur lexues, dua t'ju tregoj një histori të dhimbshme.*

- Tanja, po e reciton Pushkinin si një ruse e vërtetë.

- Po, ashtu jam, ruse e vërtetë.

Erdhi tramvaji.

Kur arritën te Muzeu Rus, Aleksandri pyeti:

- Do të doje të ecnim pak?

Edhe sikur të mos donte, përsëri nuk do t'i thoshte jo. Dhe morën rrugën drejt Fushës së Marsit.

- A punon ndonjëherë ti? - e pyeti ajo. - Dimitri shërben në Karelia, ti nuk ke ndonjë detyrë?

- Po, unë qëndroj në prapavijë, - iu përgjigj Aleksandri, - dhe mësoj ushtarët e tjerë si të luajnë poker.

- Poker?

- Është një lojë amerikane me letra. Ndoshta një ditë do të të mësoj dhe ty si të luash. Gjithashtu, më kanë caktuar si oficer në krye të rekrutimit dhe stërvitjes së Ushtrisë Vullnetare Popullore. Jam në shërbim nga ora shtatë deri në gjashtë pasdite. Bëj dhe patrullim çdo dy ditë nga ora dhjetë e darkës deri në mesnatë.

Ai ndaloi.

Tatiana e kuptoi se në ato orë shkonte për të takuar Dashën.

Aleksandri vazhdoi të fliste.

- Për gjithë këtë punë, më japin pushim në fundjavë. Nuk e di se sa do të zgjasë kjo gjë. Jam këtu në garnizonin e Leningradit për të mbrojtur qytetin. Kjo është detyra ime. Kur të pakësohen ushtarët në front, atëherë do të më dërgojnë dhe mua.

- Ku po shkojmë?

- Në *Letni Sad* – Kopshti Veror. Por prit pak. Aleksandri ndaloi afër kazermës së tij. Në anën tjetër të rrugës gjendeshin disa stola. - Pse nuk ulesh dhe unë të të sjell darkën?

- Darkën?

- Po, për ditëlindjen tënde. - Ai propozoi t'i sillte pak bukë dhe mish. - Ndoshta mund të gjej dhe pak havjar. Ai buzëqeshi. - Si një ruse e vërtetë që je Tanja, ty të pëlqen havjari, apo jo?

- Mmm, - tha ajo. - Po shkrepëset? Ndoshta do të më nevojiten disa shkrepëse. Kujtoi ditën te dyqani në Voentorg.

- Nëse të duhet të nderësh gjë, do ta nderim te flaka e përjetshme në Fushën e Marsit. E pamë kur po kalonim të dielën e kaluar, e mban mend?

Ajo e mbante mend.

- Nuk mund ta prekim atë flakë të patrembur bolshevike. Është pothuajse sakrilegj.

Aleksandri qeshi.

- Ndonjëherë, kur jemi pushim, shkojmë aty për të pjekur shishqebap. Edhe ai është sakrilegj? E pastaj, mendoja se Zoti nuk ekzistonte.

- Ke të drejtë. Nuk ekziston.

- Sigurisht që jo, - tha ai. - Jetojmë në Rusinë komuniste. Jemi të gjithë ateistë.

Tatianës iu kujtua një barsoletë.

- Shoku i parë i thotë shokut të dytë: “Si janë të korrat e patateve sivjet?”. Shoku i dytë i përgjigjet: “Shumë mirë. Me ndihmën e Zotit, të korrat do të arrijnë deri te këmbët e Tij”. Shoku i parë ia kthen: “Çfarë thua, shok? Ti e di se Partia thotë se Zoti nuk ekziston”. Dhe shoku i dytë i thotë: “As të korrat e patateve nuk ekzistojnë”.

Aleksandri qeshi.

- Ke shumë të drejtë për patatet. Nuk kemi fare. Tani shko, - tha ai. -
Më prit te stoli. Nuk do të vonohem.

Ajo kaloi rrugën dhe u ul në stol. Futi dorën në çantën e saj dhe përkëdheli librat që i kishte dhënë ai.

Çfarë po bënte. Ishte kaq e lodhur, mendoi. Aleksandri nuk duhet të ishte me të.

Duhet të ishte me Dashën. *E di*, - mendoi Tatiana, - *se po të më pyesë Dasha se ku ishte, nuk do të mund t'ia them.* Ajo u ngrit dhe filloi të largohej kur dëgjoji Aleksandrin që po e thërriste.

- Tanja!

E arriti duke iu marrë fryma. Në dorë mbante dy qese prej letre.

- Ku po shkon?

Ajo nuk dinte ç'të thoshte. Ai pa fytyrën e saj.

- Tanja, - tha Aleksandri me përzemërsi, - të premtoj se thjesht do të hamë dhe pastaj do të të çoj në shtëpi. Do të hamë bashkë sot, mirë? Duke mbajtur qeset në njërën dorë, vendosi dorën tjetër mbi flokët e saj. - Për ditëlindjen tënde. Eja.

Ajo nuk mund të shkonte, dhe e dinte. Mos ndoshta e dinte dhe Aleksandri? Akoma më keq. A e dinte ai se si ngurtësohej ajo, se çfarë fluksi ndjenjash dhe hutimi përshkonin trupin e saj?

Përshkuan Fushën e Marsit dhe vazhduan drejt Kopshteve Verore. Pranë rrugës, lumi Neva shkëlqente nën dritën e diellit, edhe pse ishte ora nëntë e darkës.

Kopshti Veror ishte vendi i gabuar për ta.

Aleksandri dhe Tatiana nuk po gjenin asnjë stol bosh kur po kalonin pranë statujave greke, pemëve gjigante të vidhit dhe pranë të dashuruarve.

Ndërkohë që po ecnin, ajo kishte ulur kokën.

Gjetën një stol bosh pranë statujës së Saturnit. Nuk ishte vendi ideal për t'u ulur, mendoi Tatiana, pasi ai kishte hapur gojën, gati për të gëlltitur një fëmijë.

Aleksandri kishte sjellë pak vodkë, pak proshutë bolonjeze dhe pak bukë të bardhë. Kishte sjellë gjithashtu dhe një kavanoz me havjar të zi dhe një çokollatë. Tatiana ishte mjaft e uritur. Aleksandri i tha që ta hante të gjithë havjarin. Ajo fillimisht kundërshtoi, por nuk e zgjati shumë. Pasi kishte ngrënë më shumë se gjysmën, ia zgjati atij kavanozin.

- Të lutem, - i tha, - të lutem mbaroje. - Insistoj.

Ajo piu një gllënjë vodkë nga shishja dhe u rrëqeth padashur. E urrente vodkën, por nuk donte që ai të mendonte se ishte fëmijë. Aleksandri qeshi kur ajo u rrëqeth, dhe ia morri shishen nga duart për të pirë pak.

- Dëgjo, nuk je e detyruar ta pish. E solla për të festuar ditëlindjen tënde. Veçse harrova të sjell gota.

Ai pothuajse ishte shtrirë mbi stol duke iu afruar shumë. Nëse ajo merrte frymë, do ta prekte. Emocionet nuk e linin të fliste.

- Tanja? - pyeti Aleksandri. - Të pëlqeu darka?

- Po, shumë e mirë. Faleminderit.

- Do pak vodka?

- Jo.

Ajo iu shmang vështrimit të tij kur ai e pyeti:

- A ke pirë ndonjëherë vodka më shumë se ç'duhej?

- Hëm, - pohoi me kokë. - Kur isha dy vjeçe. Gëlltita pothuajse gjysmë litri dhe më çuan në spitalin "Greçeski".

- Dy vjeçe? Ajo ishte hera e vetme?

- Po. Hera e vetme. Tatiana u skuq në fytyrë.

Ajo e ndërroi temën e bisedës dhe filloi të fliste për gjermanët. Ai psherëtiu dhe më pas i shpjegoi se si ishin gjërat në garnizon. Ndërsa Aleksandri po fliste, ajo i kishte ngulur sytë mbi të. Vuri re se ai kishte një mjekër shumë të errët dhe donte ta pyeste nëse e rruante ndonjëherë të tërën, por nuk e bëri. Qimet rreth gojës ishin më të dendura, dhe i bënin lëvizjet e buzëve të tij më të gjalla. Ajo donte ta pyeste për dhëmbin e tij anësor që ishte i thyer te cepi, por as atë nuk e bëri. Donte t'i kërkonte që të mos e shikonte me atë vështrimin e tij të butë.

Ajo donte t'i buzëqeshte.

- Pra, Aleksandër... a vazhdon të flasësh anglisht?

- Po, flas anglisht, megjithëse nuk më jepet mundësia për ta praktikuar. Nuk kam folur që kur prindërit e mi... Ai ndaloi.

- Jo, më fal, nuk doja të... Doja thjesht të të pyesja nëse mund të më mësoje disa fjalë.

Sytë e Aleksandrit shkëlqyen aq shumë, sa që Tatiana ndjeu gjithë gjakun e saj t'i mblidhej te faqet.

- Tanja, cilat fjalë do të doje të mësoje në anglisht? - e pyeti ai ngadalë.

- Nuk e di. Si i thonë vodkës?

- Ah, po kjo është e thjeshtë, - tha ai. - *Vodka* i thonë edhe në anglisht. Qeshi.

Ai qeshi me gjithë shpirt. Një e qeshur burrërore e sinqertë dhe e thellë që fillonte në gjoksin e tij dhe që infektonte edhe Tatianën. Mori shishen e vodkës dhe e hapi.

- Për çfarë duhet të ngremë dolli? - pyeti ai duke e ngritur shishen. - Është ditëlindja jote, do të pimë për ty. Një dolli për ditëlindjen tënde të ardhshme. *Salut*. Shpresoj të jetë e gëzuar.

- Faleminderit. Do të pi një gllënjë sa për dollinë, - tha ajo, duke ia marrë shishen nga dora. - Ditëlindjen dua ta festoj me Pashën në krah.

Duke mos iu përgjigjur, Aleksandri vendosi shishen mbi stol dhe ktheu shikimin e tij nga Saturni.

- Ndonjë statujë tjetër do të ishte më mirë, apo jo? - e pyeti ai. - Më ngec ushqimi në fyt kur shoh Saturnin që gëlltit njërin prej fëmijëve të tij.

- Ku tjetër do të doje të ishe ulur? - pyeti Tatiana, duke ngrënë një copë të vogël çokollate.

- Nuk e di. Ndoshta pranë Mark Antonit atje tej. Beson se ka ndonjë statujë të Afro...

- A mund të ikim? - tha Tatiana, duke u ngritur papritur. - Më duhet ta tres gjithë këtë ushqim. Çfarë po bënte ajo aty?

Por tek po shëtisnin në park, në drejtim të lumit, Tatiana donte ta pyeste nëse e kishin thirrur ndonjëherë me ndonjë emër tjetër, përveçse Aleksandër. Ishte një pyetje e papërshtatshme, dhe ajo nuk foli. Duhet të mjaftohej me atë shëtitjen buzë bregut të lumit. Një tjetër pyetje që nuk mund t'i bënte ishte se me çfarë emri do t'i pëlqente atij ta thërrisnin.

- Do të ulesh? - pyeti Aleksandri pas njëfarë kohe.

- Jam mirë, - u përgjigj Tatiana. - Por po të duash mund të ulemi.

- Po, le të ulemi.

Ata u ulën në një nga stolat me pamje nga lumi Neva. Nga ana tjetër e lumit dukej maja e Katedrales së Shën Pjetrit dhe Shën Pavlit. Aleksandri zinte pothuajse gjithë stolin. Tatiana ishte ulur në cep, duke u kujdesur që këmbët e saj mos të preknin të tijat.

Aleksandri kishte një sjellje shumë të shkujdesur. Ai lëvizte, ulej, pushonte dhe shtrinte këmbët me shumë rehati, thua se nuk e vinte re fare efektin që kishte mbi një vajzë të ndruajtur shtatëmbëdhjetëvjeçare. Lëvizjet e tij sikur thoshin, të gjitha këto i kam dhuratë nga natyra. Trupi im, fytyra ime, gjatësia ime, forca ime. Nuk i kërkova. Nuk luftova për to. Kjo është një dhuratë që më është dhënë. Nuk krenohem me të, por as më vjen turp. Nuk më bën as arrogant e mendjemadh, as pseudomodest e të urtë.

E di se çfarë jam, thoshte Aleksandri me çdo lëvizje të tij.

Tatiana kishte harruar të merrte frymë. Ktheu vështrimin nga Neva.

- Më pëlqen shumë të shikoj lumin, - tha Aleksandri. - Sidomos gjatë netëve të bardha. Ne në Amerikë nuk kemi diçka të tillë.

- Ndoshta në Alaskë?

- Ndoshta, - tha ai. - Por kjo: lumi që shkëlqen, qyteti rreth tij, dielli që perëndon pas Universitetit të Leningradit, dhe që lind nga katedralja e Shën Pjetrit dhe e Shën Pavlit...

Duke tundur kokën, ai ndaloi së foluri.

- Si shprehet Pushkini te *Kalorësi i Bronztë?* - e pyeti Aleksandri. - *Dhe në vend që të lejojmë errësirën të mbysë... dritën e artë të parajsës së shndritshme...* Ai ndaloi. - Nuk e mbaj mend pjesën tjetër.

Tatiana e dinte *Kalorësin e Bronztë* pothuajse përmendësh. Ajo vazhdoi:

- *Një shkëlqim muzgu prin tjetrin... për të na dhënë veçse gjysmë ore natë.*

Aleksandri u kthye nga ajo, që vazhdonte të shikonte lumin.

- Tanja... ku i gjete gjithë këto quka?

- E di, janë shumë të bezdisshme. I kam nga dielli, - iu përgjigj ajo, duke u skuqur dhe duke prekur fytyrën e saj sikur të mendohej të fshinte qukat që mbulonin hundën e saj dhe që i përhapeshin mbi faqe. *Të lutem, mos m'i ngul sytë*, mendoi ajo, e frikësuar nga sytë e tij dhe nga zemra e saj.

- Po flokët e tua bionde? - vazhdoi ai. - Edhe ato nga dielli?

Tatiana tashmë ishte e vetëdijshme se dora e tij ishte e vendosur në mbështetësen e stolit. Nëse donte, ai mund të lëvizte thjesht pak centimetra dhe të prekte flokët e saj të lëshuara. Nuk e bëri.

- Netët e bardha janë diçka e veçantë, nuk je dakord? - tha ai, pa ia ndarë sytë.

- Por e kompensojmë me dimrin e ftohtë të Leningradit.

- Po, dimri nuk është shumë i këndshëm këtu.

- Ndonjëherë në dimër, kur ngrin Neva, shkojmë për patinazh, edhe pasi errësohet. Nën dritën e agimit polar.

- Ti dhe kush tjetër?

- Pasha, unë, shokët tanë. Ndonjëherë unë dhe Dasha, megjithëse nuk dalim shpesh bashkë sepse ajo është më e madhe se unë.

- Duhet ta duash shumë, - tha Aleksandri.

Çfarë donte të thoshte? Nuk donte ta dinte.

- Aq e afërt je me të sa dhe me Pashën?

- Është ndryshe. Unë dhe Pasha... Tatiana ndali. Ajo dhe Pasha hanin nga i njëjti tas. Dasha ua përgatiste ushqimin. - Unë ndaj krevatin me motrën time. Ajo më thotë se nuk mund të martohem, sepse nuk dua që burri im të flejë në një krevat me ne.

Vështrimet e tyre u ndeshën. Tatiana nuk mund ta hiqte vështrimin nga ai. Ajo shpresonte që ai të mos e dallonte ngjyrën e kuqe që kishte marrë fytyra e saj.

- Je shumë e vogël për t'u martuar.

- E di, - tha Tatiana. - Por nuk jam shumë e vogël.

- Shumë e vogël, për çfarë? - e pyeti Aleksandri.

Pamja e fytyrës së tij thoshte shumë për të. Nuk dinte ç'të thoshte. Çfarë do të thoshte Dasha? Çfarë do të thoshte një grua?

- Nuk jam shumë e vogël për të marrë pjesë te Vullnetarët Popullorë, - tha më në fund. - Ndoshta mund të regjistrohem. Dhe ti do të më stërvitësh.

Ajo qeshi.

Aleksandri, pa ia kthyer buzëqeshjen, i tha:

- Edhe për te Vullnetarët Popullorë je shumë e vogël. Nuk do të të pranojnë derisa...

Nuk e mbaroi fjalinë. Dhe ajo e kuptoi ç'donte të thoshte, por nuk kuptoi hezitim në zërin e tij.

Tatiana nuk mund të vazhdonte të shihte buzët e tij kur fliste, tek qëndronin bashkë buzë lumit në atë natë të bardhë.

- Duhet të kthehem në shtëpi. Vajti vonë, - tha ajo duke u ngritur nga stoli.

- Në rregull, - tha Aleksandri, duke u ngritur edhe ai. - Është një mbrëmje shumë e bukur.

- Po, - tha ajo pa i ngritur sytë. Ata filluan të ecnin përgjatë lumit.

- Aleksandër, të mungon *Amerika*?

- Po.

- Do të ktheheshe po të kishe mundësi?

- Them se po.

- Është e mundur?

- E si do të shkoja? Kush do të më linte? Çfarë të drejte kam unë të kërkoj emrin tim amerikan?

Tatiana donte ta kapte nga dora, ta prekte.

- Më fol për Amerikën, - e pyeti. - E ke parë ndonjëherë oqeanin?

- Po, Atlantikun. Dhe është vërtet diçka e veçantë.

- Është i kripur?

- Po, i ftohtë dhe i pafund. Ka kandila deti dhe varka me vela të bardha.

- Kam parë një herë një kandil deti. Çfarë ngjyre ka Oqeani Atlantik?

- I gjelbër.

- Si pemët?

Ai ktheu kokën për të parë Nevën, pemët, Tatianën.

- Si sytë e tu.

- Pra, në ngjyrë jeshile të errët dhe të turbullt? Emocionet gati sa s'po i shpërthenin në gjoks, duke ia vështirësuar frymëmarrjen. *Nuk kam nevojë të marr frymë tani*, mendoi ajo. *Kam marrë frymë gjatë gjithë jetës sime.*

Aleksandri propozoi të ktheheshin nga Kopshti Veror.

Tatiana pranoi, por pastaj iu kujtuan të dashuruarit.

- Mos ka ndonjë rrugë më të shkurtër?

- Jo.

Ata kaluan nga hyrja dhe u futën midis statujave.

- Parku duket ndryshe natën, - vuri re ajo.

- Nuk ke ardhur ndonjëherë natën këtu?

- Jo, - pranoi ajo, dhe shtoi me nxitim, - por kam shkuar në vende të tjera gjatë natës. Njëherë unë...

Aleksandri u përkul mbi të.

- Tanja, do të dish diçka?

- Çfarë? - tha ajo, duke u larguar pak nga ai.

- Sa më pak të kesh dalë natën, aq më shumë të pëlqen.

Vazhdonte të ecte ngadalë me vështrimin të ngulur përtokë.

Ngadalësoi hapin e tij ushtarak që ajo të mos mbetej prapa. Nata ishte e ngrohtë dhe dy herë krahu i zhveshur i Tatianës u fërkua pas copës së trashë të këmishës së tij ushtarake.

- Tatiana, ky çast është çasti më i bukur, - tha në një moment Aleksandri. - Do ta dish përse?

- Mos ma thuaj, të lutem.

- Nuk do të ketë më moment të tillë. Kaq të thjeshtë, pa ndërlikime.

- Pa ndërlikime e quan ti?

- Natyrisht. Jemi thjesht dy miq që po ecin nëpër Leningrad, brenda natës së tejdukshme.

Ndaluuan tek ura "Fontanka".

- Marr shërbimin në orën dhjetë, përndryshe do të të çoja në shtëpi...

- Jo. Në rregull jam. Mos ki merak. Faleminderit për darkën.

E kishte të pamundur që të shikonte fytyrën e Aleksandrit. E ndihmonte dhe fakti që ishte më e shkurtër se ai. Tani po shihte kopsat e uniformës së tij. Nga ato nuk kishte frikë.

- Por më thuaj, si të thërrasin me përkëdheli?

- Kush?

Ai nuk iu përgjigj. Tatiana bëri disa hapa mbrapa, u largua. Dhe kur ishte larguar pothuajse pesë metra, e vështrroi në fytyrë. Sa shumë donte që ta vështronte fytyrën e tij të mrekullueshme...

- Disa herë më thërrasin Tatia.

Aleksandri buzëqeshi.

Këto pauzat e torturonin Tatianën. Nuk dinte ç'të bënte gjatë atyre momenteve.

- Tatia, je shumë e bukur, - i tha.

- Pusho, - arriti të artikulonte ajo këtë fjalë dhe ndjeu sikur po i merreshin mendtë.

- Dhe ti, nëse dëshiron, mund të më thërrasësh Sura.

Sura! Çfarë emri i mrekullueshëm, përkëdhelës! Dëshiroj shumë që të të thërras Sura, donte t'i thoshte ajo. Por në vend të kësaj, e pyeti se kush e thërriste kështu.

- Askush, - u përgjigj ai, dhe e përshëndeti ushtarakisht nga larg.

Tatiana u kthye në shtëpinë e saj jo duke ecur e duke fluturuar. I dukej sikur në supet e saj mbinin krahë të kuq dhe të shkëlqyeshëm që e ngrinin lart në qiellin e kaltër të Leningradit. Por kur po i afrohej shtëpisë, ndjenja e fajit e uli përsëri në tokë dhe krahët që fluturonte u zhdukën. I lidhi flokët bisht dhe u sigurua se librat ndodheshin në fund të çantës së saj. Dhe, duke u mbështetur në murin e pallatit, u përpoq të gjente kurajën të ngjiste shkallët për në shtëpinë e saj.

Dasha ishte ulur në tavolinën e bukës me - çuditërisht - Dimitrin.

- Kam tre orë që po të pres këtu, - tha Dasha. - Ku ishte?

Tatiana pyeti veten nëse ata mund ta kuptonin që Aleksandri kishte bërë shëtitje me të nëpër Leningrad. Mos mbante gjë aromë jasemini, dielli të ngrohtë mbi krahët e saj, vodkë, havjar, apo çokollatë? A mund t'i dallonin ata qukat e reja që kishin dalë në hundën e saj? Isha duke bërë shëtitje nën Dritat e Veriut. Shëtisja dhe ngrohja fytyrën time me diellin e veriut. A mund t'i shihnin të gjitha këto në shikimin e saj?

- Më vjen keq që po më prisje. Këto ditë mbaroj punë vonë.

- Ke uri? - e pyeti Dasha. - Babushka na ka bërë kotëleta dhe pure patatesh. Duhet të jesh shumë e uritur.

- Nuk kam uri. Jam e lodhur. Dima, do të më falësh? - tha Tatiana, dhe shkoi të lahej.

Dimitri qëndroi dhe dy orë të tjera. Gjyshërit e saj shkonin për të fjetur në orën njëmbëdhjetë, kështu që Dimitri, Dasha dhe Tatiana u ngjitën në terracë dhe qëndruan aty, duke folur nën dritën e zbehtë, deri në mesnatë, kur filloi të errësohej. Tatiana nuk mund të fliste shumë. Dimitri ishte miqësor dhe fliste vazhdimisht. Ai u tregoi vajzave kallot që kishte në duart e tij pasi kishte kaluar dy ditë rresht duke hapur llogore. Tatiana e kuptoi se ai po përpiqej t'i afrohej dhe ta vështronte me vëmendje. Dasha tha:

- Dima, më thuaj, je shumë i afërt me Aleksandrin?

- Po, unë me Aleksandrin njihemi prej shumë vitesh, - u përgjigj Dimitri.
- Jemi si vëllezër.

I dashur Zot, u lut Tatiana atë natë në krevat, e kthyer nga muri dhe e mbuluar me çarçaf dhe batanije. Nëse Ti ekziston, të lutem më mëso të fsheh atë çka nuk kam ditur kurrë si ta tregoj.

6

Gjatë gjithë ditës së enjte, ndërsa po përgatiste predhat për artilerinë, mendja e Tatianës shkonte vazhdimisht te Aleksandri. Dhe kur ajo la punën, ai po e priste. Sonte nuk e pyeti përse kishte ardhur dhe ai nuk e mori mundimin që t'i jepte shpjegime. Flisnin pak. Brenda në tramvaj krahët e tyre fërkoheshin vazhdimisht, dhe kur në një moment ai frenoi papritur, Tatiana ra mbi të dhe ai e mbajti duke e kapur nga mesi.

- Dasha më bindi që të vij sonde në shtëpi, - i tha në atë moment.

- Aaa, - ia bëri Tatiana. - Shumë mirë. Sigurisht që prindërit e mi do të gëzohen kur të të takojnë. Në mëngjes ishin shumë në humor. Dje mamaja arriti që të fliste në telefon me Pashën i cili, me sa duket, po ia kalon shumë mirë... Pushoi së foluri. Papritur e kishte pushtuar një trishtim i madh.

Ecën sa më ngadalë që mundeshin deri te stacioni i autobusit me numër 16, hipën në të, qëndruan pa folur duke u mbështetur te njëri-tjetri, dhe zbritën te spitali "Greçeski".

- Do të takohemi, toger.

Sa dëshironte t'i thoshte Sura, por nuk mundej.

- Do të takohemi, Tatia, - tha Aleksandri.

Një natë më vonë, të katërt dolën shëtitje në Sovjetin e Pestë. Blenë akullore, një milksheik¹ dhe një birrë. Dasha i ishte ngjitur Aleksandrit si rrodhe duke iu varur për krahësh. Tatiana mbante njëfarë distance nga Dimitri, duke u përpjekur me aq sa mundej të mos vështronte nga motra e saj dhe togeri. E kishte humbur edhe vetë, ngaqë ndihej keq kur i shihnte të shtrënguar me njëri-tjetrin.

Tatiana preferonte që Dasha të takohej me Aleksandrin në pjesët e errëta të Leningradit, në vende të panjohura për të, larg syve të saj.

Aleksandri kishte pamje të shkujdesur dhe të kënaqur, atë pamje që do të kishte çdo ushtar që do të kishte Dashën në krahun e tij. Pothuajse nuk

¹ Lëng frutash me qumësht.

e kthente fare kokën nga Tatiana. Si dukeshin bashkë Aleksandri me Dashën? A dukeshin bukur? Më bukur se me Tatianën? Nuk kishte përgjigje. Nuk e dinte se si dukej ajo me Aleksandrin. Dinte vetëm se si *ndihej* kur ishte me të.

- Tanja! - po i fliste Dimitri.

- Më fal, Dima, çfarë the?

- Të pyeta nëse je dakord që Aleksandri duhet të më transferojë nga garnizoni te ndonjë repart tjetër. Mbase të më marrë me vete në repartet e motorizuara.

- Mund të bëhet kjo? A nuk duhet që të dish t'i japësh tankut dhe gjëra të tilla?

Aleksandri buzëqeshi. Dimitri nuk tha asgjë.

- Tanja! - foli Dasha. Nga e di ti se çfarë bëjnë në repartet e motorizuara? A s'po pushon më mirë? Dhe, duke qeshur me naivitet, iu drejtua Aleksandrit: - Aleks, do ta sulmosh armikun dhe do të zhytesh nëpër lumenj me tankun tënd?

- Jo! - u hodh e tha Dimitri. - Më parë më dërgon mua, që të sigurohet për të avancuar para. Pastaj shkon ai. Gradohet. Apo s'është kështu, Aleksandër?

- Po, në njëfarë mënyre kështu ndodh, Dima, - tha Aleksandri. - Vetëm se disa herë, kur shkoj unë, të marr edhe ty me vete.

Tatiana mezi po i dëgjonte. Përse Dasha ishte ngjitur kaq shumë pas tij? Dhe ai, çfarë nënkuptonte kur thoshte se merrte dhe Dimitrin me vete?

- Tanja! - i thirri Dimitri. - Tanja, më dëgjon?

- Po, sigurisht. (Po përse e ngrinte zërin gjithnjë e më shumë?)

- Dukesh e hutuar.

- Jo, aspak. Mbrëmje e bukur, apo jo?

- Do të tallesh me mua? Duket sikur nga momenti në moment do të rrëzohesh.

Dasha e vështroi Tatianën me indiferentizëm dhe i tha Dimitrit:

- Ki kujdes, sepse mund t'i bjerë të fikët.

Kur u kthyen në shtëpi, Tatiana u shtri në krevat, u mbështoll dhe po bënte sikur flinte. Pas pak erdhi edhe Dasha, e cila u shtri në krah të saj dhe i pëshpëriti:

- Tanja, Tanja, po fle? Tanja?

Por ajo nuk donte që t'i fliste, nuk donte që të dëgjonte rrëfimin e të fshehtave të saj. Të vetmen gjë që donte ishte të thoshte më zë të lartë emrin e tij: *Sura*.

Të premtën, Tatiana vuri re se në uzinë nuk kishte mbetur pothuajse asnjë njeri për së mbari. Vetëm disa të rinj në moshë, si ajo vetë, dhe të moshuarit.

Pesë ditët e para të luftës, lajmet nga fronti ishin të pakta, gjë që ngjallte dyshime. Radioja fliste për fitore të mëdha të sovjetikëve pa iu referuar fare fuqisë ushtarake gjermane, pozicioneve të tyre në territorin e Bashkimit Sovjetik, rrezikut që i kanosej Leningradit dhe mundësisë së evakuimit të qytetit. Radioja qëndronte e hapur gjithë ditën. Tatiana e dëgjonte teksa mbushte flakëhedhëset me lëndë djegëse viskoze dhe nitrocelulozë, dhe predhat që binin nga dalja e dyfishtë e makinerisë drejt rripit të transmisionit.

Klik-klik-klik, bënin predhat metalike teksa binin. Dukej sikur numëronin sekondat. Dita e saj e pambarimtë kishte shumë sekonda, dhe të vetmen që dëgjonte ishte klik-kliku i pandërprerë. Dhe të vetmen gjë që mendonte ishte se kur ora do të shkonte shtatë.

Gjatë pushimit të drekës dëgjoi në radio se javën e ardhshme mund të fillonte ndarja e ushqimeve me tollona. Krashenko i kish thënë personelit të tij të pakët se që nga e hëna do të fillonin stërvitjet ushtarake dhe orari i punës do të zgjatej deri në tetë të darkës.

Kur mbaroi turnin, Tatiana fërkoj duart për dhjetë minuta me radhë që t'i ikte era e naftës - por nuk ia doli. Ishte e mërzhitur dhe donte të kishte dikë për t'ia thënë. Por, kur pa kapelën e Aleksandrit që qëndronte shtrembër mbi kokën e tij dhe që dilte mbi kokat e njerëzve që prisnin në stacion, i harroi të gjitha. Mezi u përmbajt që të mos ia merrte vrapit.

- Le të ecim pak. Nuk e besonte se i kishte thënë ato fjalë pas një dite kaq të lodhshme. Por e dinte që gjatë fundjavës nuk do të qëndronte për asnjë moment vetëm për vetëm me të.

- Çfarë do të thuash "me pak"?

- Deri në shtëpi, - iu përgjigj duke marrë frymë thellë.

Njerëz anonimë brenda asaj turme filluan të ecnin me hap të ngadaltë në rrugët pothuajse të shkreta. Në të djathtë të tyre shtriheshin arat dhe linjat hekurudhore, në të majtë lartësoheshin ndërtesat e uzinës "Kirov". As sirena nuk dëgjohehin dhe as avionë nuk fluturonin mbi kokat e tyre. Vetëm dielli shkëlqente, por i zbehtë.

- Aleksandër, pse Dima nuk është oficer si ti?

Ndaloi për një moment dhe tha:

- Donte të bëhej. U futëm bashkë në shkollën për oficerë. Besonim se do ta mbaronim bashkë, por ai nuk ia doli.

- Çfarë ndodhi?

- Asgjë. Thjesht Dima nuk mundej që të qëndronte për një kohë të gjatë me kokën të zhytur në ujë pa e zënë paniku, nuk mundej të mbante frymën, nuk mundej të qëndronte i qetë nën të shtënat stërvitore, humbiste gjakftohtësinë, nuk i përshkonte shpejt pesë kilometrat. Nuk mundej të bënte pesëdhjetë pompa. Thjesht, nuk ia doli mbanë. Për ushtar është shumë i mirë. Por nuk është i prerë për të qenë oficer.

- Nuk të ngjan Ty, - tha Tatiana duke e theksuar fjalën "ty".

Aleksandri e vështroi i kënaqur.

- Unë, - i tha, - jam një luftëtar i tërbuar.

Tramvaji ndaloi para tyre.

- Pra, si ndihet Dimitri?

Tatiana kishte hequr dorë nga përpjekjet që bënte për të mos u përplasur me Aleksandrin. Ajo, tashmë, jetonte vetëm për lëkundjet e tramvajit që i hidhte mbi njëri-tjetrin, dhe dorën e tij e kapte nga mesi për ta mbajtur. Ai qëndronte aty si një piramidë e përmbysur. Kësaj here, kur e kapi nga mesi, nuk e largoi më dorën. Ai i bëri me shenjë që të vazhdonte të fliste, por ajo nuk mund të fliste derisa ai të hiqte dorën.

- Në lidhje me çfarë? Që nuk u bë oficer?

- Jo. Në lidhje me ty.

- Ashtu si mendon ti.

Tramvaji ndaloi. Aleksandri e mbajti Tatianën nga krahu. Asaj iu rrëqeth mishi. Duke e lëshuar, ai vazhdoi:

- Kam përshtypjen se Dimitri mendon se gjërat janë shumë të lehta për mua.

- Cilat gjëra?

- Nuk e di. Gjërat, në përgjithësi. Ushtria, qitja në largësi... Ai ndaloi.

Ajo po e vështronte dhe priste. Çfarë do të thoshte tani? Çfarë tjetër ishte e lehtë për Aleksandrin?

- Asgjë nuk ishte e lehtë për ty, Aleksandër, - tha Tatiana më në fund. - Kishe një jetë shumë të vështirë.

- Dhe, pak ka që ka filluar, - tha ai. Kur foli përsëri, Tatiana dalloj një butësi në zërin e tij.

- Dua të të them se miqësia ime me Dimitrin është shumë e vjetër. Nëse e njoh mirë, pas njëfarë kohe do të fillojë të të thotë gjëra të pabesueshme për mua.

- Të vërteta apo gënjeshtër?

- Për këtë nuk mund të të jap përgjigje. Disa do të jenë të vërteta, disa të tjera gënjeshtër. Dimitri ka shumë talent për të përzier të vërtetat me gënjeshtër, në një mënyrë të tillë sa të të çmendë.

- Talent i hatashëm! E si do e dalloj unë të vërtetën?

- Nuk do të mundesh. Të gjitha do të të duken të vërteta. Aleksandri e vështroi në sy. - Kur do duash të mësosh të vërtetën, më pyet dhe unë do të ta them.

- Do të më thuash të vërtetën për gjithçka? E vështroi dhe ajo në sy.

- Po.

- Tatiana mbajti frymën. Kafshoi gjuhën dhe ndjeu sikur po i pushonte zemra. Ajo që donte ta pyeste ishte: *Më dashuron?* Heshtja e saj, zemra e saj, dhëmbët e saj të shtrënguar, e bënë këtë pyetje duke ulëritur.

- Ke ndonjë pyetje për mua, Tanja? - e pyeti ai.

- Jo, - iu përgjigj ajo.

- Arritëm, - tha Aleksandri. Zbritën dhe në vend që të hipnin te tramvaji tjetër, filluan të përshkonin në këmbë pesë kilometrat që i ndanin nga shtëpia. Kaluan një derë të hekurt dhe një të dytë pas saj. Nuk tregonin se ishte hyrja e ndonjë ndërtese. Thua se dikush i bëri ato dyer, i braktisi, dhe tani nuk të çonin asgjekund. Aleksandri i tregoi dyert dhe i tha:

- Këto dyer, këto hyrje, mund të fshehin njerëz që të ndjekin, që të përgjojnë, tani, dje, nesër, në uzinën "Kirov", prapa murit të dhomës tënde...

- Po bën shaka. Ngjitur me dhomën time është dhoma e gjyshit dhe e gjyshes. Do të më thuash që janë informatorë?

- Thjesht dua të them se nuk mund të kesh besim tek askush. Dhe se asnjë nuk është i sigurt.

- Askush? As ti?

- Kryesisht unë.

- Nuk je i tillë që mund të të besoj, apo nuk je i sigurt? I buzëqeshi.

- Nuk jam i sigurt. Ia ktheu buzëqeshjen.

- Por ti je oficer i Ushtrisë së Kuqe.

- Këtë t'ua thuash atyre që ishin oficerë të Ushtrisë së Kuqe në vitet 1937 dhe 1938. U pushkatuan të gjithë. Prandaj askush nuk do të marrë përsipër tani përgjegjësinë e luftës.

Pa folur, Tatiana iu afrua më shumë.

- Jam e sigurt? - e pyeti.

- Tatiana, - i pëshpëriti duke u përkulur te veshi i saj, - na ndjekin kudo dhe vazhdimisht. Ndoshta një ditë dikush mund të dalë nga ndonjë derë e fshehtë, të sulet mbi ty dhe të të tërheqë zvarrë në ndonjë zyrë ku dikush do të dojë të mësojë se çfarë të thoshte Aleksandër Belovi kur po ktheheshit duke ecur për në shtëpinë tënde.

- Aleksandër Belov, më ke thënë shumë gjëra, - tha Tatiana duke u larguar paksa. - Përse e bëre, përderisa besoj se do të më hetonin për ty?

- Kisha nevojë për t'i besuar dikujt.

- Përse nuk ia thoshe Dashës dhe të vije jetën e saj në rrezik?

Aleksandri nuk iu përgjigj menjëherë.

- Sepse kisha nevojë të të besoja ty.

- E pra, tek unë mund të kesh besim, - iu përgjigj e kënaqur ajo dhe e shkundi lehtë. - Por, më bë një nder. Mos më thuaj asgjë tjetër, dakord?

- Por tani është shumë vonë, - u përgjigj duke e shkundur dhe ai lehtë Tatianën.

- Mos do të më thuash se tani jemi të dënuar? - e pyeti Tatiana duke qeshur.

- Në përjetësi, - iu përgjigj. - Do të të qeras me një akulllore?

- Po, të lutem. Po shkëlqente e tëra.

- Krem *brûlée*, saktë?

- Si gjithmonë.

U ulën në një stol derisa Tatiana të hante akulloren, dhe në një moment Aleksandri vështroi orën e tij dhe u ngrit. Ora po shkonte dhjetë.

- Atëherë, do të vish në shtëpi sonte? - e pyeti Tatiana.

- Po, - u përgjigj ai. - Bashkë me Dimitrin.

Tatiana nuk foli. Ata po rrinin në stol, duke vështuar njëri-tjetrin.

Ai ishte aq afër, saqë Tatiana mund të nuhaste aromën e trupit të tij. Ajo nuk njihte njeri tjetër që të kishte aromë kaq të mirë e të pastër.

Ajo kishte përshtypjen se ai donte t'i thoshte diçka. Ai kishte hapur gojën dhe kokën e kishte përkulur përpara. Ajo po priste me padurim, i urrente çizmet e punës ngjyrë kafe, donte të kishte veshur sandalet e kuqe, u kujtua se ato ishin të Dashës, u kujtua se ajo vetë nuk kishte këpucë të bukura, donte të ishte zbathur para tij. Tatiana bëri një hap pas.

Aleksandri bëri një hap pas.

- Shko. Do të shihemi në darkë.

8

Aleksandri dhe Dimitri erdhën pak pas orës njëmbëdhjetë. Jashtë ishte akoma ditë. Dasha nuk ishte kthyer akoma. Shefi i saj e mbante për të punuar jashtë orarit, duke u hequr dhëmbët e floringjtë shumë njerëzve. Në periudha krize, njerëzit preferojnë të kenë flori në vend të kartëmonedhave për shkëmbime mes tyre, meqenëse floriri nuk e humbet kurrë vlerën e tij. Dasha punonte gjithnjë e më shumë dhe nuk i pëlqente fare që e linte punën kaq

vonë. Dëshironte që gjithë njerëzit të silleshin sikur nuk kishte ndryshuar asgjë në jetën verore të Leningradit. Që jeta të vazhdonte të rridhte e ngrohtë, e ngadaltë, e pluhurosur, e mbushur me të rinj të dashuruar.

Tatiana, Dimitri dhe Aleksandri po qëndronin si të hutuar në kuzhinë duke dëgjuar çezmën që po pikonte në lavamanin metalik.

- Ç'patët ju të dy dhe u bëtë melankolikë? - pyeti Dimitri duke vështruar herë njërin, herë tjetrin.

- Unë jam e lodhur, - u përgjigj Tatiana, dhe ajo që thoshte nuk ishte krejtësisht e gënjeshtërt.

- Dhe unë kam uri, - tha Aleksandri duke e vështruar.

- Tanja, dalim një shëtitje.

- Jo, Dima.

- Po. Do të lëmë Aleksandrin që të presë Dashën.

Dimitri buzëqeshi.

- S'kanë nevojë për ne. Mezi presin që të mbeten vetëm. Apo s'është kështu, Aleksandër?

- Këtu nuk mund të mbeten vetëm, - foli nëpër dhëmbë Tatiana. Për fat të mirë, domethënë.

Aleksandri iu afrua dritares dhe vështroi poshtë në oborr.

- Me të vërtetë, nuk mundem, - tha Tatiana.

Dimitri e kapi nga krahu.

- Eja, Tanječka. Ti ke ngrënë, apo jo? Eja, do të kthehemi shpejt.

Tatiana pa Aleksandrin që u ngrys në fytyrë. Donte t'i thërriste *Sura*.

- Aleksandër, do të të sjellim ndonjë gjë?

- Jo, Tanja. Sytë e tij, të mbushur me hidhërim, ndriçuan për një moment dhe pastaj u ngrysen përsëri.

- Pse nuk shkon brenda? Babushka ka gatuar *pirozški* me kimë. Ka dhe *borscht*, gjithashtu. Shko të hash.

Ndërkohë, Dimitri po e tërhiqte drejt korridorit. Kapërcyen Slavinin që pushonte i qetë në dysheme, por në momentin e fundit ai zgjati dorën dhe e mbërtheu Tatianën te kyçi i këmbës. Dimitri i shkeli fort dorën dhe ai e lëshoi vajzën. Ai ulëriti nga dhimbja dhe i tha si me të qarë:

- Qëndro në shtëpi, Tanječka ime e mirë, është shumë vonë për të dalë jashtë! Qëndro në shtëpi!

Dimitri i dha një të sharë dhe ia shkeli përsëri dorën.

Kur dolën jashtë, ushtari e pyeti nëse donte akulllore. Ajo nuk donte që ta qeraste ai, por pranoi dhe filloi ta hante akulloren pa qejf. Nata ishte e ngrohtë dhe ndërsa ecnin, Tatiana mendonte vetëm një gjë.

- Çfarë po mendon? - e pyeti Dimitri.